

କପୁଷା ଶୁଦ୍ଧିହାମ

ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ପାଣିଗ୍ରାହୀ

ଲେଖକ
ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ସାହିତ୍ୟାଳୟ
ପ୍ରକାଶକ
ଲଳିତ କଥା କୁଞ୍ଜ
ଭୁବନେଶ୍ୱର ଏନ୍. ଟୁ. କନ୍ଦମା ଗ୍ରୋସ
ପୋ: କନ୍ଦମା, ଜାମସେଦପୁର

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ—୧୦୦୦

ସଂସ୍କୃତ ସଂସ୍କରଣ

ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦ ୫୯

ମୁଦ୍ରାକର
ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମଣି ଦାସ
ପ୍ରଗତି ପ୍ରେସ
ଦେଉଳପାଲୀ, କଟକ

ନୁହେଁ ବନ୍ଧୁ, ନୁହେଁ ଏହା ଚିତା,
 ଏ ଦେଶ ତମିର ତଳେ ଏ ଅଳିଅ ମୃତତ ସଳିତା ।
 ନୁହେଁ ଏହା ଜଳି ଯିବାପାରି,
 ଏହାର ଜନମ ଏଥୁ ଜାଲି ପୋଡ଼ି ଦେବାକୁ ଧସାଇ ।
 —ସତ୍ତ୍ୱ ରାଜତ୍ୱ

—ଭରତର ମୁକ୍ତି ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୀବନକୁ ବଳି
 ଦେଇଥିବା ଭଲ୍ଲୀୟ ବୀର ଶତ୍ରୁଦ ମାନଙ୍କର ପବିତ୍ର ସ୍ମୃତି
 ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ପୁସ୍ତକା ଗନ୍ତି
 ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ହେଲା ।

—ଲେଖକ

ମୁଦ୍ରାବନ୍ଧନ

ମୁଁ ବିପ୍ଳବୀ ବୀର ଶତ୍ରୁଦ. ଖୁଦ୍ଧିରାମଙ୍କର ମାତୃସମା ଜ୍ୟେଷ୍ଠ
 ଭଗିନୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତା ଅପରୂପା ଦେବୀଙ୍କର ପୁତ୍ର । ଖୁଦ୍ଧିରାମ ସପ୍ତମ ବର୍ଷ
 ବୟସରେ ପିତୃ ମାତୃଗ୍ନାନ ଦୁଃସନ୍ତ୍ର ଏବଂ ଅସୁସ୍ଥମାନେ ମାତ୍ର ଓ ଭଗିନୀ
 ଭଉଁସେ ଏକତ୍ର ଲଳିତ ପାଳିତ ହେଉଁ । ଖୁଦ୍ଧିରାମ ମୋ ଅପେକ୍ଷା
 ବୟସରେ ଏକବର୍ଷ ଅଠମାସ ମାତ୍ର ବଡ଼ ଥିଲେ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଚୈତନ୍ୟ
 ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଉତ୍କଳ ଭାଷାରେ ଶତ୍ରୁଦ ଖୁଦ୍ଧିରାମଙ୍କର ଜୀବନୀ ଲେଖି-
 ଛନ୍ତି । ସମ୍ବନ୍ଧ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଶକ୍ତି ସେ ପାଠ କରି ମୋତେ ଶୁଣାଉଛନ୍ତି ।
 ତାଙ୍କ ଲିଖିତ ବିବରଣୀ ସମ୍ବନ୍ଧ ଶ୍ରବଣ କରି ମୁଁ ଅତିଶୟ ମୁଗ୍ଧ
 ହୋଇଅଛି । ଏହି ସମସ୍ତ ବିବରଣ ସତ୍ୟ । ଆଶାକରେ ସମସ୍ତ
 ଉତ୍କଳବାସୀ ତରୁଣ ତରୁଣୀଙ୍କ ନିକଟରେ ଏହି ପୁସ୍ତକ ଶକ୍ତି ବିଶେଷ
 ଭାବରେ ସମାଦୃତ ହେବ ।

ଆଲିଗଞ୍ଜ, ମେଦିନୀପୁର
 ଚୈତ୍ର ୧୨ଦିନ, ବୃହସ୍ପତିବାର }
 ୧୩୫୪ ସାଲ

ଜୟହିନ୍ଦ

ଶ୍ରୀ ଲଳିତମୋହନ ରାୟ

ଜନ୍ମ ଓ ବାଣ ପରିଚୟ

—ନୈନଂ ଛୁଦନ୍ତି ଶସ୍ତ୍ରାଣି ନୈନଂ ଦହତି ପାବକଃ
ନ ଚୈନଂ କ୍ଳେଦୟନ୍ତ୍ୟାପୋ, ନ ଶୋଷୟତି ମାରୁତଃ ।
ଅକ୍ଳେଦ୍ୟା ହୟ ମଦାହ୍ୟା ହୟମ କ୍ଳେଦ୍ୟାହ-ଶୋଷ୍ୟ ଏବଚ ।
ନିତ୍ୟ ସର୍ବାତଃ ସ୍ଥାଣୁରଚନୋ ହୟଂ ସନାତନଃ ।'
ଅବ୍ୟକ୍ତୋହୟମ ଚନ୍ଦ୍ରୋଽହୟମବି'କାର୍ଯ୍ୟୋ ହୟ ମୃତ୍ୟୁତେ
ତମ୍ନାଦେବ ବିଦ'ଭୈନଂ ନାନୁ ଶୋଚତୁମର୍ତ୍ତସି ।—

୧୯୦୮ ସାଲ । ବଙ୍ଗଳାରେ ବିପ୍ଳବର ଏକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ
ଆନ୍ଦୋଳନ ଦେଖା ଦେଲା । ସେହି ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରଥମ ପ୍ରଭାବରେ
ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟୀ ଖୁଦିରମହିଁ ସର୍ବପ୍ରଥମ ଦେଶର ଶତ୍ରୁ ଓ ଉଚ୍ଚତରଂ ସ୍ୱାଧୀନ
କର୍ମରୁଷକୁ ଆନ୍ଦୋଳନ ଦ୍ୱାରା ନିହତ କରିବା ଚେଷ୍ଟା ଫଳରେ
ହସ ହସ ବଦନରେ ପାଣି ବରଣ କରିଥିଲେ । ଖୁଦିରମଙ୍କର
ଏହି ଆଶ୍ଚର୍ୟ୍ୟ ବଳିଦାନ ମରଣଭୀତି କାତକୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ
ଜୀବନ୍ତ ବିପକ୍ଷୀର ମହାନ ମନ୍ଦରେ ଜାଗ୍ରତ କରି ଦେଖିଥିଲା । ଏହି
ବାର ଖୁଦିରଙ୍କର ପାଣିହିଁ ଭାରତର ଜାତୀୟ ମୁକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନର
ସଚନା ଦିଏ ।

ପ୍ରାଚୀନ ବ୍ରହ୍ମର ବରପ୍ରସବିନୀ ମେଦିନୀପୁର ଯେଉଁ ବୀର
ସୁଙ୍ଗବିମାନଙ୍କୁ ଜନ୍ମ ଦେଇଛି, ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଝୁଢ଼ିରାମ ଅନ୍ୟତମ ।
ସେ ବଞ୍ଚିଥିଲେ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିବସରେ ମୁକ୍ତି ପାଇଥାନ୍ତେ ।
କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଆତ୍ମା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଲେ କେବେଠାରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇ
ଗଲା ନାହିଁ ।

ଇଂରାଜୀ ସନ ୧୮୪୭ ମସିହାରେ ଭାରତକୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ
କବଳରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଭାରତୀୟ ସିପାହୀମାନେ ବିଦ୍ରୋହ
କରିଥିଲେ । ସେହି ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ ହେବା ପରେ ୧୯୦୪ ମସିହା
ତୀର୍ଥନ୍ତ୍ର ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ ଇଂଗ୍ରେସ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ
ନିକଟରେ ଭାରତର ମୁକ୍ତି ପାଇଁ କେତେ ଆବେଦନ ଓ ନିବେଦନ
କରା ଯାଇଛି । ମାତ୍ର କାହାଠାରେ କିଛି ଫଳ ହୋଇନାହିଁ ।

ସନ ୧୯୦୪ ମସିହାରୁ ବଙ୍ଗ ଦେଶର ସ୍ୱଦେଶୀ ଆନ୍ଦୋଳନ
ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ସେହି ସମୟରୁ ଭାରତୀୟ ବିପ୍ଳବୀମାନେ ଇଂରେଜଙ୍କ
ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅସ୍ତ୍ର ଧାରଣର ପଦକ୍ଷେପ କରି ପ୍ରାଣ ସର୍ପନ୍ତ ବଳି
ଦେବାକୁ ଶିକ୍ଷା କଲେ । ଏହି ବିପ୍ଳବକାରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାଲକ
ଝୁଢ଼ିରାମଙ୍କୁ ପ୍ରଥମ ।

ଏହି ବୀର ବାଲକ ଝୁଢ଼ିରାମ ବସ୍ତ୍ରଙ୍କର ଘର ମେଦିନୀପୁର
ସହରରେ । ତାଙ୍କର ଜେଜେବାପା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାମଧନ ବସ୍ତ୍ର ମେଦିନୀ-
ପୁର ଜିଲ୍ଲା ସଦର ସବ୍‌ଡିଭିଜନ, କେଶପୁର ଥାନାର ମହାବାଣୀ
ଗ୍ରାମରେ ଜଣେ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ସିଦ୍ଧିଯୁ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପିତାଙ୍କ ନାମ
ହେଲେକ୍ୟନାଥ ବସ୍ତ୍ର । ହେଲେକ୍ୟକାରୁ ଜନ୍ମଗ୍ରମ ମହାବାଣୀ
ପରିତ୍ୟାଗ କରି ମେଦିନୀପୁର ସହରର ହରିବିହାର ଗ୍ରାମରେ ଆସି

ବସବାସ କରୁଥିଲେ । ମେଦିନୀପୁର ଜିଲ୍ଲା'ର ନାଟକୋଲ ନାମକ ଜମିଦାରୀ ଇଲାକାରେ ହେଲେକ୍ୟନ୍ତାଥ ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ତତ୍ତ୍ୱ-ପିଲଦାର ଥିଲେ । ବୁଦ୍ଧିରାମଙ୍କର ଜନନୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀପ୍ରିୟା ଦେବୀଙ୍କର ପିତାଳୟ କନାଗ୍ରାମ । ତାଙ୍କର ଭଗନାଟି ପୁଅ ଓ ଭଗନାଟି ହିଅ । ବୁଦ୍ଧିରାମ ସବା ସାନ । ବୁଦ୍ଧିରାମଙ୍କ ଜନ୍ମ ପୂର୍ବରୁ ବଡ଼ଭାଇ ଦୁର୍ଦ୍ଦେ ମରଯାଇ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଭଗି ବଡ଼ ଭଉଣୀଙ୍କ ନାମ ଅପରୂପା, ସରେକିନୀ ଓ ନନାବାଲ । ପୂର୍ବରୁ ପୁଅ ଦୁଇଟି ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରେ ପଡ଼ିଥିଲେ ବୋଲି ଲକ୍ଷ୍ମୀପ୍ରିୟା ବୁଦ୍ଧି ଗଣିଏ ନେଇ ତାଙ୍କ ବଡ଼ ହିଅ ଅପରୂପାଙ୍କୁ ବୁଦ୍ଧିରାମକୁ ବିକ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି କାରଣରୁ ତାଙ୍କ ନାମ ବୁଦ୍ଧିରାମ ରଖା ଯାଇଥିଲା ।

ମେଦିନୀପୁର ସହରର ତାଙ୍କ ଜନ୍ମ ସମ୍ଭବରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର କାହାଣୀ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି । କାହାଣୀଟି ହେଉଛି ଏହି ଯେ, ଜନ୍ମ ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କର ଦୁଇଟି ଯାକ ବଡ଼ ଭାଇ ମରଯାଇ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ମା' ଲକ୍ଷ୍ମୀପ୍ରିୟା ଦେବୀ ଜପବାସ ରହି ପୁଅ କାମନାରେ ଭଗି ଦିନ ଧରି ତାଙ୍କ ଗୃହ ସଲିକଟପୁ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିରରେ ଚତୁର୍ଭୁଜା କାଳୀଙ୍କ ପାଖରେ ଅଧ୍ୟା ପଡ଼ିଥିଲେ । ଅଧ୍ୟା ପଡ଼ିବାର ଭୃତ୍ୟ ଦିନ ସେ ଗୋଟିଏ ଅଭ୍ୟୁତ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲେ । ସ୍ୱପ୍ନରେ ଜଣେ ଅତି ସୁନ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀ ମୂର୍ତ୍ତି ଭାବେ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ କହିଲେ ଯେ, ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପୁଅ ଦଶନ ପୁତ୍ର ଲଭ ହେବ । ମାତ୍ର ସେହି ପୁତ୍ରଟି ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ଗୋଟିଏ ମହତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାର ଜୀବନକୁ ବଳି ଦେବ । ଏପରି ସ୍ୱପ୍ନରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀପ୍ରିୟା ଦେବୀ କପରି ଏକ ନିରାଶ୍ରୟ ମୟ ଅନନ୍ୟ ସାଗରରେ ବୁଡ଼ି ରହିଥିଲେ ।

ସ୍ବପ୍ନ ତାଙ୍କର ସତ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଏହି ଘଟଣାର
ପ୍ରାୟ ବର୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ ସନ ୧୮୮୯ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ମାସ ଆଦାର୍ଯ୍ୟ
ମଙ୍ଗଳବାରରେ ମେଢ଼ିନାପୁରର ହାବିବପୁର ବଜାରରେ ଥିବା
ନିଜ ପିତାଙ୍କର ଦାସ ଭବନରେ ବିପ୍ଳବୀ-ବୁଦ୍ଧିରାମ କସ୍ତୁ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ
କଲେ ।

ବାଲ୍ୟ ଜୀବନ ଓ ଶେଷ

ଖୁଦିରାମଙ୍କୁ ମାତ୍ର ସାତବର୍ଷ ବୟସ ବେଳେ ପ୍ରଥମେ ତାଙ୍କର ମାତାଙ୍କର ଏବଂ କୁଟୁମ୍ବିକ ଅନ୍ତେ ପିତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡ଼ିବାର ୧୫ଦିନ ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କର ପିତା ଦ୍ଵିତୀୟ-ଦ୍ଵାର ପରିଗ୍ରହ କରିଥିଲେ । ପିତାଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଦୁର୍ବଳତା ଏତେ ପ୍ରବଳ ଥିଲା ଯେ, ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ସମୟକୁ ଧାର ଉପାରେ ଗଢ଼ା ଦେଉଥିବା ଘର ଶକ୍ତି ମୃତ୍ୟୁ ଅନ୍ତେ ଦେଶାଦାର ମାନକଦ୍ଵାରା ଅନେକ ଥର ନିଲମରେ ଉଠିଥିଲା । ଏଣୁ ପିତାଙ୍କ ଅନ୍ତେ ବାଳକ ଖୁଦିରାମ, ତାଙ୍କର ନନାବାଲ ନାମ୍ନୀ ବଡ଼ ଭଉଣୀ ଓ ବିମାତାଙ୍କ ସହ ବଡ଼ ଅସହାୟ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିଲେ ।

ବିମାତା ତାଙ୍କର ପିତାଳୟକୁ ଯାଇ ଭାଇମାନଙ୍କ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିବାରୁ, ଖୁଦିରାମ କୌଣସି ଉପାୟ ନପାଇ ନିଜର ଅବିବାହିତା ଭଉଣୀଟି ସହୃଦ ଦୂର ସମ୍ପର୍କୀୟ ଜଣେ ଭାଇ ଶ୍ରୀ ଅବିନାଶ ଚନ୍ଦ୍ର ବସୁଙ୍କର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

ପିତୃମାତୃସ୍ଥାନ ପିଲାମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ପ୍ରାୟ ସର୍ବଦା ଶୋଚନୀୟ ହୋଇଥାଏ । ଅବିନାଶବାବୁଙ୍କ ଘରେ ବାଳକ ଖୁଦିରାମ ଓ ତାଙ୍କ ଭଉଣୀ ନିବିବାଲଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ସେହିପରି ଶୋଚନୀୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ତାଙ୍କର ଏ ଶୋଚନୀୟ ଅବସ୍ଥାର ଖବର ଜଣେ ତାଙ୍କର ମାତୃସ୍ଥାନୀୟା ବଡ଼ ଭଉଣୀ ଅପରୂପାଙ୍କ ପାଖରେ ତମଲୁକରେ

ପ୍ରତିଷ୍ଠା । ସେହିମନ୍ତ୍ରୀ ଅପରୂପା ନିଜର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭାଇ ଭଉଣୀଙ୍କ
ନିଃସହାୟ ଅବସ୍ଥାର ଶବ୍ଦର ପାଇଁ ବଡ଼ ମିତ୍ରପୁରାଣ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।
ସେ ତାଙ୍କ ସ୍ବାମୀ ଅମୃତଲଲ ରାଜେ, ମେଦିନୀପୁର ପଠାଇ ସେମାନଙ୍କୁ
ନିଜ ପାଖକୁ ନେଇ ଆସିଲେ । ତମଲକ ସରକାରୀ କଚେରୀରେ
ଅମୃତଲଲବାବୁ ଜଣେ ବଶିଷ୍ଠ ଅମଲ ।

ତମଲକ ସହରର ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ସ୍କୁଲର ନାମ ହାମିଲଟନ୍
ହା: ଇ: ସ୍କୁଲ । ଏହି ସ୍କୁଲ ସପ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀ ଠାରୁ ବାଳକ ଶୂଦ୍ଧିକରଙ୍କ
ଶିକ୍ଷା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଘଠାରେ ଏତେ ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ସେ ଯେଉଁ
ସାହସିକ କାର୍ଯ୍ୟମାନ କରୁଥିଲେ, ତାହା ଅତି ଅଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ । ତାଙ୍କର
ଶିକ୍ଷକ ଓ ସହପାଠୀମାନେ ଏହି ସମୟରୁ ତାଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ
ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଉଚ୍ଚ ଆଶା ପୋଷଣ କରିଥିଲେ । ନିମ୍ନୋକ୍ତ
କେତେକ ଘଟଣାବଳୀରୁ ତାଙ୍କ ହୃଦୟର ପ୍ରଗତି ଓ ସାହସିକତାର
ଭର ଭର ପ୍ରଣାମ ମିଳେ ।

ଥରେ ତାଙ୍କର ଜଣେ ସହପାଠୀ ବମ୍ବେ ମିଲ୍‌ର ପ୍ରସ୍ତୁତ ଶସ୍ତ୍ରୀ
ନୂଆଲ୍‌ଗା ପିନ୍ଧି ସ୍କୁଲକୁ ଆସିଥିଲା । ଲୁଗା ଶସ୍ତ୍ରୀକ ଧୁଆଁ ହୋଇ
ନଥିବାରୁ କି ଧୋବା ଘରେ ପଡ଼ି ନଥିବାରୁ ତାହା ମନ୍ତ୍ର ବୋଲା
ହୋଇଥିଲା । ଏସବୁ ବଗତା ମନ୍ତ୍ର ବୋଲା ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ଥିବାରୁ ସେ
ପିଲଟିକୁ ସ୍କୁଲର ଅନ୍ୟ ପିଲମାନେ ଗୋଟାଏ ଅସଭ୍ୟ ମଝସଲି
ବୋଲି କହୁ ଥିଲା କିନ୍ତୁ ତା' ପଛରେ ତାଲି ମାରୁଥିଲେ ।

ମାତ୍ର ବାଳକ ଶୂଦ୍ଧିକର ସେହି ପିଲଟିକୁ ପ୍ରଣାମ କରି
କହିଥିଲେ ଯେ, ସେ ସ୍କୁଲର ସବୁ ପିଲଙ୍କର ମଧ୍ୟର ମଣି । କାରଣ
ଦେଶୀ ଲୁଗା ନୂଆ ହେଉ, ପୁରୁଣା ହେଉ, ଧୁଆଁ ହେଉ, ଅଧୁଆଁ
ହେଉ, ମୋଟା ହେଉ ବା ପତଳା ହେଉ ଯେ କୌଣସି ଅବସ୍ଥାରେ

ତା ଦେଶବାସୀ ଯେତେ ତାହା କରମ ପଦକ୍ଷେପ ପରିଧେୟ । ସେ
ଆଦୁର ମଧ୍ୟ କହିଥିଲେ ଯେ, ଏପରି ଶକ୍ତି ଏ ଦେଶୀ ଲଗା ତାଙ୍କୁ
ମିଳିଥିଲେ ମେ ଲାଭରେ ହେଉ ପକାଇ ଓ ଗୁଡ଼ି ଫୁଲେଇ ସମ୍ବରର
ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥାନ ମାନଙ୍କରେ ଏବଂ ବିଶେଷ - ଉଦ୍ର ମଣ୍ଡଳୀରେ
ଦେବାସ ଲେଖାଏଁ ବୁଲି ଆସିଥାନ୍ତେ । ତାଙ୍କଠାରୁ ସ୍ୱଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ରର
ଏପରି ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣି ସ୍କୁଲ ପିଲମାନେ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ର
ପିନ୍ଧିଥିବା ଗୁଡ଼ି ପାଖରୁ ସମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥିଲେ ।

ଆଉ ଥରେ ହାମିଲଟନ୍ ସ୍କୁଲର ଜଣେ ବିଶେଷ ଶିକ୍ଷକ
ପିଲମାନଙ୍କର ମାନସିକ ଓ ଦୈନିକ ଶକ୍ତି ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ
ପ୍ରତିଯୋଗିତା କରୁଥିଲେ । ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଖୁଦିରାମଙ୍କୁ ନେଇ
ପ୍ରାୟ ୩୦ ଜଣ ବାଳକ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । କଥା ଥିଲା ଯେ,
ଶିକ୍ଷକ ପାଟରେ ପଡ଼ିଥିବା ଗୋଟିଏ ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ କିଏ କେତେ
ବିଧା ମାରି ପାରିବ । ତିରିଶ ଜଣ ପିଲଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣକେ ଟୁବ୍
ବେଶୀ ଆଠଟା କରି ବିଧା ମାରି ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରୁ
ନିବୃତ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ବାଳକ ଖୁଦିରାମ ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ
ଗୋଟାକ ପରେ ଗୋଟାଏ ଏହିପରି ତିରିଶଟା ବିଧା ମାରି ଆଜୁରି
ଗୁଡ଼ିକ କେନା କେନା କରି ପିଟିଟି ବର ବର କରି ବକ୍ତ୍ର ବୁଝାଇ
ଦେଇଥିଲେ । ଉପସ୍ଥିତ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଛାତ୍ରମଣ୍ଡଳୀ ତାଙ୍କର ଏହି
ଦୃଢ଼ତାରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା ବିଚାରାହୁତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ।

ଗୁଲି ଖେଳରେ ଖୁଦିରାମ ଭାବେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ । ଦିନେ ଖେଳ
ଭୂମିରେ ସ୍କୁଲ ହତା ଭିତରେ ଗୁଲି ଖେଳୁଛନ୍ତି, ଏହି ସମୟରେ
ପାଟକ ପାଟରେ ଜଣେ ଦୋକାନୀ ସ୍କୁଲର ଗୋଟିଏ ପିଲକୁ
ଅଗ୍ନିର ଭାଷାରେ ଗାଳି ଦେଇଥିଲା । ଖୁଦିରାମ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ

ଦୌଡ଼ି ଯାଇଁ ଦୋକାନୀର ଜିନିଷସବୁ ସବୁ ଗୋଇଠାମାରି ଗଡ଼େଇ ଦେଖେଲେ ଏବଂ ତାକୁ ଟୁମ୍ବା, ବିଧା, ଗୁପ୍ତତା ଓ ଗୋଇଠା ମାରି ତଳେ ଶୁଆଇ ଦେଇଥିଲେ । ଦୋକାନୀ ରଗରେ ଜଳି ଉଠି ଯାଇଁ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ନିକଟରେ ନାଲିଶ କଲା । ମାତ୍ର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ଶୃଙ୍ଖଳା ସମ୍ପାଦକ ଜଣାଇ ଦେଲେ ଯେ, କୌଣସି ସ୍ଥୁଲ ଛାତ୍ର ପ୍ରତି ଅପମାନ ମୋ ପକ୍ଷରେ ଦାରୁଣ ଅସହ୍ୟ । ଫେରାଦି ଦୋକାନିଦ୍ବାରା ନିତାନ୍ତ ଉଦ୍ଧତ । ମୁଁ ତାକୁ ଯେ ଶାସ୍ତ୍ର ଦେଇଛୁ, ତାହା ତାର ଉଦ୍ଧତ ସ୍ବଭାବର ଉଦ୍ଧତ ପୁରସ୍କାର ହୋଇଛି । ମୋର ଭରସା, ସେ ଭବିଷ୍ୟତରେ କାହାର ପ୍ରତି ଏପରି ଅଭଦ୍ର ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ସାହସ କରିବ ନାହିଁ । ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଏପରି ବାରତ୍ତ୍ବ-ପୂର୍ଣ୍ଣ କଥାରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ପ୍ରତି ମନେ ମନେ ଯଥେଷ୍ଟ ଭଲ ଆଶା ପୋଷଣ କରିଥିଲେ ।

ତମିଲୁକରେ ଶୃଙ୍ଖଳା ସମସ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଥରେ ଶୁଷ୍ଟ ହଇଜା ଲାଗିଗଲା । ସେ ତାଙ୍କର ସାଙ୍ଗ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଘରେ ଘରେ ହଇଜାମଳୁକ ସେବା କରିଥିଲେ । ସମସ୍ତ ସେବା ଶୁଶ୍ରୂଷା ସତ୍ତ୍ବେ ଧିନେ ଗୋଟିଏ ଘରୁ ଗୁରୋଟି ହଇଜାମଳୁ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରେ ପଡ଼ିତ ହେଲେ । ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ତାଙ୍କର ସାଥୀମାନେ ଗୁରୋଟିଯାକ ପବଙ୍କୁ ନେଇ ଶୁଶ୍ରୂଷାରେ ଦାହ କରିଥିଲେ । ସେଦିନ ଝଡ଼ ବର୍ଷା ଅହୋରାତ୍ର ଲାଗି ରହିଥିଲା । ରାତିରେ କଟିକଟିଆ ଅନ୍ଧାର ସାଙ୍ଗକୁ ଅନବରତ ଝଡ଼ ବର୍ଷା ଲାଗି ରହିଥିବାରୁ ଗୋଟାଏ ବୃତ୍ତାନ୍ତକାମୟ କାଳରାତ୍ରି ପରି ବୋଧ ହେଉଥିଲା । ଏପରି ଭୟଙ୍କର ବର୍ଷାରେ ସେ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ଦ୍ବାରା ଗୋଟିଏ ଶୁଷ୍ଟ ପରାଶରେ ପଡ଼ିଲେ । ପରାଶଟି ଥିଲା ଏହି ଯେ, ନିଶା ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ବେଳେ ସେ ଶୁଶ୍ରୂଷାକୁ ଏକୃଟିଆ ଯାଇଁ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଗଛରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଡାଳ

ଭାଙ୍ଗି ଆସିବେ । ନିଦିଷ୍ଟ ସମୟର କିଛି ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁ-
ମାନେ ସଦଳବଳେ ଯାଇଁ ଶୁଣାନରେ ଲୁଚି ରହିଥିଲେ । ସେମାନେ
ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଦୈବରାମ ଏକାକୀ ଯାଇଁ ସେହି
ଅନ୍ଧକାର ମଧ୍ୟରେ ଗଛରେ ଚଢ଼ି ତାଳ ଭାଙ୍ଗୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର
ଆଖି ପ୍ରୀତି ହୋଇଗଲା ଏବଂ ତାଙ୍କ ପରି ସାହସୀ ବାଳକର
ହେଉଛି ଲଭ କରୁଥିବାରୁ ସେମାନେ ନିଜକୁ ସରମ ସୌଭାଗ୍ୟବାନ
ମନେ କରୁଥିଲେ ।

ହାମିଲଟନ୍ ଡାଃ : ସ୍କୁଲ ହଜା ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ବାଦାମ
ଗଛ ଥାଏ । ମନ ଖୁସିରେ ପିଲାମାନେ ବେଳେ ବେଳେ ଗୁଲି,
ଲଟ୍ଟି କିମ୍ବା ବାଗୁଡ଼ି ଖେଳ ଲୁହ ସେହି ବାଦାମ ଗଛରେ ଚଢ଼ି ତାଳ-
ମାଙ୍କୁଡ଼ି ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି । ଦିନେ ଦୈବରାମ ତାଙ୍କର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ
ସମ୍ପାମାନଙ୍କୁ ନିଜର ବାଦାମ ଗଛରେ ଚଢ଼ିଛନ୍ତି, ଏହି ସମୟରେ
ଜଣେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ହାବୁଡ଼ରେ ପଡ଼ିଗଲେ ।

ଶିକ୍ଷକ ମହାଶୟଙ୍କୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ଅନ୍ୟ ପିଲାମାନେ
ଗଛରୁ ଖସି ଖାସି କରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ିଲେ । ମାତ୍ର ଦୈବରାମ ସାଙ୍ଗ
ପିଲାଙ୍କର ଏପରି ଡରକୁରୁ ଡଙ୍ଗ ଦେଖି ଗଛ ଅଗରୁ ତାଳି ମାରି
ଠୋ ଠୋ ହୋଇ ହସି ଉଠିଲେ । ଏଥିରେ ପିଲାମାନେ ଲଜିତ
ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶିକ୍ଷକ ମଧ୍ୟ ନିଜକୁ ଅପମାନିତ ହୋଇ କଲେ
ଏବଂ ଦୈବରାମଙ୍କୁ ବେତରେ ପିଟିବେ କୋଳି ଭୟ ଦେଖେଇଲେ ।
ଏଣୁ ସେ ଗଛ ଅଗରୁ ଏକା ଉଆଁ ମାରି ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ସାମନାରେ
ଜଣେ ବୀର ସୈନିକ ପରି ଠିଆ ହୋଇଗଲେ । ଠିଆ ହେଲାବେଳେ
ତାଙ୍କର ସେହି ଅନବନତ ମସ୍ତକରୁ ବିପ୍ଳବ ଦାୟିତ୍ବ ଏବଂ
ଅପଲବ୍ଧ ନୟନରୁ ଯେଉଁ ଅଶ୍ରୁ ଲୁହ ନିର୍ଗତ ହେଉଥାଏ । ଗଛର

ଏତେ ଉପରୁ ଡେଇଁଥିବାରୁ ଖେଣ୍ଟା ଲାଗି ତାଙ୍କ ଶରୀରର ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥାନରୁ ରକ୍ତ ବୋହୁ ଯାଉଥାଏ ଏବଂ କୁରୁତା ଶକ୍ତିର ଚର ପ୍ରାଚ ପ୍ରତି ହୋଇ ଯାଇଥାଏ, ତଥାପି ବାର ଦୈନିକ ପରି ସେ ନିର୍ଭୀକ ଓ ନିସ୍ତ୍ରାସ ଭାବରେ ଚିଆ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି । ସେଦିନ ଶିକ୍ଷକ ଏବଂ ସହପାଠୀମାନେ ତାଙ୍କର ଏ ଅଭୂତ ସାହସ ଓ ବିଦିମ ଦେଖି ଡ୍ରମାଟିକ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ ।

ଆଉ ଦିନେ ବୁଦ୍ଧିଗମ ତାଙ୍କ ଲାସରେ ଚିଆ ହୋଇ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରୁ ଅଛନ୍ତି । ଏପରି ସମୟରେ ତାଙ୍କ ବସିବା ବେଞ୍ଚର ଗୋଟିଏ ଗାତରେ ତାଙ୍କର ଜଣେ ସହପାଠୀ, ଗୋଟାଏ ସେନ୍ସିଲକୁ ଚିଆ କରି ରଖିଦେଲା । ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ସହୃଦ କଥା ଶେଷ କରି ସେ ବସି ପଡ଼ିଲା ବେଳକୁ ପେଣ୍ଟିଲ୍‌ର ମୁନିଆ ଶିଶିଆ ତାଙ୍କ ମଳଦ୍ୱାର ଉପରେ ଡୁଗି ହୋଇଗଲା ଏବଂ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବହୁ ପରିମାଣରେ ରକ୍ତ ପ୍ରାବ ହେଲା । ଅପରାଧୀ ସ୍ଥଳଟି ପ୍ରତି କଠୋର ଦଣ୍ଡ ବିଧାନର ଆଦେଶ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିଗମ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରି ସମସ୍ତ ଦଣ୍ଡ ରଦ୍ଦ କରିଦେଲେ । ଏହି ଘଟଣାରୁ ତାଙ୍କର ଉଦାର ହୃଦୟର ଯଥେଷ୍ଟ ପରିଚୟ ମିଳେ ।

ସୁ ସୁ ହୋଇ ଦାଉଡୁଥିବା ସାପକୁ ଧରି ତା' ସହୃଦ କିଛି ସମୟ ଖେଳ କରିବାକୁ ସେ ଅଙ୍ଗୁଳି ଭରି ପାଉଥିଲେ ଏବଂ ତାହା ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଗୋଟିଏ ଅସୂର୍ଯ୍ୟ ସୁଯୋଗ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ । ଏଥିରେ ତାଙ୍କର ଯେ ବିମଳ ଆନନ୍ଦ ଜାତ ହେଉଥିଲା, ତାହା ସେ ଅନ୍ୟ କୌଣସିରୁ ପାଉ ନଥିଲେ ।

ତମଲକ ସ୍କୁଲରେ ପଞ୍ଚମ ଶ୍ରେଣୀର ପାଠ ଶେଷ ହେଲାବେଳକୁ
ଭାବୁ ଶୋର ଅମୃତଲଳିବାରୁ, ତମଲକରୁ ମେଦିନୀପୁରକୁ ବଦଳି
ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ଭାବୁ ସହିତ ସେ ମେଦିନୀପୁରକୁ ଆସି
ସନ ୧୯୦୪ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ମାସରେ ସରକାରୀ କଲେଜିଏଟ୍
ସ୍କୁଲର ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀରେ ନାମ ଲେଖାଇଲେ ।

ଆକୃତି ଓ ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ

ବାଳକ ଝୁଙ୍କି ସମ୍ବନ୍ଧର ଦେହ ପାତଳା, ମାତ୍ର ସେ ଖୁବ୍ ଡେଙ୍ଗା ଓ ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦର । ତାଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣ ଇଷତ୍ ଶ୍ୟାମଳ, ସୁବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ବସ ଓ ଲମ୍ବିତ ବାହୁ ଯୁଗଳର ମାଂସପେଶୀ ଗୁଡ଼ିକ ନୀଡ଼ା ଓ ବ୍ୟାୟାମ ଇତ୍ୟାଦିରେ ବେଶ୍ ସଜ୍ଜ ଓ ସୁଗୋଲ । ତାଙ୍କର ବାଳ-ଗୁଚ୍ଛକ କୁଞ୍ଜକୁଞ୍ଜିଆ ଓ କୃଷ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣ । ସଦା ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ମୁଖ ମଣ୍ଡଳରେ ଶୀତ ହସ ସଦା ଲାଖି ରହୁଥାଏ । ସେହି ହସ ହସ ମୁହଁଟି ବୟୋବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗମ୍ଭୀର ଭାବ ଧାରଣ କରୁଥାଏ । ଦେଖିଲେ ମନେ ହୁଏ, ଯେପରି କୌଣସି ଏକ ଜଟିଳ ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ କରିବା ପାଇଁ ସେ ସତେ ଅବା ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ।

ମେଦିନୀପୁର ସହରରେ ଖେଳ କ୍ଷେତ୍ରରେ କରବାପାଲି ଗୁରୁ-ଗୋଟି ଅଟନ୍ତା ଘର ଥାଏ । ସେ ପ୍ରକ୍ତ ଅଟନ୍ତା ଘରେ ପ୍ରତ୍ୟହ ନିୟମିତ ରୂପେ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଅନ୍ତି । ଦଣ୍ଡ, ବୈଠକ ମାରି ଛୁର, ତରଝ୍ୟାଲ ଓ ଲୁଠି ଇତ୍ୟାଦି ଗୁଳନ କରି ନିଜ ଠାରୁ କନିଷ୍ଠ ଶିକ୍ଷାନବିଷ୍ଟ ମାନଙ୍କୁ ଏହି ସବୁ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ଚଳାଇବାର କାଇଦା ଶିଖାଇ ଦିଅନ୍ତି । ସହରର ଗୁରୁଗୋଟି ଅଟନ୍ତା ଘର ଛଡ଼ା ସେ ବେଳେ ବେଳେ ମଫସଲର ଅଟନ୍ତାଘର ମାନଙ୍କୁ ଯାଇ ସେଠାକାର ଖେଳୁଅଡ଼ ମାନଙ୍କୁ ଲୁଠି, ଛୁର ଓ ତରଝ୍ୟାଲ ଚଳାଇବାର କାଏଦା ଶିକ୍ଷା ଦିଅନ୍ତି ।

କୁଞ୍ଜ କ୍ଷେତ୍ରରେ କର ଓ ଛୁର ତରଝ୍ୟାଲ ଗୁଳନ କରି ସେ ଏତେଦୂର ଖେଳିବୁ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ ଯେ, ଏକାଧୁନିମେ ୩-୪ ଦିନ ବାଟ ଚାଲିଲେ ମଧ୍ୟ ତଳେ ମାତ୍ର ଛାନ୍ତି ବୋଧ କରୁ ନଥିଲେ ।

ସ୍ୱଦେଶୀ ଅନ୍ଦୋଳନରେ ଖଦଡ଼ ଲୁଗା ଗଣ୍ଠିକୁ ଗଣ୍ଠି କାନ୍ଧରେ ପକାଇ ସହରରେ ଫେରି କରି ଘରେ ଘରେ ବିକ୍ରି କରୁଥିଲେ । କାର୍ଯ୍ୟର ଭିତରେ ୩-୫ଦିନ ନିଜାଲ ନଈର ମଧ୍ୟ ଉପବାସର ଅବସରଣତା ବୋଧ କରୁ ନଥିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ଲୁଗାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା ପାଇଁ ବହୁ ଚକ୍ରମାଣରେ ସ୍ୱଦେଶୀ ଲୁଗା ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ସେ ପ୍ରତ୍ୟହ ୧୦-୧୫ ଘଣ୍ଟା କାଳ ତନ୍ତ ଚଳେଇ ତିଳେମାନ୍ଦ ଅସ୍ତ୍ରସ୍ତ୍ର ବୋଧ କରୁ ନଥିଲେ । ଏଥିରେ ଯେପରି ସେ ପରମ ଆନନ୍ଦ ଲଭ କରୁଥିଲେ । ମେଟ ଉପରେ ମେଦିନୀପୁର ଜିଲ୍ଲାର ସ୍ୱଦେଶୀ କର୍ମୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସେ ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ କଷ୍ଟ ସହସ୍ତ୍ର କର୍ମ-ଦୂର, ନିରଳସ ଓ ସ୍ୱଗଠନଶୀଳ । ଏହି ପ୍ରଶଂସା ହାସଲ କରିବାକୁ ତାଙ୍କର ବ୍ୟାୟାମ ଗଠିତ ଶରୀରକୁ ଏକମାତ୍ର ସହାୟକ ଥିଲା ।

ନିତ୍ୟ ନିୟମିତ ବ୍ୟାୟାମ ଯୋଗୁ ତାଙ୍କର ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ନିର୍ବୋଗ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱଦେଶୀ ଅନ୍ଦୋଳନରେ କଠୋର ସରିଶ୍ରମ କରି ସେ ଥରେ ଅତିଶୟ କ୍ୱରନାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । କ୍ୱରର ପ୍ରକଳ ପ୍ରକୋପ ହେତୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରଳାପ ଅରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ତାଙ୍କର ବଡ଼ ଭଉଣୀ ଅପରୂପା ଦେବୀ ଗୋଟିଏ ଗୁଣିଆ ଅଣ୍ଡେଇ ତାଙ୍କୁ ଝଡ଼େଇ ଦେଇଥିଲେ । ଗୁଣିଆ ଝାଡ଼ଦେଇ ବେଳେ ତାକୁ ସେ ପଚାରି ବୁଝିଥିଲେ ଯେ ଦେଶ ତମାମ ଯେଉଁ ‘ଧଳାଭୂତ’ ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋରୁ ଲୋକମାନେ ‘ମାଛ ଯାଇଛନ୍ତି, ସେହି ଭୂତମାନଙ୍କୁ ଡଢ଼ଦେବା ପାଇଁ ସେ ଚିକିତ୍ସା ମନ୍ତ୍ର ଯନ୍ତ୍ର ଜାଣେ କି ? ଏସର ମନ୍ତ୍ର ଯନ୍ତ୍ର ଜାଣିଥିବା ଗୁଣିଆର ଅଜାବନ ଚେଲା ହେବାରୁ ସେ ସବୁଦିନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି କହିଥିଲେ ।

ଗୁଣିଆର ମନ୍ଦ ଦ୍ଵାରା ତାଙ୍କ ଜ୍ଵର କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଉପଶମ ହେଲା ନାହିଁ । ଜ୍ଵର ଦିନକୁ ଦିନ ଅଧିକ ମାତ୍ରାରେ ବୃଦ୍ଧ ପାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ଫେବୃଆରୀର ଡକ୍ଟରୀର ବିଶେଷ ଡାକ୍ତର ଶ୍ରୀ ଶରଦ୍ଵ ପ୍ରସାଦ ସର୍ବୋତ୍କର୍ଷଙ୍କ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ଚେଷ୍ଟାରେ ଶୃଙ୍ଖଳା ନିମେ ନିମେ ଜ୍ଵର ମୁକ୍ତ ହେଲେ । ମାତ୍ର ସ୍ଵଦେଶୀ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଧିକ ମାତ୍ରାରେ ପଶେଇ ନ କରିବାକୁ ଡାକ୍ତର ସର୍ବୋତ୍କର୍ଷ ଯେଉଁ ସତର୍କବାଣୀ ଦେଇଥିଲେ, ସେଥିପ୍ରତି ସେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅସ୍ଥା ପ୍ରାପନ କରି ନଥିଲେ ।

ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟତମ ଶାଦ୍ୟ ହୋଇ କିଛି ନଥିଲା । ଯାହା ଯେତେବେଳେ ମିଳୁଥିଲା, ସେଥିରେ ସେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଉଥିଲେ । ଏକାନ୍ତ ନିରାଶ୍ରୟୀ ହେବାର ଶପଥ ଗ୍ରହଣ ନ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ନିରାଶ୍ରୟ ଆହାର ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ସ୍ଵାଭାବିକ ରୁଚି ଥିଲା । ଉଦାର ସ୍ଵଭାବ, ପରୋପକାର, ସ୍ଵଦେଶ ବୟସକତା, ଜନ୍ମଭୂମି ପ୍ରତି ଅଗଣ୍ୟ ମାୟା ଯେଉଁ ମହାପୁରୁଷ ମାନଙ୍କର ମାନସିକ ଶାଦ୍ୟ ରୂପେ ପରିଣତି ହୁଏ, ସେମାନଙ୍କର ବୋଧହୁଏ କୌଣସି ସୁରୁତ ସମ୍ପର୍କ ଶାଦ୍ୟ ପ୍ରତି ଉଦାର ଲଳସା ନଥାଏ । ମଣିଷ ଯିନା ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ଖାଇବା ଉଚିତ, ମାତ୍ର ଖାଇବା ପାଇଁ ବଞ୍ଚିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ, ଏହାହିଁ ତାଙ୍କର ମତ ।

ସେ ସର୍ବଦା ଖଦଡର ମୋଟା ଧୋତି ଓ ଜାମା ପିନ୍ଧୁଥିଲେ, ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ପହରଣ ଗୁଡ଼ିକ ସେ ସର୍ବଦା ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛଳ ରଖୁଥିଲେ । ଅନ୍ୟାୟ ତାଙ୍କର ଆଦୌ ସହ୍ୟ ହେଉ ନଥିଲା ।

ରାଜନୈତିକ ଜୀବନର ପ୍ରାରମ୍ଭ

କିଛିଦିନ ତମଲୁକ ସହରର ହାମିଲ୍ଟନ୍ ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା କରିବା ପରେ ଖୁଦ୍ଧିରାମ ସନ ୧୯୦୪ ସାଲରେ 'ମେଦିନୀପୁର କଲେଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲରେ ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀର ନାମ ଲେଖାଇଲେ । ତତ୍କାଳୀନ ଶ୍ରେଣୀରୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ସେ ପଢ଼ାପଢ଼ି ଛାଡ଼ି ଦେଲେ ।

ମେଦିନୀପୁର ସହରରେ ଛାତ୍ର ଜୀବନ ଅତିବାହିତ ହେଉଥିବା ସମୟରେ ସେଠାକାର ବିପ୍ଳବୀ ଦଳ ସହିତ ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ପରିଚୟ ହେଲା । ତା'ପରେ ସେ ବିପ୍ଳବୀ ଦଳରେ ଯୋଗ ଦେଲେ ଏବଂ ମେଦିନୀପୁରର ତତ୍କାଳୀନ ବିପ୍ଳବୀ ଦଳର ଅନ୍ୟତମ କର୍ମୀଭାବରେ ମନୋନୀତ ହେଲେ ।

ବଙ୍ଗଳାର ବିପ୍ଳବୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଇତିହାସ ଏହିପରି— ସନ ୧୯୦୨ ସାଲରୁ ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦଙ୍କ ଭ୍ରାତା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାଗୁକୁମାର ଘୋଷ, ମହାଶୟ ଗୋଟିଏ ବିପ୍ଳବୀ ଦଳ ଗଠନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା, ଇଂରେଜ ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀର ଉଚ୍ଛେଦ ସାଧନ କରିବା । ମାର୍ଗିକ୍ତଲ-ମୁରାବିପୁର ଉଦ୍ୟାନ ଏହି ସମିତିର କେନ୍ଦ୍ର ହୋଇଥିଲା । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜପେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ବନ୍ଦୋପାଧ୍ୟାୟ ଦେବବ୍ରତ ବସୁ, ହେମଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ କ'ନନଗୋ, ଜିହ୍ଵାସକର ଦାଉ, ପ୍ରମୁଖ ଏହି ସମିତିର ସଭ୍ୟ ଥିଲେ । ହେମଦାସୁ ଇଉରୋପ ଯାଇ ବୋମା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାର ପ୍ରଣାଳୀ ଶିକ୍ଷା କରିଥିଲେ ଏବଂ

ତାଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଏହି ଉଦ୍ୟାନରେ ଗୋପନ ଭାବରେ ବୋମା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା । ଅନେକଙ୍କ ମତରେ ଏହି ଗୁପ୍ତ ସମିତ ସମ୍ପତ୍ତି ପଣ୍ଡିତ ଚେରୁର ଜଗନ୍ନାଥ ବିଶ୍ୱାସୀ ଅବସ୍ଥାରେ ସଂଗ୍ରହ ଥିଲା ବୋଲି ଜଣାଯାଏ ।

ଏହି ସମୟରେ ସନ ୧୯୪୫ ସାଲରେ ବଙ୍ଗ ବିଚ୍ଛେଦ ହେଲା । ବଙ୍ଗଳାର ଜନ ସାଧାରଣଙ୍କ ମତକୁ ଉପେକ୍ଷା କରି ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ବଙ୍ଗ ଭଙ୍ଗ କଲେ ।

ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କର ଏହି ଏଫ୍‌ଜିଡିଆ ନୀତିର କାରଣ ହେଲା, ବଙ୍ଗ ଦେଶର ଜନମତକୁ ବେଶାଢ଼ିର କରି ବଙ୍ଗ ବିଚ୍ଛେଦ କଲେ ମୁକ୍ତିବାମୀ ଭାରତବର୍ଷ ଦରି ଯାଇଁ ନିଜ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ପାରେ ।

ଏହି ବଙ୍ଗ ବିଚ୍ଛେଦ ସଙ୍କଟର କେତେକ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ଭାରତ ଗୌରବ ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କର ଜଗନ୍ନାଥ ବିଶ୍ୱାସୀ ବୃନ୍ଦା ଅମେଷ୍ଟିକାର ଚିକାଗୋ ସହରରେ ଦିଆ ଯାଇଥାଏ । ଭାରତ ଅସତ୍ୟ ଓ ଜାନ୍‌ଆରଙ୍କ ଦେଶ ବୋଲି ପଣ୍ଡାତ୍ୟ ଗୋରୁ ଲୋକ ମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ଧରଣା ଥାଏ, ତାହା ସ୍ୱାମୀଜୀଙ୍କ ବୃନ୍ଦା ବଳରେ କେତେକ ପରମାଣୁରେ ସ୍ତ୍ରାବ ହୋଇଥାଏ । ସ୍ୱାମୀଜୀ ଭାରତର ପୂର୍ବ ଯନ୍ତ୍ରାଳୟ ଫେରାଇ ଆଣିବାକୁ ଭାରତ ତଥା ବଙ୍ଗର ଯୁବକମାନଙ୍କୁ ବକ୍ତ୍ର ଗମ୍ଭୀର ନିନାଦରେ ଆହ୍ୱାନ କରି ଥାଆନ୍ତି । ସ୍ୱାମୀଜୀଙ୍କର ଏହି ଆହ୍ୱାନ ଭାରତ ତଥା ବଙ୍ଗଳାର ଘରେ ଘରେ ଯୁବକ ମାନଙ୍କର କାନେ କାନେ ନିନାଦିତ ହୋଇ ଉଠିଥାଏ ।

ସ୍ୱାମୀଜୀ ନିର୍ଦ୍ଦିତ ଭାରତକୁ ଶ୍ରୀମତ୍‌ଭଗବତ୍‌ଗୀତାର ଓଡ଼ିଷ୍ଟିନା ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ଉଠାଉଥିବା ବେଳେ, ପ୍ରତିବେଶୀ ଜାତୀୟ-ମାନେ ରୁଷିଆର ଦାସତ୍ୱ କବଳରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇ ଥାଆନ୍ତି । ପ୍ରବଳ

ପରନ୍ତୁ ରୁଷିଆର କବଳରୁ ଯୁଦ୍ଧ ଜାପାନର ମୁକ୍ତି ଭାରତର ଦେହ
ଓ ମନରେ ନୂତନ ବଳ ଓ ନବୀନ ଅଶାର ସଞ୍ଚାରଣ ଆଣି ଦେଇ-
ଥାଏ ।

ମେଦିନୀପୁର କଲେଜିଏଟ୍ ଛାତ୍ର ଜୀବନ-ଯାସନ ରତ ବାଳକ
ବୁଦ୍ଧିରାମ ସ୍ୱାମୀ ବିବେଚାନାୟକର ଓକ୍ଟୋବ୍‌ରୀ ବକ୍ତୃତା ଏବଂ ପରମ-
ହଂସ ଶ୍ରୀମତ୍ ସମକ୍ତାସ୍ତ୍ରକର ଭଗବତ୍ ଦର୍ଶନୋପଯୋଗୀ ନୀଳଶିକ୍ଷା
ଅଧ୍ୟାପନ କରୁବାରେ ବହୁ ସମୟ ଅତିବାହିତ କରନ୍ତି । ରୁଷିଆ
କବଳରୁ ଯୁଦ୍ଧ ଜାପାନର ମୁକ୍ତି ତାଙ୍କୁ ନିଜର ଜନ୍ମଭୂମି ଭାରତ
ବର୍ଷର ମୁକ୍ତି ବାସ୍ତବରେ ଅନେକ ଜନ୍ମାଦନା ଦେଉଥିଲା ।

ଭାରତବର୍ଷର ତତ୍କାଳୀନ ବଡ଼ଲଟ ଲର୍ଡ୍ କର୍ଜନ ସାହେବ
ଚିନ୍ତା-ବିଦ୍ୟାଳୟ ମାନକରେ ଗୋଟିଏ କଟକଣା ଜାରି କରି ଥାଆନ୍ତି ।
ଏହି କଟକଣା ଫଳରେ ଭାରତରେ ଇଂରେଜ ଶିକ୍ଷିତ ଦେଶୀ
ଲୋକଙ୍କର ସ୍ୱଳ୍ପ ଆୟୁର୍ ଅଗରେ ଗଣି ହୋଇ ଯାଇ ପାରିବ ।
ମାତ୍ର ଏହି କଟକଣା ବିରୁଦ୍ଧରେ ସମଗ୍ର ଭାରତ ଓ ବିଶେଷତଃ
ବଙ୍ଗ ପ୍ରଦେଶରେ ତୁମ୍ବଳ ଆନ୍ଦୋଳନର ଫୁଟପାତ ହେଲା । ବଙ୍ଗର
ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ତୁମ୍ବଳ ଆକାର ଧାରଣ କଲାବେଳେ ୧୯୦୫ ମସିହା
ଅକ୍ଟୋବର ୧୨ ତାରିଖରେ ବଙ୍ଗ ପ୍ରଦେଶକୁ ଦୁଇ ଭାଗରେ
ବିଭକ୍ତ କରାଗଲା । ପଶ୍ଚିମ ଓ ପୂର୍ବ ବଙ୍ଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇ
ପୂର୍ବ ବଙ୍ଗ ବିଭାଗଟି ଅସାମ ସହିତ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ ପୃଥକ୍
ଗୋଟିଏ ପ୍ରଦେଶ ଗଠିତ ହେଲା ।

ଭାରତ ବିଶ୍ୟାତ ନେତା ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଘୋଷ ଓ ଶ୍ରୀ ସୁରେନ୍ଦ୍ର-
ନାଥ ବାନାର୍ଜୀ ପ୍ରମୁଖ ବିଶିଷ୍ଟ ନେତାମାନେ ବଙ୍ଗଳାର ଏହି ବିଚ୍ଛେଦ
ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ସୃଷ୍ଟି କଲେ । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ସଭା ସମିତି

କରି ବଙ୍ଗଳାର ଅଧିବାସୀମାନେ ବିଲତ ଦ୍ରବ୍ୟ ବର୍ଜନ ସ୍ବରୂପ ମାଷ୍ଟେସ୍‌ଭାର ବସ୍ତୁ, ଲିଭାରପୋଲ୍‌ର ଲବଣ ଏବଂ ବିଲତ ଶିଳ୍ପଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟ ମାନଙ୍କୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ମେଦିନାପୁର ମଧ୍ୟ ପର୍ବତାନ୍ତଃକରଣରେ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଲା । ସ୍କୁଲ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଛାତ୍ରମାନେ ଦଳେ ଦଳେ ମିଶି ସଭା ସମିତି କରି ବିଲତ ଜିନିଷ ବର୍ଜନ କରିବାକୁ ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ବୁଦ୍ଧିରାମ ମଧ୍ୟ ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରି ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ୧୯୦୫ ମସିହାରେ ଯୋଗ ଦେଲେ ।

ସେତେବେଳେ ସେ ପଢ଼ାପଢ଼ି ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଅନେକ ସ୍ବତ୍ତ୍ଵ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସହରର ଦୋକାନ ମାନଙ୍କ ସାମନାରେ ଠିଆ ହୋଇ ବିଲତ ଜିନିଷ ବର୍ଜନ କରିବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାନ୍ତି । ଏହି ବିଦେଶୀ ବର୍ଜନ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଘରକୁ ଫେରିବା ବେଳକୁ ଅନେକ ସ୍ବତ୍ତ୍ଵ ହୋଇ ଯାବ-ଥାଏ । ତାଙ୍କର ମତ୍ତୁ ପ୍ରତିମ ମେହମଦୀ ବଡ଼ ଭଉଣୀ ଅପରୂପା ଦେବା ଏବଂ ଭୃଗୁପତି ଅମୃତଲଲ ବାବୁ ତାଙ୍କୁ ଅନେକ ପ୍ରକାର ବୁଝାଇଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଏହି ସ୍ବଦେଶୀ ଆନ୍ଦୋଳନରୁ ସମ୍ପର୍କ ତୁଟାଇ ପାରୁ ନଥିଲେ ।

ବୁଦ୍ଧିରାମ ମେଦିନାପୁରରେ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନଟିକୁ ଏପରି ଦକ୍ଷତା ସହିତ ଗଢ଼ି ତୋଳିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ଭୟରେ ଦୋକାନୀମାନେ ବିଲତ ବସ୍ତୁ ଲୁଚାଇ ପକାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ବାରଣ ସତ୍ତ୍ୱେ ଓ ଗୋଟିଏ ଦୋକାନୀ ଗୋପନ ଭାବରେ ବାହାରକୁ ଲୁଗା ରପ୍ତାନୀ କରିଥିଲା, ଏ ସମ୍ବାଦ ପାଇଲକ୍ଷଣ ବୁଦ୍ଧିରାମ ଏକାକି ବୋତଲେ କିରାସିନା ତେଲ ଓ ଦିଅସିଲ ନେଇ ସେହି ଦୋକାନୀର ଯେତେ ବିଲତ ଲୁଗାର ବସ୍ତ୍ରା ଗାଡ଼ିରେ ଥିଲା, ତାହା ଜଳାଇ ଦେଇ ଚାଲି ଆସିଲେ ।

‘ଯୁଗାନ୍ତର’, ‘ସଙ୍ଗୀ’, ‘ବନ୍ଦେ ମାତରମ୍’ ପ୍ରଭୃତି ପତ୍ରିକା ଗୁଡ଼ିକର ମାରପତରେ ଅବିରାମ ବିପ୍ଳବର ବାଣୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା । ବୟସ୍କେ, ସ୍ତ୍ରୀଦେବୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ବିପ୍ଳବବାଦ ପ୍ରସାର କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସରକାରୀ ଦମନ ନୀତି ରୂପରେ ବଙ୍ଗଳାର ତରୁଣ ତରୁଣୀମାନଙ୍କ ମନରେ ବିପ୍ଳବର ପ୍ରେରଣା ସୂଚାଉଥିଲା । ଧୀରେ ଧୀରେ, ଯୁବକ ମାନଙ୍କୁ ଧରଣ ନେବାର ନୂତନ ନୂତନ ଆଇନ କଥା, ଏହି ସମସ୍ତ ବିଷୟ କାଗଜରେ ନାନା ପ୍ରକାର ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା । ସେହିପରି ଉତ୍ତେଜନାମୂଳକ ପ୍ରବନ୍ଧ ପାଠ କରି ଯୁବକଗଣ ଜାତୀୟତା ପାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ସ୍ବାଧୀନତା ଲାଭ କରିବା ଆଶାରେ, ସେମାନେ ଦଳେ ଦଳେ ବିପ୍ଳବୀ ଦଳରେ ଯୋଗଦାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଶେଷକୁ ୧୯୦୭ ସାଲରେ ଯେତେବେଳେ ରାଜଦଣ୍ଡାସ୍ତ୍ରୀ ସଭା ସମିତି ନିଷେଧ ପାଇଁ ଆଇନ ପାଶ୍ ହେଲା, ଭୂପେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦାଉକର ଏକବର୍ଷ ସଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡର ଅଦେଶ ହେଲା ଏବଂ ବିପ୍ଳବୀ ମାନଙ୍କର ବିପ୍ଳବବାଦ ପ୍ରସାର ଉପରେ ସରକାରୀ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ଆରମ୍ଭ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ବିପ୍ଳବୀମାନେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ସଙ୍ଗଠନ ପଥ ଅବଲମ୍ବନ କଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଏହି ସଙ୍ଗଠନ କାଳ ୧୯୦୭ରୁ ୧୯୦୮ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଶାରତ୍ତ୍ବ ବ୍ୟାୟାମ, ଚଢ଼ା, ଗୀତା ପାଠ, ତରକାରୀ ଓ ବନ୍ଧୁକ ପ୍ରଭୃତି ବ୍ୟବହାର ଏହି ସମିତି ଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ବିଷୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ।

ବିପ୍ଳବୀ ନେତାମାନେ ଦଳଭୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ କର୍ମୀ ସଗ୍ରହ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମନୋନିବେଶ କରି ବିଶେଷ ସତର୍କତା ଅବଲମ୍ବନ କଲେ । ବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ କଲେଜରୁ ଅଳ୍ପ ବୟସ୍କ ବାଳକ

୫ ଯୁବକ ପ୍ରଥମତଃ ସଂଗ୍ରହ କରା ଗଲେ । ଅନେକ ପରୀକ୍ଷା, ଅନେକ ଶପଥ ମଧ୍ୟଦେଇ ବିପ୍ଳବୀର ଦାସୀ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେଉଥିଲା । ବିପ୍ଳବୀ ମାନଙ୍କୁ ସମ୍ୟକ୍ ପିକିଲି କରିବାକୁ ହେଲେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସର୍ତ୍ତ ରୁଚକ ପାଳନ କରିବାକୁ ପଡୁଥିଲା ।

- ୧ । ପରିଚ୍ଛେଦକର ଆଦେଶ ବିନା 'ବାକ୍ୟ' ବ୍ୟୟରେ ମାନିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।
- ୨ । ସମିତିର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ କୌଣସି ସମ୍ବାଦ ପ୍ରକାଶ କରିବେ ନାହିଁ ।
- ୩ । ସମିତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିୟମ ପାଳନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।
- ୪ । କୌଣସି ଚଳାନ୍ତ କିମ୍ବା ଶସ୍ତ୍ର ପସର ସମ୍ବାଦ ପାଇଲେ ଅବଳମ୍ବେ ପରିଚ୍ଛେଦକ, ତାହା ଜଣାଇବେ ।
- ୫ । ଯେ ଯେତେବେଳେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ରହିବେ, ପରିଚ୍ଛେଦକଙ୍କୁ ଜଣାଇବା ପାଇଁ ବାଧ୍ୟ ହେବେ ।
- ୬ । ପରିଚ୍ଛେଦକଙ୍କୁ ନ ଜଣାଇ ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ।
- ୭ । ଯେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଟିକି ନ ହୋଇଛି, କେନ୍ଦ୍ର ସମିତି ତ୍ୟାଗ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ଏବଂ ସମୟ ପଡ଼ିଲେ ପ୍ରାଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିପର୍ଜନ ଦେଇ ସମିତିର କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଏହି ସମିତିର ନିଷ୍ପାପର କର୍ମୀ ଭାବରେ ସ୍ୱଦେଶୀ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ନିମଜ୍ଜିତ ଥିଲାବେଳେ ସନ ୧୯୦୫ ମସିହାରେ ଅରୁ ମେଦିନୀପୁରର କସାବତୀ ନଦୀରେ ଭୀଷଣ ବନ୍ୟା ହୋଇ ଅନେକ ଗ୍ରାମ ଛାରିଗାର ହୋଇଗଲା । ଜନାକ ନପୁର ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଗାଁ

ବନ୍ୟାରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବୃଦ୍ଧ ହେଉଥିଲା । ତାର ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ଆଳୁଳ ନୟନରେ ବାହାର ସାହାଯ୍ୟକୁ ଚାହୁଁ କଫି ଥାଆନ୍ତି । ଏ ଶବ୍ଦର ନୂତନରୂପ କଣ୍ଠଗୋଚର ହେବାପାଇଁ ସେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଚିତ୍ର, ଚିତ୍ରକ ଓ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଲୁଗା କାନ୍ଦିବା ବୋହୂ ବିପନ୍ନ ଗ୍ରାମବାସୀ ମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରା ପାଇଁ ଦୌଡ଼ିଲେ । ସେ ବାଲିକା, ବାଲିକା, ଛୁଟି ଓ ବୁଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି ମାନଙ୍କ, କାନ୍ଦିବା ବୋହୂ ନିରାଶ୍ରୟ ଶ୍ରେଣୀକୁ ନେଇଗଲେ ଏବଂ ସେହି ବିପନ୍ନ ଲୋକମାନଙ୍କର ରହିବା ପାଇଁ, ଦିନ ରାତି ପହଞ୍ଚିମ କରି ନିଜ ହାତରେ ଖଣ୍ଡି ଏ ଖଣ୍ଡି ଏ କୁଡ଼ିଆ ଠିଆ କରିଦେଲେ ।

ତାଙ୍କର ଭଣ୍ଡାର ଅମୃତଲୀଳାବତୀ ତାଙ୍କର ଏହି ସ୍ବଦେଶୀ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଇ ବିଦେଶୀ ବର୍ଜନ କରାଯିବା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଆଦୌ ପସନ୍ଦ କରୁ ନଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଲଗି ସେ ଦିନେ ଘୋର ବିପଦରେ ପଡ଼ିବେ ବୋଲି ମନେ ମନେ ସଦା ସବୁଦିନ ଆଶଙ୍କା କରୁଥିଲେ ।

ଭଣ୍ଡାରଙ୍କର ଏହି ଆଶଙ୍କାକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ଏବଂ ନିଜର ଭଣ୍ଡାର ଓ ଭାଗ୍ୟାଳୟର ଭାଗ ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ସେ ଦିନେ ରାତିରେ ଭଣ୍ଡାରଙ୍କ ଘର ଛାଡ଼ି କେତେ ଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲେ ।

ଭଣ୍ଡାରଙ୍କ ଘର ଛାଡ଼ିବା ପରେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ମେଦିନୀପୁର ପହଞ୍ଚି ମଧ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ । ସେଠାରୁ ଯାଇଁ ବାଲୁତାରେ ଗୋଟିଏ ଚୂର୍ଣ୍ଣର ଅତିଥି ହେଲେ । ବୃଦ୍ଧ ଚୂର୍ଣ୍ଣର ଅତିଥି ରୂପେ ରହି ହାତରେ ଲଙ୍ଗଳ ଧରି ବୃଦ୍ଧର ସମସ୍ତ ଜମି ଚାଷ କଲେ । କାରଣ ବୃଦ୍ଧର ପୋଷଣାଦ୍ରବ୍ୟ ପୁଅ କି ପୁତୁରା କେହି ନଥିଲେ ମାତ୍ର ପୋଷ୍ୟ ଥିଲେ ଅନେକ । ଏଣେ ତାର ଶରୀରରେ ଆଦୌ

କ୍ରେ ନଥିଲା । ମାସେ କାଳ ରହୁ ତାର ସମସ୍ତ ଜମି ବୃଷ କରି ସେ ପୁଣି ନିଜର ଉତ୍ତଣୀ ଘରକୁ ମେଢ଼ିନାପୁର ଫେରି ଆସିଲେ । ମାତ୍ର ହାତରେ ଲଙ୍ଗଳ କରିଥିବା ଯେଉଁ ହାତ ଫାଟି ହାତ ତମାମ୍ ଘା' ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ।

ତାଙ୍କ ହାତଯାକ ଘା' ହୋଇ ଥିବାର ଦେଖି ତାଙ୍କ ବଡ଼ ଭଉଣୀ ଅପରୁଗା ଦେବୀ କାନ୍ଦ ପକାଇଲେ । କାରଣ ପରୁର ଯାହା ବୁଝିଥିଲେ, ସେଥିରୁ ତାଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୋଇଥିଲା ଯେ ପ୍ରତି ପ୍ରତିମ ଏତେ ଦେହର ଛୋଟ ଭାଗଟି କୌଣସି ଗୋଟିଏ ମହତ୍ତ୍ୱ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରାଣ ଦେଇ ବୋଲି ଦେବାଙ୍କର ସ୍ତୁତ୍ୟାଦେଶ—ତାହା ଅତି ସତ୍ୟ ଏବଂ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣ ବିପତ୍ତିର ସେହି ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ କଥା ନୁହେଁ କର ସେ ଆଶଙ୍କାରେ ଶିହରା ଉଠିଥିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ଭଉଣୀ ଅପରୁଗାଙ୍କ ଘରେ ରହା ସେ ଯେ ନିଜ ପାଇଁ କିଛି ଚିନ୍ତା କଲେ, ତାହା ନୁହେଁ । ମାତ୍ର ସହରର କୋଡ଼ି, ଖଞ୍ଜି, ଅନ୍ଧ ଓ ବୁଦ୍ଧ ଭଣ୍ଡକ ମାନଙ୍କର ଅଶ୍ରୁ ପୁଲକୁ ଯାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ସେବା ଶୁଣି, ପା ଓ ଔଷଧ ପତ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଦିନ ରାତି ଲାଗିଥିଲେ । ଏପରିକି ନିଜର ଶୋଷକ ମୁଠାକ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଇ ଏକାଧିକମେ ୪-୫ ଦିନ ଉପବାସ ରହିବାକୁ ସେ କୁଣ୍ଠିତ ହେଉ ନଥିଲେ ।

ପୁତ୍ର ମାମିଆ କାଠୁଆ ଶୀତ । ଖୁଦିରମ ଅପରୁଗାଙ୍କ ଘରେ ଥାଆନ୍ତି । ଦିନେ ବଡ଼ ହେଉଛି ଗୋଟିଏ ବୁଢ଼ା ଭଲଗା—ଦେହଟି ଫୁଙ୍ଗୁଳା, ଶୀତରେ ଥର ଥର ତାଙ୍କ ପାଖରେ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଦେହର ରୁମ ଗୁଡ଼ାକ ଶୀତରେ ଟାକି ହୋଇ କଣ୍ଠା ପରି ଟିଆ ହୋଇଥାଏ । ଶୀତ ଲଗା ଅଭାବରେ ବୁଢ଼ାର ଏ କଣ୍ଠା ଦେଖି ଖୁଦିରମଙ୍କ ଆଖିରୁ ଟପ ଟପ ହୋଇ ଲାହ ଗଢ଼ି ପଡ଼ିଲା । ଅପରୁଗାଙ୍କ ଏକାନ୍ତ ବାରଣ

ସତେ କେତେ ମେଢ଼ି ସୋହାଗ ଭର ନିଜର ପିତୃଦତ୍ତ ଶକ୍ତି ଏ
ବହୁମନ୍ତ୍ର କାଶ୍ମୀର ସାଲ ଅଣି ବୁଢ଼ାର କେହଟିକୁ ସେ ନିଜ
ହାତରେ ଢାକି ଦେଇଥିଲେ ।

କୁସୁମ ପର ଏଡ଼େ କୋମଳ ଶୂଦ୍ଧିରାମ କଜୁଠାରୁ କଟିନ
ହୋଇ ମୁଜାଫରପୁରରେ କିଙ୍ଗ୍ ସପୋର୍ଡ ସାହେବଙ୍କ ଉପରେ
କପରି ସେ କନ୍ଦୁ ପକାଇ ହସ ହସ ମୁହଁରେ ପାଣିକାଠରେ ଝୁଲି-
ଥିଲେ—ଏହାହିଁ ସବୁଠାରୁ ଅଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ।

ମେଦନାପୁରରେ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ଝୁଲି ରାମ

ବାଲିଶ ହେଲେ

ବାଲିକ ଝୁଲିରାମ ମେଦନାପୁର ସହରରେ ରହୁଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ବଡ଼ ଭଉଣୀ ଅପରୂପାଙ୍କ ଘରେ ଆଉ ରହୁଲେ ନାହିଁ । ଭଉଣୀଙ୍କ ଘର 'ସ୍ଥଳ ସହରର ଯେଉଁ ଜନ୍ମଶାଳାରେ କାହିଁ କରୁଥିଲେ, ସେହିଠାରେ ଅସ୍ଥିତ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଜନ୍ମଶାଳାର ଅଧିକାରୀ ଥିଲେ ସ୍ୱଦେଶୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ନେତା ଓ ସହରର ବିନାଶ ଓ କଳ ଶ୍ରୀ ପିଆରାଲଲ ଘୋଷ । ପିଆରାବାବୁ ଝୁଲିରାମଙ୍କର ବିପ୍ଳବୀ ଦଳର ଜଣେ ସହକର୍ମୀ ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟେନ୍ଦ୍ରନାଥ ବସୁଙ୍କର ଭ୍ରାତୃପତି ଦୁଃନ୍ତ ।

ସନ ୧୯୦୫ ମସିହା ଫେବୃଆରୀ ମାସରେ ମେଦନାପୁରର ପୁରୁଣା ଜେଲ୍‌ଗାନା ହତାରେ କୁର୍ପ ଓ ଶିଳ୍ପଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟ ମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଜିଲ୍ଲା ତମାମ ଲୋକ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଥିଲେ । ପ୍ରଦର୍ଶନୀର ପାଟକ ପାଖରେ ବାଲିକ ଝୁଲିରାମ ନିଜ ବିପ୍ଳବୀ ଦଳର ଦୁଇଗୋଟି ମୁଖପତ୍ର ବାଣ୍ଟିବାରେ ନିଯୋଜିତ ଥିଲେ । ପତ୍ରିକା ଦୁଇଟିର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା, ସ୍ୱଦେଶୀ ଆନ୍ଦୋଳନର କର୍ମୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଥିବା ଗୋରା ହାକିମ ମାନଙ୍କୁ ମାରି ପକାଇବା ପାଇଁ ଜନ ସାଧାରଣଙ୍କୁ ମତାଇବା । ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ପାଟକ ପାଖରେ ବାଲିକ ଝୁଲିରାମ ବୀର ଅଭିମନ୍ୟୁଙ୍କ ପରି ବିପ୍ଳବୀସୂକ୍ଷ୍ମ ପତ୍ରିକା ଦୁଇଟି

ନିର୍ଭୀକ ଭାବରେ ବାଣ୍ଟି ଯାଉଥାନ୍ତି । କାହାର ପ୍ରତି ତରଳମାନ୍ଦ
 ଚାପ ଗ୍ରାସ ନାହିଁ । ସରକାରୀ, ବେ-ସରକାରୀ, ଦେଶ ପ୍ରେମୀ, ଦେଶ
 ଦ୍ରୋହୀ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟରେ ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକଙ୍କ, ବାଣ୍ଟୁ, ବାଣ୍ଟୁ
 କଲେଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷକ ଶ୍ରୀ ରାମଚରଣ ସେନ୍ଙ୍କୁ ଦୁଇଗଣ୍ଡି
 ପକ୍ଷିକା ବାଣ୍ଟୁଥିଲେ । ଶିକ୍ଷକ ଶ୍ରୀ ରାମଚରଣ ସେନ୍ ସେକାଳର
 ପୂରୁଣା ରଜଭକ୍ତ ପ୍ରଜା ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ । ତାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ରାଜ
 ଦ୍ରୋହାସ୍ପଦ ଲେଖା ଅର୍ଥୋ ସହ୍ୟ ହେଲା ନାହିଁ । ତାଙ୍କର
 ଶିକ୍ଷକ ସ୍କୁଲର ଗାନ୍ଧୀର୍ଣ୍ଣତା ସହିତ ସେ ବୁଦ୍ଧିରାମଙ୍କୁ ଏପରି ରପଦ
 ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାରମ୍ଭକ ପକ୍ଷିକା ନ ବାଣ୍ଟିବା ପାଇଁ ଉପଦେଶ ଦେଲେ ।
 ମାତ୍ର ବୁଦ୍ଧିରାମ ତାଙ୍କ ଉପଦେଶ ପ୍ରତି ତିଳାର୍ଦ୍ଧ ମାତ୍ର କର୍ଣ୍ଣପାତ
 ନକରି ପକ୍ଷିକା ବଣ୍ଟନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯଥାସମ୍ଭବ ନିୟୋଜିତ ରହିଲେ ।
 ଏଥିରେ ଶିକ୍ଷକ ମହାଶୟ ଚୋଧରେ ଜର୍ଜରିତ ହୋଇଯାଇ
 ବୁଦ୍ଧିରାମଙ୍କୁ ଚିରଫ କରିବା ପାଇଁ ପୋଲିସ କନେଷ୍ଟବଲକୁ
 ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ମାତ୍ର କନେଷ୍ଟବଲ ନିଜ ଦାୟିତ୍ଵରେ ଏପରି
 ଗୋଟିଏ ଗୁରୁତର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ନାରାଜ ହେବାରୁ ସେ ତା’
 ନାମରେ ପୋଲିସ ସାହେବଙ୍କ ପାଖରେ ନାଲିଶ କରିବେ ବୋଲି
 ଚାପ ଦେଖାଇଲେ । ପୋଲିସ କନେଷ୍ଟବଲ ଅଗତ୍ୟା ବୁଦ୍ଧିରାମଙ୍କୁ
 ଚିରଫ କଲା । ମାତ୍ର ସେ ଏଡ଼େ ସହଜରେ ଗିରଫ ହେବାର ପାତ୍ର
 ନୁହନ୍ତି । ଘୁସି ଉପରେ ଘୁସି ଚଢ଼େଇ କନେଷ୍ଟବଲର ନାକ ଓ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣରୁ
 ଝର ଝର କର ରକ୍ତ ବୁଝାଇ ଦେଲେ ।

ପୋଲିସ କନେଷ୍ଟବଲ ସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କର ଏହି ଟଣା ଓଟଣା
 ହେଉଥିବା ବେଳେ ବିପ୍ଳବୀ ଦଳର ସହକର୍ମୀ ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟେନ୍ଦ୍ରନାଥ
 କସୁ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ସରକାରଙ୍କ ଶାସନ ପକ୍ଷରୁ ବିରୁଦ୍ଧରେ
 ସତ୍ୟେନ୍ଦ୍ରଙ୍କରୁ ଗୁପ୍ତ ଭାବରେ ବିପ୍ଳବୀ, ମାତ୍ର ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବରେ

ସେ ସରକାରଙ୍କ କଲେଟେରା କଚେରୀର ଜଣେ ଅମଲ । ତାଙ୍କର କନେଷ୍ଟବଲଟି 'ପି.ବି. ପରିଚିତ । ବୁଦ୍ଧିରାମଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ହଠାତ୍ ଗୋଟିଏ କୌଶଳ ପାଣି କନେଷ୍ଟବଲକୁ ସେ କହିଲେ—
 “ଦେଖ, ତୁ ଯେ ଯୁଦ୍ଧରେ ଯିବ, ତୁ ଜାଣୁ ଏ କିଏ ? ଏ ଜଣେ ଡେପୁଟିଙ୍କ ପୁଅ । ଯୁଦ୍ଧରେ ଯିବେ ତୋର କି ବିପଦ ହେବ ବୁଝୁଛୁ ତ ?” ଏ କଥାରେ କନେଷ୍ଟବଲଟି ହତବଳ ହେଇ ଯାଇ ବୁଦ୍ଧିରାମଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲା ।

ଛାଡ଼ି ପାଇବା ପାଇଁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସେ ବିଜୁଳି ନବଗରେ କେଉଁ-ଅଡ଼େ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଗଲେ । ପରେ କନେଷ୍ଟବଲ ନିଜର ବୋକାମି ବୁଝି ପାରି ପୁଣି ତାଙ୍କୁ ଖୋଜିଲା ଦେଲକୁ ସେ ଆଉ ନାହାନ୍ତି । ଯୋଲିପ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ସତ୍ୟେନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ ନାମରେ ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଡେପୁଟିଙ୍କୁ ସାବଧାନ କରିବା ନିକଟରେ ନାଲିଶ କଲେ । ଫଳରେ ବୁଦ୍ଧିରାମ ଗୁଲିଟା ହୋଇ ତାଙ୍କର ମନଦମା ଫସସଲା ହେବା ପରେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ସାହେବ ସତ୍ୟେନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କୁ କଲିକତା କଚେରୀର ଅମଲ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବରଖାସ୍ତ କରିଦେଲେ ।

କନେଷ୍ଟବଲ ଠାରୁ ଗସି ପଳାଇବାର କିଛିଦିନ ପରେ ନଗେନ୍ଦ୍ରନାଥ ମୁଖାର୍ଜୀ ନାମକ ଜଣେ ଦାବେଗା ୧୨୧ ଏବଂ ୧୨୪ ଧାରଣୁଯାନ୍ତ୍ରୀ ପିଅରା ବାବୁଙ୍କର ଚେରାଳାରେ ବୁଦ୍ଧିରାମଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିଥିଲେ । କେତେ ପ୍ରକାର ଭୟ ଦେଖାଇ ଏବଂ ଫୁସୁଲେଇ ମଧ୍ୟ ଦାବେଗା ତାଙ୍କ ପାଖରୁ ବିପ୍ଳବୀ ଦଳର ବଡ଼ ବଡ଼ ନେତାଙ୍କ ନାମ ପାଇ ପାରି ନଥିଲେ । ୧୯୦୭ ମସିହା ଏପ୍ରିଲ ମାସରେ ସେ ଗୁଲିଟା ହୋଇଥିଲେ । ସ୍ୱୟଂ ଭାରତ ସମ୍ରାଟ ତାଙ୍କର ମୁଦେଇ ହୋଇଥିଲେ । ଆଉ ଶିକ୍ଷକ ରାମଚରଣ ସେନ୍ ହୋଇଥିଲେ ମୁଦେଇ ଭରପର ସାଥୀ ।

ମକଦ୍ଦମା ଜଟକୋଟ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲିଲା । ଖୁଦିରାମଙ୍କର ଏକାନ୍ତ ଅନିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ ମେଦିନୀପୁରର ତତ୍କାଳୀନ ବିଖ୍ୟାତ ବାରିଷ୍ଟର କେ. ବି. ଦତ୍ତ ଓ ଓକିଲ ପିଆରାଲଲ ଘୋଷ ବିନା ସମ୍ଭାଷଣେ ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଲଢ଼ିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଦୋଷ ସତ୍ତ୍ୱେ ଜଳ ସାହେବ ତାଙ୍କ ନିତାନ୍ତ ନାଁ ବାଳକ ହେତୁ ଗ୍ରସ୍ତ ଦେଲେ । ଗୁଡ଼ ପାଇବା ଦିନ ବଙ୍ଗର ବିଖ୍ୟାତ ସ୍ୱଦେଶୀ ନେତା ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଘୋଷ ମେଦିନୀପୁରରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ସେ ତାଙ୍କୁ ଭାରତର ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ନେତା ହେବାପାଇଁ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଇଥିଲେ ।

ଖୁଦିରାମ ଯେଉଁଦିନ ଖଲସ ହେଲେ, ସେଦିନ ସହରର ଲୋକମାନେ ତାଙ୍କ ଗଳାରେ ଫୁଲମାଳ ଦେଇ ସହର ତମାଳ ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ିରେ ଚାଲିଲା ଏକ ବିଶୁଦ୍ଧ ପଟୁଆର କରୁଥିଲେ । ଏହି ଘଟଣା ପରେ ତାଙ୍କର ସୁଖ୍ୟାତି ବଙ୍ଗଳା ସାରା ଏତେ ବଢ଼ି ଯାଇଥିଲା ଯେ, ସେ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ନେତା ବୋଲି ଚାରିଆଡ଼େ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ହୋଇଥିଲେ । ବଙ୍ଗଳାର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରୁ ଅଜସ୍ର ଅର୍ଥ ଆସି ଦେଶ ହୃଦୟର କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପହଞ୍ଚିଲା ।

ଖୁଦିରାମଙ୍କର ଏହି ପ୍ରଥମ ଚାଲଣର ପ୍ରଧାନ ରଚକ ଶ୍ରୀ ରାମଚରଣ ସେନ୍‌ଙ୍କୁ ବିପ୍ଳବମାନେ ମେଦିନୀପୁର ବଜାରରେ ସବ୍ ସାଧାରଣଙ୍କ ସାମନାରେ ନିସ୍ତକ ପ୍ରହାର ଚଢ଼େଇ ପଥେଟ୍ଟି ଲଢ଼ିବା ଓ ଅପମାନିତ କରିଥିଲେ ।

— — —

ଗରମପତ୍ତୀ ଦେବିରାମ

ସନ ୧୯୦୭ ମସିହାରେ ଭାରତ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର ଯେଉଁ ଅଧିବେଶନ ବଢ଼ିଥିଲା, ତାର ସଭାସଭା ହୋଇଥିଲେ ଭାରତର ତତ୍କାଳୀନ ବିଶ୍ୟାତ ଅଭିନବ ବ୍ୟବସାୟୀ ସ୍ୱର୍ଗତଃ ତାଙ୍କର ଶ୍ରୀ ରାସ-ବିହାରୀ ଘୋଷ । ଏହି ଅଧିବେଶନରେ ନେତା ମାନଙ୍କର ମତଭେଦ ହେବାରୁ ଦୁଇଗୋଟି ପ୍ରଥକ ଦଳ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ମତଭେଦର କାରଣ ହେଲା ବଙ୍ଗର ସ୍ୱାଧିକାରୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ବରେଣ୍ୟ ନେତା ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଘୋଷ କହିଥିଲେ ଯେ “ବ୍ରିଟିଶ ଜାତି ପାଖରେ ଅବେଦନ ନିବେଦନ ନକରି ଭାରତ ମୁକ୍ତି ନିମିତ୍ତ ଗୋଟାଏ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସଂଗ୍ରାମର ଉପାୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହେଉ” ମାତ୍ର ବଙ୍ଗର ଅନ୍ୟତମ ବିଶ୍ୟାତ ନେତା ଓ ଶ୍ରୀ ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ବାନାର୍ଜୀ କହିଥିଲେ ଯେ “ଏହି ଅବେଦନ ନିବେଦନ ଭିତରେହିଁ ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନତାର ନିମ୍ନ ବିକାଶ ହେଉ ।”

କଂଗ୍ରେସ ମହଲରେ ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ପତ୍ତୀଙ୍କ ନାମ ହୋଇଥିଲା ଗରମ ପତ୍ତୀ ଓ ଓ ଶ୍ରୀ ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ପତ୍ତୀଙ୍କ ନାମ ହୋଇଥିଲା ନରମ ପତ୍ତୀ । କଂଗ୍ରେସର ସୁସ୍ଥ ଅଧିବେଶନରେ ଏହି ମତଭେଦ ଓ ଦଳଗତ ବାଦାନ୍ତବାଦ ଏପରି ଜୀବନ୍ତ ଆକାର ଧାରଣ କରିଥିଲା ଯେ, ଓ ତାଙ୍କର ରାସବିହାରୀ ଘୋଷ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ କଂଗ୍ରେସ ବୈଠକକୁ ଏକବାରେ କନ୍ଦ କରି ଦେଇଥିଲେ ।

କଂଗ୍ରେସ ଏହି ନରମ ଓ ଗରମ ପଦ୍ଧତିଙ୍କ ଭେଦଭ୍ରାବ ସନ ୧୯୦୭ ମସିହାରେ ମେଦିନୀପୁରରେ ବସିଥିବା ଗଜନେତକ ସମ୍ମିଳନକୁ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାସ କରିଥିଲା । କାରଣ ସେ ସମ୍ମିଳନୀର ବାଣୀ ଅରବିନ୍ଦ ଘୋଷ ଓ ଓଁ ଶ୍ରୀ ସୁନ୍ଦରଦ୍ରୁନାଥ ବାନାର୍ଜୀ ଭପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ଦୁଇ ଦଳର ଦୁଇଗୋଟି ପ୍ରଥକ୍ ବୈଠକ ବଢ଼ିଥିଲା । ବାଳକ ବୁଦ୍ଧିରାମ ଗରମ ପଦ୍ଧତି ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦଙ୍କ ଦଳକୁ ଆକୋର ଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରଧାନ ସ୍ପେକ୍ଟାସେବକ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ସମ୍ମିଳନୀର ପ୍ରତିନିଧି ମାନଙ୍କୁ ସେହି ଗରମ ପଦ୍ଧତିଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଢଳିବା ପାଇଁ ବିଶେଷ ଅନୁରୋଧ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବିପ୍ଳବୀଦଳର ସହକର୍ମୀ ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟେନ୍ଦ୍ରନାଥ ବସୁ ଯେ କି କଲିକତା କଂଗ୍ରେସର ଅମଳ ପଦରୁ ବରଗାସ୍ତ୍ର ହୋଇଥିଲେ, ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବୁଦ୍ଧିରାମଙ୍କୁ ପରିଚିତ କଲବେଳେ ତାଙ୍କର ସ୍ବଦେଶ ସୁଲଭା, ନିର୍ଭୀକତା ଓ ନିଷ୍ଠାପର କର୍ମ ସାଧନାର ଭୂର ଭୂର ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ ।

ମେଦିନୀପୁର ସହରର ବଡ଼ ବଜାରରେ ଗୃହଶିଳ୍ପ ପଦାର୍ଥ ମାନଙ୍କର କାଟିତ ପାର୍ଟି ଗୋଟିଏ ସ୍ବଦେଶୀ ଉତ୍ସାର ଖୋଲ ହୋଇ ଥିଲା । ଏହି ଉତ୍ସାରର ପ୍ରଧାନ ଗୁଳକ ଥିଲେ ସତ୍ୟେନ୍ଦ୍ରନାଥ ବସୁ । ବାଳକ ବୁଦ୍ଧିରାମ ତାଙ୍କର ସହକାରୀ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଗଣ୍ଡିଶକୁ ଗଣ୍ଡିଶ ସ୍ବଦେଶୀ ଲୁଗା କାନ୍ଦରେ ବୋହୁ ବୁଦ୍ଧିରାମ ସହରରେ ଘରେ ଘରେ ବିକ୍ରୁଥିଲେ । ସ୍ବଦେଶୀ ଜିନିଷ ମାନଙ୍କର କାର୍ତ୍ତିକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏହି ଉତ୍ସାବଟିର ଆକର୍ଷକତା ଅତି ଅକିଷ୍ଟନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ୧୦୮ରେ ମେଦିନୀପୁର ଜିଲ୍ଲାର ଭଲ ଭଲ କେନ୍ଦ୍ର ମାନଙ୍କର ବିପ୍ଳବୀମାନେ ଏକଜୁଟ ହୋଇ ନିଜର ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟ ପଦ୍ଧତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରୁଥିଲେ । ଅନେକ ସମୟରେ ବୁଦ୍ଧିରାମ ଯି ଗହଳକୁ ଗଣ୍ଡିଶକୁ ଗଣ୍ଡିଶ ସ୍ବଦେଶୀ ଲୁଗା ବିକିବା ବାହାନାରେ

ନେଇ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ନିଜର ବିପ୍ଳବୀ ଦଳ ଭୁକ୍ତ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଲଠି, ଛୁରୀ ଓ ଚେରୁଆଳ ଚଳେଇବା କାଳଦାମାନ ଶିଖାଉ ଥିଲେ । ବୁଦ୍ଧିରାମ ନିଜର ସମସ୍ତେସୀ ଭଣିଜା ଓ ବାଲୁ ଯେ, ଶ୍ରୀ ନିଶିକାନ୍ତ ମଜୁମଦାରଙ୍କୁ, ଦିନେ ତାଙ୍କର ଲଠି ଖେଳାଇ କାଳଦା ଫେରାଇ ଥିଲେ । ଦୁଇଜଣ ଯାକ ବୁଦ୍ଧିରାମଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମତେ ତାଙ୍କ ଉପରକୁ ଆଖିବୁଜା ପଥର ଚୁଷ୍ଟି କରୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ବୁଦ୍ଧିରାମ ଦ'ଶଶ୍ରୁ ଲଠିକୁ ସାଙ୍ଗି ସାଙ୍ଗି କର ବୁଲେଇ ପଥରଗୁଡ଼ାକ ଏପରି ଅଟକାଇ ଦେଲେ ଯେ ଲଠି ଦୋହରେ ପଥରଗୁଡ଼ାକ ବାଜି ବୁଲୁମାର୍ ହୋଇଗଲା । ତାଙ୍କ ଦେହରେ ପଥରର ଆଞ୍ଚ ମାତ୍ର ନବାଜିବା ଦେଖି ଲଳିତବାରୁ ଓ ନିଶିକାନ୍ତବାରୁ ଦୁହେଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ତାଙ୍କ ହାତରେ ଲଠି ଦୁଇଗଣ, ସାଙ୍ଗି ସାଙ୍ଗି ହୋଇ ବୁଲୁଥିବା ବେଳେ ଦୁଇରୁ ଖଣ୍ଡେ ବୁଦ୍ଧିଆଣୀ ଜାଲ ଯରି ଦିଶୁଥିଲା । ଲଠି ଖେଳ ଦେଖେଇ ସାର ସେ ଲଳିତବାରୁ ଓ ନିଶିକାନ୍ତବାରୁଙ୍କୁ କହିଥିଲେ ଯେ “ଭାରତର ବିଦେଶୀ ସରକାର ଭାରତବାସୀଙ୍କଠାରୁ ସବୁ ପ୍ରକାର ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ଛଡ଼େଇ ନେଇ ବେବଳ ଲଠି, ଛୁରୀ ଓ ଚେରୁଆଳ ବ୍ୟବହାରର ଅଧିକାର ଦେଇଛନ୍ତି । ଏଣୁ ଦେଶବାସୀଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ରରକ୍ଷା ନିମିତ୍ତ ଏହି ମୁଷ୍ଟିମେୟ କେତୋଟି ହାତ ହତାଧରକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ଚାଳନା କରି ଶିଖିବା ଦରକାର ।”

ବୁଦ୍ଧିରାମ ନିଜର ବଡ଼ ଭଉଣୀ ଅପରୁପାକ ଘର ଛାଡ଼ିଥିଲେ ସତ, ମାତ୍ର ଭଉଣୀ ଓ ଭଣିଜା ଭ୍ରାତୃଜୀବ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଏତେ ମନୋହର ମମତା ଥିଲା ଯେ, ଦିନେ ଦିନେ ରାତି ଅଧରେ ଲୁଚି କରି ଯାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଆସୁଥିଲେ । ଭଉଣୀଙ୍କ ଠାରୁ ଅନେକଥର ଶୁଣୁଥିଲେ ଯେ, କିଛି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଓ ପୋଲିସ ସହେବ ତାଙ୍କ ଭଣିଜାଙ୍କ ଅମୃତଲଳବାବୁଙ୍କୁ ଆଉ ରଖି ଥୋର ଦଉନାହାନ୍ତି ।

ଭାରଣ, ଦିନ ଭିତରେ ପ୍ରାୟ ଦଶ ବାରଥର ତାଙ୍କୁ ଡକାଇ ନେଇ ଶୂନ୍ୟସମ୍ପର୍କର ଚରିତ୍ରକୁ ଅତି ଶୀଘ୍ର ସୁଧାର ନବାଘର ଉପସ୍ଥାପନ ଦେଖାଇ ତାଙ୍କୁ ସତର୍କ କରାଉଥିଲା । ଶୂନ୍ୟସମ୍ପର୍କର ଚରିତ୍ରର ଅଶାନ୍ତ ରୂପ ପରିବର୍ତ୍ତନ ନହେଲେ ତାଙ୍କୁ ସେମାନେ ସରକାରୀ କାଳ୍ପନିକ ବରଣାସ୍ତ୍ର କରାଦେଇ । ଉପସ୍ଥାପନ ମତେ ଅମୃତଲୀଳା ବାବୁଙ୍କୁ ଉପସ୍ଥାପନ କରି ଯାଉଥିଲା । ଏ କଥାରେ ଅମୃତବାବୁ ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷେ ଉପରେ ଛୁନିଆଁ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ । ଭାରଣ, ଶୂନ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ତାଙ୍କର ଏତେ ତେ ପରିବାରର ଭାରଣ ପୋଷଣ ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ । ଅବଶ୍ୟ ସରକାରୀ ଉପରିସ୍ଥ ହାକିମମାନେ ବହୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଶୂନ୍ୟରୁ ବହିଷ୍କୃତ କରି ପାରୁ ନଥିଲେ । ଭାରଣ, ସେ ଜନ୍ମସାଥେ ହାକି କଟେରୀର ଜଣେ ବିରୋଧୀ ଓ କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ ଅମଳ ଥିଲେ ।

ଶୂନ୍ୟସମ୍ପର୍କର ଭଗିନୀପତି ଅମୃତଲୀଳା ସଂସ୍କର ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଥିଲା, ଘାଟାଳ ମହକୁମାର ହାଟଗାଈଆ ଗ୍ରାମରେ ସନ ୧୯୦୭ମସିହା ଦଶହରା ପାଦାଣ ଉପଲକ୍ଷରେ ଅମୃତଲୀଳାବାବୁ ନିଜ ପରିବାର ସହ ପୁରୀ-ପ୍ରତାପ ଶୂନ୍ୟସମ୍ପର୍କଙ୍କୁ ନେଇ ନିଜ ଘରକୁ ଯାଇଥିଲେ । ହାଟ ଗାଈଆ ଗ୍ରାମରେ ପୂଜା ପାଦାଣ ଭିତରେ ଦିନେ ରାତି ଆଠଟା ବେଳେ ଚଠି ପହ, ଟଙ୍କା ପଇସା, ଧର ଦାଢ଼ିଆବା ଡାକ ହର୍ଦ୍ଦରକୁ କିଏ ମାରି ଗୋଟାଏ ଖାଲ ଭିତରକୁ ଗଡେଇ ସଜାଇଥିଲା । ଡାକ ହର୍ଦ୍ଦର ମର୍ମଭେଦୀ କରୁଣ ଛୋର ଧୂଳୀରେ ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇ ମଧ୍ୟ କୋଳାହଳ ଫୁଟି କଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଶୂନ୍ୟସମ୍ପର୍କ ଅଶାନ୍ତସ୍ୱାସ ହୋଇ ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ତାଙ୍କ ଭଗିନୀ ଅମୃତଲୀଳାବାବୁଙ୍କ ଘର ଭିତରକୁ ପଶିଗଲେ । ତାଙ୍କୁ ଏପରିଭାବେ

ଘର ଭିତରକୁ ପଶି ଆସିବା ଦେଖି ତାଙ୍କ ଭଣେଇ ଓ ଭଉଣୀ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ—ଖୁଦି ! ଏ କଣ ? ବାହାରେ ଏତେବଡ଼ ଗୋଳମାଳ ତୁ କଣ ଏମିତି ଅଣନିଷ୍ଠାସ ହୋଇ ପଳାଇ ଆସିଛୁ ?”

ଖୁଦିରାମ ଜବାବ ଦେଲେ—“ଜାକ ହର୍ବର୍କୁ ମୁଁ ମାରି ଗୋଲ ଦେଇଛି । ତା ଠାରୁ ଟଙ୍କା ପଇସା ଛତାଇ ନେଇ ମୋର ଗୋଟିଏ ସାଥୀ କିମା କରି ଦେଇଛି । ଏହୁ ଟଙ୍କା ପଇସା ଗୋଟିଏ ମନ୍ଦର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିବ । ଏଥିରୁ ପଇସାଟିଏ ବି ମୁଁ ବା ମୋର ସାଥୀମାନେ ନିଜ ପାଇଁ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବୁ ନାହିଁ ।” ସତକୁ ସତ, ହର୍ବର୍କୁ ମାରିବା ଜାଗାରେ ପୂର୍ବ ଆୟୋଜନ ଅନୁଯାୟୀ ତାଙ୍କ ବିପ୍ଳବୀ ଦଳର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ, ଭପସ୍ତିତ ଥିଲେ । ଟଙ୍କା ପଇସା ତାଙ୍କ କିମା ଦେଇ ଖୁଦିରାମ ଭଣେଇଙ୍କ ଘରକୁ ପଳାଇ ଯାଇଥିଲେ ।

ଏ ସାପାତକ ଘଟଣା ପରେ ଖୁଦିରାମ ନିଜର ଭଣେଇ ଓ ଭଉଣୀଙ୍କର ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ଅତି ଶୋଚନୀୟ ବୋଲି ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ପାରିଥିଲେ । ଭଉଣୀଙ୍କ ଘରେ ଆଉ ଏକମୁହୂର୍ତ୍ତ ମାତ୍ର ନରହୁ ନଇ ବାଟେ ବାଉଁଶ ଭେଳାରେ ଅଠମାଇଲ ଯାଇଁ ଗୋପୀଗଞ୍ଜ-ଠାରେ ମେଦିନୀପୁରକୁ ଷ୍ଟେମ୍ପର୍ ଧରିଥିଲେ । ପରେ ମୁଜାଫରପୁରରେ ଫାଶି କାଠରେ ଝୁଲିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭଉଣୀଙ୍କ ଘର ଆଉ ମାତ୍ର ନଥିଲେ ।

ହର୍ବର୍କୁ ମାରି ଖୁଦିରାମ ରାତି ରାତି ପଳାଇ ଯାଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ଘୋଲିସ, ମଙ୍ଗଳା ଦଳାଇ ନାମକ ଜଣେ ନିର୍ଦୋଷ ଗାଉଁଲି ଲୋକକୁ ଧରି ଗୁଲିଣି କରିବାରୁ ହାକିମ ତାକୁ ଅଠମାସ ସଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ ଦେଇଥିଲେ । ମେଦିନୀପୁର ସହରରେ ପହଞ୍ଚି ଖୁଦିରାମ ତାଙ୍କର ସେହି କର୍ମସ୍ଥାନ ତନ୍ତ୍ରଶାଳାରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲେ ।

ତାଙ୍କ 'ବିପ୍ଳବୀ'ର ପ୍ରଧାନ ସହକର୍ମୀଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣକ ନାମ ଶ୍ରୀ ପ୍ରଣ୍ଟିଭେ, ସେନ । ସେ କଲିକତା ଆଲିପୁର ବମ୍ ମାମଲରେ ଜଣେ ବଡ଼ ଅସାମୀ ରୁଷେ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ କଲିକତାର 'ଷ୍ଟେଟସ୍‌ମ୍ୟାନ' ନାମକ ଦେଶୀ ପାତ୍ରିକର ଖବର କାଗଜର ଜଣେ ବେତନପ୍ରାପ୍ତ ସମ୍ବାଦଦାତା । ଅନ୍ୟ ଜଣକ ନାମ ଶ୍ରୀ ଜଗଜ୍ଞୀବନ ଘୋଷ । ସେ ମେଦିନୀପୁର ବମ୍ ମାମଲରେ ଦୋଷୀ ବୋଲି ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଦଣ୍ଡବର୍ଷ ପାଇଁ ଦ୍ଵୀପାନ୍ତର ଆଦେଶ ପାଇଥିଲେ । ମାତ୍ର କଲିକତାର ମହାମାନ୍ୟ ହାଇକୋର୍ଟ ତାଙ୍କର ଏହି ଦଣ୍ଡକୁ ରଦ୍ଦ କରି ଖଲାସ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି 'ଜଗଜ୍ଞୀବନ ଘୋଷ' ପରେ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ହୋଇ ସ୍ଵାମୀ 'ଯୋଗା-ନନ୍ଦ' ଆଖ୍ୟା ଧାରଣ କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର ସନ ୧୯୪୭ ମସିହା ଉପେନ୍ଦ୍ରର ମାସ ୨୨ ତାରିଖରେ ତାଙ୍କର ସ୍ଵର୍ଗାରୋହଣ ହେବାରୁ ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରଦେଶର ଜଣେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନିଃସ୍ଵାର୍ଥସର ଦେଶପ୍ରେମୀଙ୍କର ଅପସାରଣ ହୋଇଅଛି ।

— — — — —

ମୁକ୍ତାଫରପୁରରେ ବିପ୍ଳବୀ ଖୁଦିରାମଙ୍କ କୃତ
ଭୟାବହ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ, ସାହେବ ପରିବାର ହତ ଓ
ଖୁଦିରାମଙ୍କୁ ପାଣି

ଖୁଦିରାମ ତାଙ୍କର ଶେଷ ବିପ୍ଳବ-ବନ୍ଧୀ ବିହାର ପ୍ରଦେଶର ମୁକ୍ତାଫରପୁର ସହରରେ ଜାଲିଦେବ ବୈଦେଶିକ ଶାସକମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧ ଫଳରେ ପାଣିକାଠରେ ହୁଲିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପାଣି ଯୋଗୁ ସାରା ଭାରତରେ ମହା ଝୁଲି ଘୁଞ୍ଚି ହୋଇଥିଲା । ଭାରତର ତତ୍କାଳୀନ ପ୍ରଧାନ ରାଜନେତା ନେତା ଲୋକମାନ୍ୟ ଓଁ ବାଳ ଗଙ୍ଗାଧର ତିଳକ ଏହି ପାଣି ବିରୁଦ୍ଧରେ ତାଙ୍କର ପୁନା ଠାରୁ ପ୍ରକାଶିତ ‘କେଶବ’ ନାମକ ଖବର କାଗଜରେ ଡାକ୍ତ୍ର ସମାଲୋଚନା କରି ଛ’ ବର୍ଷ ଦ୍ଵୀପାନ୍ତ୍ରସ୍ଵତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଏକ ହଜାର ଟଙ୍କା ଅର୍ଥ ଉଣ୍ଡରେ ପଡ଼ିଥିଲେ ।

ମୁକ୍ତାଫରପୁରର ତତ୍କାଳୀନ ଜଜ୍ କିଙ୍ଗ୍‌ସ୍‌ଫୋର୍ଡ ସାହେବଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବାକୁ ଖୁଦିରାମଙ୍କର ‘ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ’ ଥିଲା । କାରଣ କିଙ୍ଗ୍‌ସ୍‌ଫୋର୍ଡ ସାହେବ କଳିକତାର ଚିପ୍ ଷ୍ଟେସିଡେନ୍‌ସି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଥିବା ବେଳେ ବଙ୍ଗଳାର ସ୍ଵଦେଶୀ ଅନ୍ୟାୟ ଡାକ୍ତ୍ର ଅଫିସର ଆରଣ କରିଥିଲା ଏବଂ ଏହି ଅନ୍ୟାୟରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ନାନାଦି ମକଦ୍ଦମାରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ କରି ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି

କଠୋର ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ କରାଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଦଣ୍ଡ ବିଧାନର କେତେକ ନମୁନା ତଳେ ଦିଆଗଲା ।

୨୪-୭-୧୯୦୭—“ଯୁଗାନ୍ତର” ନାମକ ଖବର କାଗଜର ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀ ଭୁବେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦତ୍ତଙ୍କୁ ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡବିଧାନର ୧୨୪ ଧାରାକୁସାୟୀ ସଜଦ୍ରୋହ ଅପରାଧରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ କରି ବର୍ଷେ କାରାଦଣ୍ଡ ଦେଇଥିଲେ ।

ଅଗଷ୍ଟ ୧୯୦୭—“ସନ୍ଧ୍ୟା” ନାମକ ଖବର କାଗଜର ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମବାସିବ ଉପାଧ୍ୟାୟ, ଦରିଦ୍ରତା ଦାସ ଓ ଶାରଦାଚରଣ ଦାସ ନାମକ କର୍ମୀ ଦୁହେଁଙ୍କୁ ସଜଦ୍ରୋହରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ କରିବାରୁ ଉପାଧ୍ୟାୟ ଦୁଃଖିନୀରେ ମରି ଯାଇଥିଲେ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଦୁଇଜଣ ସମା ପ୍ରାଣ ନାଶ କରି ରକ୍ତା ଯାଇ ଯାଇଥିଲେ ।

୨୭-୮-୧୯୦୭ .“ହାର” ନାମକ ଜଣେ ପୋଲିସ ସବ୍-ଇନ୍ସପେକ୍ଟରଙ୍କୁ ସ୍ତ୍ରୀଦେଶୀ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପିଟିବା ଅପରାଧରେ ‘ସୁଶୀଳକୁମାର ସେନ’ ନାମକ ଜଣେ କର୍ମୀଙ୍କ ପିଠିରେ ୧୫ଥର ଚୁରୁକ ମାଡ଼ ଦେଇଥିଲା ।

୨-୯-୧୯୦୭—“ଯୁଗାନ୍ତର” ନାମକ କାଗଜର ଜଣେ ପ୍ରିଣ୍ଟର ଶ୍ରୀ ବସନ୍ତକୁମାର ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଦୁଇବର୍ଷ କାରାଦଣ୍ଡ ଦେଇଥିଲେ ।

୨୩-୯-୧୯୦୮—‘ବନ୍ଦେ ମାତରମ୍’ ନାମକ ଖବର କାଗଜର ଶ୍ରୀ ଅପ୍ପାବତରଣ ବୋଷଙ୍କୁ ତନିମାସ କାରାଦଣ୍ଡ ଦେଇଥିଲେ ।

୧୫-୧୦-୧୯୦୮—“ଯୁଗାନ୍ତର” ନାମକ ଖବର କାଗଜର ଅନ୍ୟ ଜଣେ ପ୍ରିଣ୍ଟର ଶ୍ରୀ ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଦୁଇବର୍ଷ କାରାଦଣ୍ଡ ଦେଇଥିଲେ ।

୧୯-୨-୧୯୦୮—‘ନବଶକ୍ତି’ ନାମକ ଖବର କାଗଜର ଜନେକ କର୍ମୀ ଶ୍ରୀ ମନମୋହନ ଘୋଷଙ୍କୁ ଛ’ମାସ ଜେଲ ଦେଇଥିଲେ ।

୯-୨-୧୯୦୮—‘ସନ୍ଧ୍ୟା’ ନାମକ ଖବର କାଗଜର ପ୍ରିଣ୍ଟର ଶ୍ରୀ ମାନବେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ାଜିଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଦୋଷୀ ବୋଲି ସାବ୍ୟସ୍ତ କରି ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଦଣ୍ଡବିଧାନ କରିଥିଲେ ।

କଙ୍ଗସଂପାଠ ସାହେବଙ୍କର ଉପରେକ୍ତ ଧରଣର ବହୁ ଅଭ୍ୟାସର ଯୋଗୁ ସମଗ୍ର ବଙ୍ଗଳା, ବିଶେଷତଃ କଲିକତାର ମୁରାସୀ ପ୍ରକୃର’ ମୁକାମର ବିପ୍ଳବୀମାନେ ତାଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରତିହତ୍ୟା ସାଧୁବା ପାଇଁ ଛକାଛକ ଖାଲି ପ୍ରୟୋଗ ଖୋଜି ବୁଲୁଥିଲେ । କଲିକତାର ଷିଦ୍ଧିପୁର ଡରଫରେ ସାହେବଙ୍କ ବଙ୍ଗଳା ସେଠାକୁ ବି ବହୁ ପକ୍ଷ ଲିଭିତରେ ବିପ୍ଳବୀମାନେ ବମ୍ ପକାଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ସାହେବଙ୍କ ପରମାୟୁର ଜୋର ! ପାଶଲଟି ଗୋଟାଏ ଜରୁର ନୁହେଁ ବୋଲି ଭାବି ତାକୁ ଖୋଲି ନଥିଲେ ।

କଙ୍ଗସଂପାଠ ସାହେବଙ୍କୁ ମାରିବା ପାଇଁ ବିପ୍ଳବୀମାନେ ହାତ ହତାଅର, ବମ୍ ଓ ରିଭଲ୍ଭର ଫୁଲ୍ଲ ଧରି ଛକି ଛକି ବୁଲୁଥିଲା ବେଳେ ହଠାତ୍ ସାହେବଙ୍କର ଜଳ୍ କାମରେ ମୁକାଫରପୁରକୁ ଯାଉଥିବା ଦୃଶ୍ୟ ଘଟିଲା । ତାଙ୍କ ପିଛା ଧରି ବିପ୍ଳବୀମାନେ ମଧ୍ୟ ସେଠାକୁ ଗଲେ । ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏ ଗୁରୁତର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ମେଦିନୀପୁରର ଝୁଞ୍ଚିଶମ ବସୁ ଓ ବୋଗସର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଗୁକ ମନୋନୀତ ହୋଇଥିଲେ ।

ମେଦିନୀପୁରରୁ ମୁକାଫରପୁରକୁ ଯିବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ସମୟଟା ଝୁଞ୍ଚିଶମଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ମହା ମହୋତ୍ସବ ସମୟ । ତାଙ୍କର

ମେଦିନୀପୁର ନିବାସୀ ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଶୁଭକାନ୍ଦର
ଗୋଟିଏ ବିବୃତ୍ତିରୁ ଏକଥା ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାପଡ଼େ । ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଲେଖିଛନ୍ତି
କି ମୁଜାଫରପୁରରେ ବମ୍ ପକାଇବା ପ୍ରସ୍ତାବର ପୂର୍ବରୁ ସେ ତାଙ୍କ
ମେଦିନୀପୁରର ବଡ଼ ବଜାରରେ ଜୋଡ଼ା କଣିକାର ଦେଖିଥିଲେ ।
ସେ କେବେ ଜୋଡ଼ା ଚିନିନ୍ତି ନାହିଁ, ଏଣୁ ତାଙ୍କ ଜୋଡ଼ା କଣିକା
ଦେଖି ଅଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପଚାରି ଥିଲେ—“ଶୁଦ୍ଧି ! ତୁମର ଜୋଡ଼ା
କଣ ଦେଖି ମତେ ବଡ଼ ଅଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗୁଛି । କ'ଣ କ'ଣ ?”

ଶୁଦ୍ଧିରାମ—“ଅଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! କାହିଁକି ? ମୋର ଯେ ନିକଟରେ
ବିବାହ, ତୁମେ କଣ ଜାଣନା ?”

ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ—ଅଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ, ଜୋଡ଼ା କଣାଠାରୁ ତୁମର ବିବାହ
କଥାଟା ମୋତେ ଅଦୂର ଅଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗୁଛି । ଅଛା କେଉଁଠି ?”

ଶୁଦ୍ଧିରାମ—“ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ।”

ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ—“ବେଶ, ବେଶ, ତେବେ ଆମର ଶିଶୁପାଠା
ପାଉଣାଟା ?”

ଶୁଦ୍ଧିରାମ—“ହଁ, ହଁ, ନିଶ୍ଚୟ । ତୁମ ପରି ମୁହୂର୍ତ୍ତର ବନ୍ଧୁ
କଣ ଅଜ ବାଦ୍ ଯିବେ ? ତୁମ ଶିଶୁପାଠାଟା ମୋ ବୋହୂଙ୍କୁ ଦିନ ।
ତେବେ ଗୋଟାଏ କଥା . . . ।”

ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ—“ଅଜ କ'ଣ କଣ ?”

ଶୁଦ୍ଧିରାମ—“କଥା ହଉଛି କଣ କି ! ମୋ ଶ୍ଵଶୁରଙ୍କର ଟିକିଏ
ଝୁଙ୍କ ମୋତେ ଘରଜୋଇ ଆକର ରଖିବାକୁ । ତାହାହେଲେ ତୁମ
ଶିଶୁପାଠା ଯଦି ବୁଝେଇ—ମୁଁ ନାଗୁର ।”

ଏ କଥାବାଣୀର ଠିକ୍ ସାତଦିନ ପରେ ଶୁଦ୍ଧିରାମ ଦ୍ଵାରା
ମୁଜାଫରପୁରରେ ବମ୍ ପକାଇ ଖବର ଜାଣି ମାନଙ୍କରେ ଗୁରୁ-
ଆଡ଼େ ବାହାର ଯାଇଥିଲା । ମେଦିନୀପୁରର ଉତ୍ତରରେ ମୁଜାଫରପୁର,

ସେଠାରେ ସାହେବଙ୍କ ଉପରେ ବମ୍ ପକାଇବା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନିଜର ବିବାହ ବୋଲି ରହସ୍ୟ କରିବା ସେ ବୁଦ୍ଧିରାମଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କେତେକେ ବଡ଼ ନିର୍ଭୀକ ଓ ବୀର ପୁରୁଷର କାର୍ଯ୍ୟ—ତାହା ପୂର୍ଣ୍ଣବାବୁ ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତରେ ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ ।

କଙ୍ଗ୍‌ଫୋର୍ଡ଼ ସାହେବଙ୍କ ମାରିବା ପାଇଁ ମୁଜାଫରପୁରରେ ପହଞ୍ଚି ବୁଦ୍ଧିରାମ ଓ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଚନ୍ଦ୍ର ଗୋଟିଏ ଧର୍ମଶାଳାରେ ଅଗ୍ରସ୍ଥ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେଠାରେ ୩-୧୦ ଦିନ ରହି ସାହେବଙ୍କ ଦୈନନ୍ଦିନ ଗତିପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ସନ ୧୯୦୮ ମସିହା ଏପ୍ରିଲ ୩୦ ତାରିଖ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ତାଙ୍କ ଘୋଡ଼ାଚାଡ଼ି ଉପରକୁ ବମ୍ ଫୋପାଡ଼ି ଥିଲେ । ମାତ୍ର କଙ୍ଗ୍‌ଫୋର୍ଡ଼ ସାହେବଙ୍କ ମାରିବା ପରେବର୍ତ୍ତେ ‘କେନେଡ଼ି’ ସାହେବ ନାମକ ଜଣେ ଲେକପ୍ରିୟ ବାରିଷ୍ଟରଙ୍କ ଘୃଣିତ ହିତକୁ ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ । ବମ୍ ପକାଇବା ପାଇଁ ଧର୍ମଶାଳାରେ ଅବସ୍ଥାନ ସମୟରେ ଯାହା ଯାହା ଆତ୍ମାଜନ କରିଥିଲେ, ସେ ସମସ୍ତ ମୁଜାଫରପୁର ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ନିକଟରେ ଦେଇଥିବା ବୁଦ୍ଧିରାମଙ୍କ ନିଜ ବିଚ୍ଚିତରୁ ପୁରୀନୁପୁରୀ ରୁଟେ ଜଣାପଡ଼େ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଧ୍ୟାୟରେ ତାଙ୍କ ବିଚ୍ଚିତର ଅବକଳ ନକଲ ଦିଆଯାଇ ଅଛି । ଏଠାରେ ଦ୍ଵିରୁକ୍ତିର ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ ।

କଙ୍ଗ୍‌ଫୋର୍ଡ଼ ସାହେବ ପ୍ରତ୍ୟହ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ସାହେବ ମାନଙ୍କ ଆଡ଼ାଘର (European Club) ରୁଟୁପି ଗପ କରି ଫେରନ୍ତି । ବମ୍ ପଡ଼ିବା ଦିନ ତାଙ୍କ ଗାଡ଼ିରେ ସେ ନିଆଁସି ଅନ୍ୟ ଉଦ୍‌ଲୋଚକର ପରିବାର ଆସିବାଟା ତାଙ୍କର ନିହାତି ପରମାୟୁର ଘରଦ । କେନେଡ଼ି ସାହେବଙ୍କ ପରି ଜଣେ ଲେକପ୍ରିୟ ବାରିଷ୍ଟରଙ୍କ ସହଯମ୍ନୀ, ଦୁହ୍ନିତା ଓ ତାଙ୍କର ଏ ଦେଶବାସୀ ଜଣେ ନିରାହ ଶଇସର୍ମିକୁ ଅଜଣା ଭାବେ

ମାରି ପକାଇ ଚୁକି ସମସ୍ତେ ଅନୁଗ୍ରହ ଦେଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ସେତେବେଳେ ଅନୁତାପ କରିବାକୁ ସମୟ ନଥିଲା । ପୋଲିସ୍, ସହରର ଗୁରୁଆଡ଼େ ଏପଟ, ସେପଟ, ଦୌଡ଼ାଦୌଡ଼ି କରି ଆତ୍ମୀୟକୁ ଧରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟସ୍ତ । ଏଣେ ଖୁଦ୍ଦି ସମ ଓ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଗୁଳି ବିଭିନ୍ନ ଦିଗରେ “ମୋକ୍ଷସ୍ଥା” ଚେଷ୍ଟନକୁ ଦୌଡ଼ିଥିଲେ । ପକେଟରେ ରିଭଲ୍ଭର ଦୁଇଟାକୁ ଝୁଲେଇ ଜଳଖିଆ ଖାଉଥିବା ବେଳେ ଭୟେନି ଚେଷ୍ଟନରେ ଖୁଦ୍ଦି ସମ ପୋଲିସ୍ ଦ୍ଵାରା ଟୁଟ ଓ ଗ୍ରେପ୍ସର ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଗ୍ରେପ୍ସର କରିଥିବା ପୋଲିସ୍ କନେଷ୍ଟବଲର ନାମ ଫତେହି । ଫତେହି ତାଙ୍କ ପାଖରୁ ପାଇଥିବା ଦୁଇଗୋଟି ରିଭଲ୍ଭର ଏବଂ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ କାଟ୍ରିଜ ସହ ଭୁଲ୍ଲୁ ମୁକ୍ତାଫର-ପୁରକୁ ଗୁଲ୍ଲି କରିଥିଲା ।

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତୁକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧୁତାର ଛଳନା କରି, ନନ୍ଦଲଲ
ଦାନାଜି ନାମକ ଜଣେ ବଙ୍ଗାଳି ସର୍ବ-ଉନ୍ନତପେକ୍ଷର ମୋକ୍ଷ
ବୈଦନ ଠାରେ ତାଙ୍କୁ ଗ୍ରେସ୍ତାର କରୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତୁକ
ରାଗରେ ହିଁ ପର ଗର୍ଜନ କରି ନନ୍ଦଲଲଙ୍କ ବଙ୍ଗାଳି ଜାତିର
କୁଳାଙ୍ଗାର ବୋଲି ଗାଳିବର୍ଷଣ କରୁ ତାଙ୍କ ଉପରକୁ ଗୁଳି କରି-
ଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକମତ ନନ୍ଦଲଲ ମୁଣ୍ଡ ତଳକୁ ନୁଆଇଁ ଦେଇ
ପ୍ରାଣରକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । ପରେ କଳିକତାସ୍ଥ ସାରସେଣ୍ଡାକନ୍ ଲେନ୍‌ରେ
ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ହତ ହୋଇଥିଲେ । ନନ୍ଦଲଲଙ୍କୁ ଗୁଳି
କରିବା ପରେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତୁକ ନିଜ ଉପରକୁ ଦି'ଥର ଗୁଳି ଟିପି
ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଥିଲେ ।

ମେଘନାଥର ନିବାସୀ ବାବୁ ହେମଚନ୍ଦ୍ର ଜାନୁନଗୋଳ
ବିବୁଧରୁ ଜଣାପଡ଼େ କି କଲିକତାରୁ ମୁକାପରପୁରକୁ ଯାଇ

ସେଠାରେ ସାହେବଙ୍କ ଉପରେ ବମ୍ ପକାଇବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଙ୍ଗାଳି ଧରଣର ଲୁଗାପଟା ନପିନ୍ଧି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାରତବାସୀ ଯଥା ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀ, ଗୁଜରାଟୀ, ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ କିମ୍ବା ପଞ୍ଜାବୀଙ୍କ ପରି ଲୁଗାପଟା ପିନ୍ଧିବାକୁ ଖୁଦିରାମ ଓ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ, ବିଶେଷ ଭାବେ ସତର୍କ କରାଯାଇ ଥିଲା । ସେ ଦୁହେଁଙ୍କୁ କୁହା ହୋଇଥିଲା ‘ବମ୍ ପକାଇବା ପରେ ପରେ ଜଣେ ସାଧାରଣ ବଙ୍ଗାଳି ପରି ଲୁଗାପଟା ପିନ୍ଧିବାକୁ । ସେପରି କରୁଥିଲେ ପୋଲିସ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଅକ୍ଳେଶରେ ଏଡ଼ିପାରି ଥାଆନ୍ତେ । ମାତ୍ର ସେ ଦୁହେଁ ଏ ଉପଦେଶକୁ ସାଲନ କରି ନଥିଲେ । ଖଣ୍ଡିଏ ଲେଖାଏଁ ରିଭଲଭର ନେବାକୁ ସାବଧାନ କରି ଯାଉଥିଲେହେଁ ବୁଦ୍ଧିରାମ ଦୁଇଗଣ୍ଡ ରିଭଲଭର ନେଇଥିଲେ । ବମ୍ ପକାଇବା ପରେ ରିଭଲଭର ଓ କାଟିଜ ଗୁଡ଼ାକୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦେବାକୁ କୁହା-ଯାଇଥିଲେହେଁ ଖୁଦିରାମ ତାହା କରି ନଥିଲେ । ରିଭଲଭର ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଏତେ ମମତା ଥିଲା ଯେ, ବମ୍ ପକାଇ ସାରି ଦୁଇଗଣ୍ଡ ଯାକ ରିଭଲଭରକୁ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଅନ୍ତରରେ ନିଜ କୁରୁତା ପକେଟରେ ସୁଲାଇ ରଖିଥିଲେ ।

ମୁଜାଫରପୁରକୁ ଗୁଲଶି ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଖୁଦିରାମଙ୍କର ମକଦ୍ଦମା ଡାକନ୍ତୁ କରିହୋଇ ଦୁଇ ତିନିଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସେସନ୍ସ କୋର୍ଟକୁ ପଠା ହୋଇଥିଲା । ସେସନ୍ସ କୋର୍ଟରେ ଫାଣ୍ଟଡ଼ାଫ୍ ନାମକ ଜଣେ ଆଇ.ପି.ଏମ୍. ଜଜ୍ଙ୍କର ସଭାପତିତ୍ବରେ ସନ ୧୯୦୮ ମସିହା ଜୁନମାସ ୭ତାରିଖ ଦିନ ଦୋହରା ମକଦ୍ଦମାର ବିଚାର ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଜଜ୍ କିଙ୍ଗସ୍‌ଫୋର୍ଡ଼ ସାହେବ, ଯେ କି ତାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଆହତ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତେ, ସେ ପୁନର୍ବାର ଏ ମକଦ୍ଦମାରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ଗାଈ ଉପରକୁ ବମ୍ ପକାଇ ଥିଲେ ବୋଲି ଖୁଦିରାମ ସଫା ମାନି ଯାଇଥିଲେ ଏବଂ ଆଇନ ଦୃଷ୍ଟିରେ

ଦୋଷୀ ବୋଲି ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ସନ ୧୯୦୮ ମସିହା ଜୁନ ମାସ ୧୭ ତାରିଖ ଦିନ ଫାଶୀ ପାଇଁ ଡକ ବୋଲି ଜଜ୍‌ସାହେବଙ୍କର ହୁକୁମ ବାହେଲ ହୋଇଥିଲା ।

ମକଦ୍ଦମାରେ ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଲଢ଼ିବା ପାଇଁ ସେ କୌଣସି ଓକିଲ ବା ବାରିଷ୍ଟରଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ନେବାକୁ ଆଦୌ ଇଚ୍ଛା କରି ନଥିଲେ । କାଳିଦାସ ବସୁ ନାମକ ମୁକାଫରପୁରର ଜଣେ ଉଦାରଚେତା ଓକିଲ-ଶୁଦ୍ଧିଗ୍ରନ୍ଥକର ଭଣ୍ଡୋଇ ଅମୃତଲାଲ୍‌ବାରୁଙ୍କର ଦ୍ଵାର ସମ୍ପର୍କ ପୂର୍ବକ ହେଉଥିଲେ । ସେ ବିନା ପରାମର୍ଶରେ ତାଙ୍କର ମକଦ୍ଦମା ଗୃହିତା, ସେସନ୍‌ସକୋର୍ଟରେ ଲଢ଼ିବା ଏବଂ ଫାଶୀ ପରେ ତାଙ୍କ ଶବକୁ ଗଣ୍ଡୁକା ନଦୀକୂଳରେ ଦାହ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ଵତଃ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ କରିଥିଲେ ।

ତାଙ୍କର ହେମେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଦାସଗୁପ୍ତଙ୍କ ଦ୍ଵାରା The early martyrs ଅଥବା “ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଶହୀଦ” ଶୀର୍ଷକ ଗୋଟିଏ ଲେଖା, କଲିକତାର “ଅମୃତବଳାର ପତ୍ରିକା” ନାମକ ଇଂରେଜି ଖବର କାଗଜରେ ତା ୨୯-୭-୧୯୦୭ରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ସେଥିରୁ ମୁକାଫରପୁର ସେସନ୍‌ସ କୋର୍ଟରେ କମ୍ ପଢ଼ାଇବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଶୁଦ୍ଧିଗ୍ରନ୍ଥ ଯେ ବିବୃତ୍ତି ଦେଇଥିଲେ, ସେଥିର କେତେକ ଅଂଶ ଜଣାପଡ଼େ । ତାଙ୍କର ବିବୃତ୍ତି ଏଠାରେ ଦିଆଗଲା ।

ବିବୃତ୍ତି—“ମୋ ବାପ, ମା, ଅଥବା ଭ୍ରାତୃ ନାହାନ୍ତି । ମୋର ମାମୁଁ, ଦାଦା, କିମ୍ବା ବଡ଼ବାପା କେହି ନାହାନ୍ତି । ମୋର ଗୋଟିଏ ଭଉଣୀର ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ପିଲାପିଲି । ସେ ପିଲାଛୁଆଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣଙ୍କର ବୟସ ମୋ ସଙ୍ଗେ ସମାନ । ମୋ ଭଣ୍ଡୋଇ ଅମୃତଲାଲ୍‌ ଶ୍ରୀ ମେଦିନୀପୁର ଜଜ୍‌କୋର୍ଟର ପ୍ରଧାନ କରଣୀ । ମୁଁ ସ୍ଵଦେଶୀ

ଅନ୍ଧୋକନରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିବା'ରୁ ସେ ତାଙ୍କ ଘରୁ ମୋତେ ବାହାର କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ମୋର ବିମାତା ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କର ଶ୍ଵଶୁର ଅଶ୍ରୁପାତଳା । ମୋର ବୟସ ବର୍ତ୍ତମାନ ୧୧ବର୍ଷ ।

ତାଙ୍କୁ ହେମେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଦାସଗୁପ୍ତଙ୍କ ଲେଖାରୁ ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଜଣାଯାଏ ଯାହା ଫାଶୀ ହୁକୁମ ବାହେଲ କରିବା ପରେ, ଖୁଦିରାମଙ୍କୁ ହାକିମ ପରୁର ଥିଲେ, ନରହତ୍ୟା ଅପରାଧ ଯୋଗୁଁ ତୁମେ ଅନୁତପ୍ତ ତ ? ଉତ୍ତରରେ ଖୁଦିରାମ କହିଥିଲେ, “ଅନୁତପ୍ତ ! କାହିଁକି ? ମୁଁ ଗୀତାକୁ ଅମଳରୂପ ପାଠ କରିଛି, ଏବଂ ଯାହା କରୁଛି; ସବୁ ଦେ ସତ ମାନିଯାଇଛି ।” ତାଙ୍କର ଫାଶୀ ହୁକୁମ ବାହେଲ ହେଲା ଦିନ, ଜଜ୍ଞବାହେବଙ୍କ କୋର୍ଟରେ ଘର ଓ ବାହାର ଲୋକାରଣ୍ୟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା, ଏବଂ ସେହି ଜନତା ମଧ୍ୟରେ ମୁକ୍ତାଫରପୁରର ନୀଳଗୁଣ୍ଡା ବାହେବମାନେ ମଧ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ ।

ଖୁଦିରାମଙ୍କର ଅନିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ, ଓକିଲ ଶ୍ରୀ କାଳିଦାସ ବସୁଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନାରେ ମହାମାନ୍ୟ କଲିକତା ହାଇକୋର୍ଟ ଓ ବଜଲଟଙ୍କ ପାଖକୁ ତାଙ୍କର ଜୀବନ ଉପା କରାହୋଇ ଦୁଇଟି ଅପିଲ ପଠା ହୋଇଥିଲା । ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଅପିଲ ପୋଡ଼କ ଉତ୍ତର ସ୍ଥାନରେ ନାମଞ୍ଜୁର ହୋଇଥିଲା ।

ତାଙ୍କୁ ହେମେନ୍ଦ୍ର ଦାସଗୁପ୍ତଙ୍କ ଲେଖାରୁ ଏକଥା ମଧ୍ୟ ଜଣା ପଡ଼ିଥିଲା ଯେ, ଖୁଦିରାମ ଫାଶୀ ପାଇବା ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କର ଭିନିଗୋଟି ଅଭିଳାଷ ପୂରଣେଇ ତାଙ୍କ ଓକିଲ ଶ୍ରୀ କାଳିଦାସବାବୁଙ୍କ ପାଖରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଥମ ଅଭିଳାଷ ହେଉଛି ଏହି ଯେ, ‘ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣ ଅପେକ୍ଷା ପ୍ରିୟତର ଜନ୍ମଭୂମି ମେଦିନୀପୁର ସହରକୁ ଅଟେ ଭଲକଥା ଅଣି ପୂର୍ବର ଦେଖି ନିଅନ୍ତେ ।’ ଦ୍ଵିତୀୟ ଅଭିଳାଷ

ହେଉଛି ଏହି ଯେ—‘ତାଙ୍କର ମାତୃ-ପ୍ରତିମା ଫେରିଆସି ବଡ଼ ଭଉଣୀ
ଅପରାଧକୁ ଥରେ ଦଣ୍ଡିତ କରିବେ ।’ ତତ୍ତ୍ୱାତ୍ ଅଭିଳାଷ ହେଉଛି,
ପାଣି ପରେ ତାଙ୍କର ମୃତ ଦେହଟି ପୁଣ୍ୟତୋଷା ଗଣ୍ଡୁଳୀ ନଦୀ
କୂଳରେ ଦାହ ହୁଅନ୍ତା ।’ ଡାକ୍ତର ଦାସ ଗୁପ୍ତଙ୍କ ମତରେ ଖୁଦି-
ରାମଙ୍କର ଉପଶେଷ ଭବିଷ୍ୟୋକ୍ତି ଅଭିଳାଷ ମଧ୍ୟରୁ ବୃତ୍ତିର ସରକାର
କେବଳ ତତ୍ତ୍ୱାତ୍ ଅଭିଳାଷଟି ପୂରଣ କରିଥିଲେ ।

ଖୁଦିରାମଙ୍କର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବାଲ୍ୟପଣ ଓ ସମବୟସ ଭଗିନୀ
ଶ୍ରୀ ଲଳିତାମୋହନ ରାଏ ବର୍ତ୍ତମାନ ମେଦିନୀପୁର କଲେଜର କଚେରୀର
ରେକର୍ଡ ବିଭାଗର ଜଣେ ଅମଲ । ସେ କହନ୍ତି କି ତାଙ୍କ ଦାମ୍ପତ୍ୟ
ଓ ଶ୍ରୀ ଅମୃତଲଲ ରାଏ ତା ୨୧-୮-୧୯୦୮ରେ ମୁନାଫରପୁରର
ଲେଲି ପୁସ୍ତକନଗରରେ ପାଖରୁ ଖଣ୍ଡିତ ହୋଇ ପାରିଥିଲେ । ସେ
ଚିଠିରେ ଖୁଦିରାମଙ୍କର ଗୁରୁଗୋଟି ଅଭିଳାଷ ପୂରଣ ହେବା କଥା
ଉଲ୍ଲେଖ ଥିଲା ।

ଅଭିଳାଷ ଗୁରୁଗୋଟିରୁ ପ୍ରଥମ ହେଉଛି, ‘ତାଙ୍କର ମାତୃ-
ପ୍ରତିମା ବଡ଼ ଭଉଣୀ ଅପରାଧକୁ ଦେଖିବା ।’ ଦ୍ୱିତୀୟ ହେଉଛି,
ତାଙ୍କର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ସଖା ଓ ସମବୟସ ଭଗିନୀ ଲଳିତାବାରୁକୁ
ଦେଖିବା ।’ ତତ୍ତ୍ୱାତ୍ ହେଉଛି—‘ତାଙ୍କର ଭଗିନୀ ଶିବରାଣୀଙ୍କର
ବିବାହ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଛି କି ନା ।’ ତୃତୀୟ ହେଉଛି—‘ତାଙ୍କର
ମା’ଙ୍କୁ ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ ଦେଇଥିବା ଚତୁର୍ଥା ତାଳିଙ୍କର ଟିକିଏ
ପାତଦାଦକ ସେବନ କରିବା ।’ ଚିଠିରେ ଗୁରୁଗୋଟି ଅଭିଳାଷ
ଉଲ୍ଲେଖ ହେବା ବ୍ୟତୀତ ପୁନଃ ଉଲ୍ଲେଖ ଥିଲା—ପାଣି ହେବା ପରେ
ଖୁଦିରାମଙ୍କ ଶବକୁ ନେଇ ଅମୃତଲଲଦାସ ପେର୍ଡ଼ାରେ ଇଚ୍ଛା
ସେଠାରେ ଦାହ କରି ପାରିବେ ।

ବୟୋବ୍ରତ ଲଳିତବାରୁ ଏବେ ତାହା ପକାଇ ଏକଥା ବଣ୍ଟନା
 କରନ୍ତି ଯେ, ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡକୁ ଅପେକ୍ଷା କରୁଥିବା ଶୂଦ୍ଧିରାମଙ୍କୁ
 ମୁକାଫରପୁର ଯାଇଁ ଦେଖିବା ପାଇଁ, ତାଙ୍କର ପିତା ଓ ଶ୍ରୀ ଅମୃତ-
 ଲଲ ରାଏ ଛୁଟି ପାଇଁ ଅବେଦନ କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର ମେଦିନୀପୁରର
 ଛୋଟାଳିନ ଭାରତ-ବିଦ୍ରୋହୀ ଜଜ୍ ଇ. ଇ. ଫରେଷ୍ଟର ସାହେବ
 ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ଉପରେ ରାଗରେ ପ୍ରତ୍ୟୁକ୍ତି ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଗୁଳିଗୁରୁ
 କ୍ଷତ୍ରୀୟା ଦେଇ ମୁକାଫରପୁରକୁ ଯିବାକୁ କହିଥିଲେ । ଏ ନିର୍ମମ
 ବ୍ୟବହାରରେ ଓ ଅମୃତଲଲବାରୁ କଂକର୍ଡ଼ିଆ ବନ୍ଦ ହୋଇ
 ମୁକାଫରପୁରକୁ ଯାଇ ପାରୁ ନଥିଲେ । ଓ ଅମୃତଲଲବାରୁ
 ନଯିବାରୁ, ଅତି ଅଳ୍ପ ବୟସର ଲଳିତବାରୁ କିମ୍ବା ତାଙ୍କର ମା’
 ଅପରୂପା ଦେବୀ ମଧ୍ୟ ଯାଇ ପାରୁ ନଥିଲେ । ଏମାନେ ‘କେନ୍ଦୁ
 ନୟିବାରୁ ଚତୁର୍ଭୁଜା କାଳିଙ୍କର ପାଦୋଦକ ମଧ୍ୟ ଯାଇ ପାରୁ
 ନଥିଲେ ।

ଲଳିତବାରୁ କହନ୍ତି କି, ଆଦେ-ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଚିନ୍ତାରେ ବ୍ୟଥିତ
 ଦର୍ଶିରୂପ ଓ ମିୟୁମାଣ ଶୂଦ୍ଧିରାମଙ୍କୁ ଦେଖିବା ଶକ୍ତି ଓ ପୈତୃ
 ତାଙ୍କର ବା ତାଙ୍କ ମା’ ଅପରୂପା ଦେବୀଙ୍କର ନଥିଲା । ଏଣୁ ସେମାନେ
 ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ମୁକାଫରପୁରକୁ ଯାଇ ନଥିଲେ । ଚତୁର୍ଭୁଜା
 କାଳିଙ୍କର ପାଦୋଦକ ଯଥା ସମୟରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ସମୟ ନଥିବାରୁ
 ପଠା ହୋଇ ନଥିଲା । ତାଙ୍କ ଉଦ୍ଧାଣୀ ଶିବରାଣୀଙ୍କର ବିବାହ, ପୂର୍ବ
 ପ୍ରସ୍ତାବିତ ବର ପାତ୍ର ସଙ୍ଗେ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ବୋଲି ତାଙ୍କ ପିତା
 ଓ ଅମୃତଲଲବାରୁ ମୁକାଫରପୁରର ଜେଲ ସ୍ୱପନ୍ନେଶ୍ୱେଶ୍ୱରଙ୍କୁ
 ଶଶି ଏ ଚିଠିରେ ଜଣାଇ ଦେଇଥିଲେ । ପାଣି ଅନ୍ତେ ଶୂଦ୍ଧିରାମଙ୍କର
 ମୃତ ଶରୀରକୁ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ମତେ ଯଥାବିଧି ସମ୍ଭାର କରିବାକୁ ଆଉ
 ଶଶି ଏ ଚିଠିରେ ଓକିଲ ଶ୍ରୀ କାଳିଦାସବାରୁଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ ।

ମୁକାପରପୁର କୋର୍ଟର ଆଦେଶ ଅନୁଯାୟୀ ଟ୍ରାଫିକ୍ ମିଟର
 ପାଣି ତା ୧୭-୬-୧୯୦୮ରେ ହେବାକୁ ଥିଲା । ମାତ୍ର ଅତିଳ ପୋଗୁ
 ପୁଗିତ ରହି ୧୦-୮-୧୯୦୮ରେ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିଲା । ମୁକାପରପୁର
 ଜେଲରେ ତାଙ୍କ ପାଣିର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦର୍ଶି ଦୁଇଜଣ ବେସରକାରୀ
 ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ହେଉଛନ୍ତି, ଓକିଲ ଶ୍ରୀ ସେନ୍ଦ୍ରନାଥ ବାନାର୍ଜି
 ଓ ଅନ୍ୟ ଜଣକ ଓକିଲ ଶ୍ରୀ ଜପେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ସେନ୍ । ଏମାନେ ସେ
 ସମୟରେ କଲିକତାସ୍ଥ “ବେଙ୍ଗଲି” ନାମକ ଗବର କାଗଜର
 ସମ୍ପାଦକ ଥିଲେ । “ବେଙ୍ଗଲି” ନାମକ ପତ୍ରିକା ଗବର କାଗଜର
 ସମ୍ପାଦକ ଥିଲେ । ରୂପେ ଜପେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ପାଣି ପାଖରେ ଉପସ୍ଥିତ
 ରହିବାକୁ ଅନୁମତି ପାଇଥିଲେ । ଜପେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କ ଲେଖାରୁ ଜଣା
 ପଡେ, ଶବ୍ଦ ବୋହୁନେବା ପାଇଁ ସେ ଆଗରୁ ଗୋଟିଏ ବାର୍ତ୍ତା
 ଶୁଣି ଆସି ଯୋଗାଡ଼ କରି ରଖିଥିଲେ । ତା ୧୧-୮-୧୯୦୮ରେ ସେ
 ଭୋର ୪ଟାବେଳେ ଉଠି ବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣିଥିଲେ ଶବ୍ଦର ମୁଣ୍ଡ ରଖାଯିବା
 ସ୍ଥାନକୁ ଛୁଟିବା ଦ୍ଵାରା କାଟି ସେଠାରେ ‘ବନ୍ଦେ ମାତରମ୍’ ଲେଖି-
 ଥିଲେ । ବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣି ଓ ଶବ୍ଦ ସମ୍ବନ୍ଧ ପାଇଁ ଅବଶ୍ୟକୀୟ କେତେ
 ଶୁଣି ଲୁଗାପଟା ଧରି ସକାଳ ୫ଟା ସୁଦ୍ଧା ଘୋଡ଼ା ଗାଡ଼ିରେ ଜେଲ
 ପାଖର ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ଥିଲେ । ପହଞ୍ଚିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜେଲ
 ଭିତରକୁ ପଶିବାକୁ ଅନୁମତି ପାରିଥିଲେ । ଜେଲ ଭିତରକୁ ଯାଇ
 ଦେଖିଲେ—‘ଫିଲ୍ଡ ସ୍ପେସିଆଲ ଟ୍ରାଫିକ୍ ମିଟର ଆକାଶମାନଙ୍କୁ ପେଲିଆଲି
 ଦେଇ ପାଣିଟୁଣ୍ଡ ତଳେ ଆସି ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଅତ୍ୟୁତ
 ତତ୍ତ୍ଵ ଓ ଦା ବାଳରୁ ଜଣା ପଡୁଥିଲା, ସେ ଆଗରୁ ଗାଧୋଇ ପଡି-
 ଥିଲେ । ସେ ଥରେ ଓକିଲ ଜପେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ଓ ସେନ୍ଦ୍ରନାଥ ବାବୁଙ୍କ
 ଅତି ଉପହାସ ମୁହଁରେ ରୁହିଥିଲେ । ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ
 ଏପରି ପ୍ରିୟ ଦର୍ଶନ ବାଳକଟିର ପାଣି ହୋଇଯିବ ବୋଲି ଓକିଲ
 ଦୁଇଜଣ ମରଣନ୍ତର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ ।

ବୃଦ୍ଧିରାମ ହସ ହସ ମୁହଁରେ ଫାଣି କାଠରେ ଠିଆ ହୋଇ-
 ଥିଲେ । ଭୟର ଶୀତ ଲୁହା ବ ତାଙ୍କ ମୁହଁ ଉପରେ ପଡ଼ି ନଥାଏ ।
 ହଠାତ୍ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡଠାରୁ ଗଳା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟିଏ ସାତଳା ସବୁଜ
 ଟୋପି ଘୋଡ଼ାଇ ଦିଆଗଲା । ଠିକ୍ ସକାଳ ୨ଟାବେଳେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍
 ଇଡ଼ମ୍ୟାନ୍ ସାହେବ ଗଣ୍ଡିଏ ରୁମାଲ୍ ହଲେଇ ଦେବା ସଙ୍ଗେ
 ସଙ୍ଗେ ଜଣେ ପ୍ରହରୀ ଫାଣି କାଠର ଗୋଟିଏ ହ୍ୟାଣ୍ଡଲ୍‌କୁ ମୋଡ଼ି
 ଦେବାରୁ ତାଙ୍କ ଗଳାରେ ଫାଣି ପଡ଼ିଗଲା । ତା'ପରେ ସବୁ ଶେଷ ।

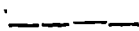
ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ପରମ ସ୍ୱାକ୍ଷର ଯେଉଁ ସଂଗଠିତ ତାଙ୍କ ଦେହରେ
 ଖେଳୁଥିବାରୁ ସେ ଏତେ ବଡ଼ ବୁଦ୍ଧିଶୀଳ ରାଜକ୍ରେତ୍ତୁ ବ ତୁଚ୍ଛ ବୋଲି
 ମନେ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଯେଉଁ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟକ ସ୍ୱର ସହାୟତାରେ ସେ
 ଏତେ ବଡ଼ ବିପ୍ଳବ ରଚନା କରି ମୃତ୍ୟୁର ଦ୍ୱାର ଦେଶରେ ବ
 ଉଠିଥିଲେ ରହି ପଡ଼ାଘାତ କରିଥିଲେ, ସେହି ସଂଗଠିତ ଅନ୍ତର
 ହେବା ପରେ ତାଙ୍କ ଶରୀରଟା ଗଣ୍ଡେ ନିଜାଦି ପଥର ପରି ପଡ଼ି
 ରହିଥିଲା । ସଞ୍ଜ ସଞ୍ଜ ଦୁଇଜଣ ଡାକ୍ତର ଆସି ସରକାରଙ୍କ
 ନିୟମାନୁଯାୟୀ ଶବର ବେଳ ଉପରେ ଅସ୍ତ୍ର ଚାଲିନ କରି ଦେଖି-
 ଥିଲେ, କି ଫାଣି ପଡ଼ିବା ସଞ୍ଜ ସଙ୍ଗେ ଟ୍ରାଣ୍ସବାୟୁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ହୋଇ
 ଯାଇଛି । ତାପରେ ଶବକୁ ବାହାରକୁ ଆଣି ଓକଲ ଶ୍ରୀ ଉପେନ୍ଦ୍ର ନାଥ
 ସେନଙ୍କ କମା ଛାଡ଼ି ଦିଆ ଯାଇଥିଲା ।

ଓକଲ ଶ୍ରୀ ଉପେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ସେନଙ୍କ ବିଚୂତରୁ ଜଣାପଡ଼େ କି
 ଶବକୁ ପାଇବା ମାତ୍ରେ, ସେ ଦେଖିଥିଲେ, ଶବର ଆଖି ଯୋଡ଼ିକ
 ଓ କିରଟି ବାହାର ପଡ଼ିଥାଏ ଏବଂ ମୁଣ୍ଡଟି ଦେହ ଉପରେ ନିଜବଡ଼
 ହେଉଥାଏ । ତାଙ୍କର ଦୁହେଁ ଆଖି ଖୋଜିକ ଓ କିରକୁ ଠିକ୍
 ଜାଗାରେ ପୂରାଇ ଦେଇଥିଲେ ।

ମୁକାଫରପୁର ବାଟ ଘାଟ ସେଠାନ୍ ଲୋକାରଣ୍ୟ । ବହୁ ଚେଷ୍ଟା
ସତ୍ତ୍ୱେ ଶବ୍ଦକୁ ଶୋଭାଯାତୀ କରି ଶୁଣାନକୁ ନେବାକୁ ଅନୁମତି
ମିଳି ନଥିଲା । ପୋଲିସ ଜଗୁଥିଲା ଥିବା ଡକ୍ଟୋରଟି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଦେଇ
ଶବ୍ଦକୁ ଶୁଣାନକୁ ନେବା ପାଇଁ ଚଢ଼ା ହୁକୁମ ଜାରି ହୋଇଥିଲା ।
ନିଜର ଡକ୍ଟୋରଟି ଗୁପ୍ତାରେ ଉପେନ୍ଦ୍ରବୀରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଓକିଲମାନେ
ଶବ୍ଦକୁ ବୋହୁ ନେଇ ଶୁଣାନର ପହଞ୍ଚିବା ବେଳକୁ ସେଠାରେ
ସହମ୍ମ ସହସ୍ର ଦେଶବାସୀ ଫୁଲମାଳ ଧରି ଶବ୍ଦ ଦର୍ଶନ ଆକାଶରେ
ଅରପସା କରୁଥିଲେ । ଶବ୍ଦ ଉପରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ଫୁଲମାଳ ଓ ଚନ୍ଦନକାଠ
ପକାଇ ଏବଂ “ବନ୍ଦେ ମାତରମ୍” ଧ୍ୱନିରେ ଆକାଶ ଗାତାଳ
ପ୍ରକାଶିତ କରି ଭାରତ ସ୍ୱଧୀନ ସଂଗ୍ରାମର ଏହି ପ୍ରଥମ ଗସ୍ତାଦକ,
ମୁକାଫରପୁର ବାସୀ ସଂଘାପମୁକ୍ତ ହେବା ଦେଖାଇବାରେ ସାହାଯ୍ୟ
କରି ନଥିଲେ ।

ଯୁଗ ଯୁଗେ ଭଗବାନ ଯେ ପ୍ରୀତିତ ଲୋକର ଉଦ୍ଧାର
ପାଇଁ ଆଜିତାଦି ଦ୍ୱାଦଶେ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଲୋକେ ଗାନ୍ଧୀ, ଗୋପବନ୍ଧୁ, ସ୍ୱରାଜ୍ୟ,
ନେହରୁ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ବୋଷ ନିର୍ମାଣିତ ହେଲେ, ତାର ଉପରୁ କିଏ
କହିବ ?

ଅବଶ୍ୟ ବିହାରର ବିଗତ ଲେମ୍ବୁବିହାରୀ ଭୂମିକା ଯୋଗୁ
ମୁକାଫରପୁରର ଶୁଣାନ ପଥରେ ଭାରତର ଏହି ପ୍ରଥମ ଗସ୍ତାଦ
ଶୁଦ୍ଧିରମଜର ସମାଧି ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇ ଯାଇଅଛି । ମାତ୍ର ଭାରତ-
ବର୍ଷର ଶେଷ ପ୍ରାଣବାୟୁ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତ ବାସୀଙ୍କର ହୃଦୟ
ମନ୍ଦିରରୁ ଏହି ‘ଗସ୍ତାଦ’ଙ୍କର ପୂଜା ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ।

ମୁକ୍ତାଫରପୁରର ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍‌ଙ୍କ ପାଖେ ଶୁଦ୍ଧିରାମଙ୍କର ପ୍ରଥମ ବିବୃତି

“ମୁଁ ମୁକ୍ତାଫରପୁରର ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍‌ଙ୍କ ଏଚ୍. ଜି. ଉଡ଼ମ୍ୟାନୁ । ମୋ ଦପ୍ତରରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥାଇ ମୋ ପାଖରେ ୧୯ବର୍ଷ ବୟସ୍କ ଟୁଙ୍ଗିରାମ ବଞ୍ଜଳା ଭାଷାରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ବୃତ୍ତିମାନ ଦେଇଅଛନ୍ତି ।”

“ମୋ ନାମ ଟୁଙ୍ଗିରାମ ବସୁ । ମୋ ବାପାଙ୍କ ନାମ ହେଲେ ବ୍ୟ-
ନାଥ ବସୁ । ମୁଁ ଜାତିରେ କାୟସ୍ତ । ମୋର ବ୍ୟବସାୟ ହେଉଛି
ଶାଠ ପଡ଼ା । ମୋ ଘର ମେଦିନୀପୁର ଜିଲ୍ଲା ‘ମେଘବିଲ’ ମୌଜାରେ ।
ମୁଁ ମେଦିନୀପୁର ସହରରେ ଥିଏ ।

୪-୫ଦିନ ପୂର୍ବେ ମୁଁ କଲିକତାରୁ ମୁକ୍ତାଫରପୁରକୁ ଆସିଥିଲି
କିଙ୍ଗ୍‌ସ୍‌ପୋର୍ଟ ସାହେବଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବାକୁ । ଟ୍ରେସନଠାରୁ ମୁଁ
ଧର୍ମଶାଳାକୁ ଯାଇଥିଲି । ଘାଟନଶତରୁ ରାଏ (ପ୍ରମୁଖ) ନାମକ
ଆଉ ଜଣେ ଲୋକ ମୋ ସଙ୍ଗେ ଆସିଥିଲା । ସେ ମୋତେ କହିଥିଲା
ଯେ, ତା ଘର ବାଙ୍କିପୁରରେ । ମୁଁ ମୁକ୍ତାଫରପୁରକୁ ଆସିଲା ଦିନ
ତା ସଙ୍ଗେ ମୋର ହାଉଜା ଟ୍ରେସନ ଠାରେ ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତ ହୋଇ-
ଥିଲା । ତା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ତାକୁ କଦାପି ଦେଖି ନଥିଲି । ଅମେ ଦୁହେଁ
ଏକା ସଙ୍ଗେ ଆସିଥିଲା । ଅମ ଦୁହେଁଙ୍କର ଏଠାକୁ ଆସିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ
ବି ଥିଲା ଅନେକ ।

ମୁଁ ଏ ହତ୍ୟା କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ନିଜେ ସ୍ଥିତିବୃତ୍ତ ହୋଇଥିଲି ।
କାରଣ “ସନ୍ଧ୍ୟା”, “ହୃଦବାଦୀ” ଓ “ୟୁଗାନ୍ତର” ପତ୍ରିକା ଶବର

କାଗଜମାନ ପଡ଼ି, କିଙ୍ଗ୍ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ସାହେବଙ୍କର ଭାରତୀୟଙ୍କ ପ୍ରତି
 ଯେ ଦୃଶ୍ୟ ଓ ନିଷ୍ଠାର ବ୍ୟବହାର ତାହା ମୁଁ ଭଲରୂପେ ଜାଣି ପାର-
 ଥିଲି । ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କର ଭାରତୀୟଙ୍କ ଉପରେ ଯେ ଜୁଲମ,
 ତାହା ମୁଁ ଅନେକଦିନ ଶବ୍ଦରକାଗଜ ମାନଙ୍କରେ ପଢ଼େ ? କିଙ୍ଗ୍ ସ-
 ମ୍ପ୍ରଦାୟସାହେବ ସ୍ୱଦେଶୀ ଅନ୍ଦୋଳନର କର୍ମୀମାନଙ୍କର ସାମାନ୍ୟ
 ଦୋଷରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଗୁରୁତର ଦଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ପଛଇ ନାହାନ୍ତି ।
 ତାଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବାକୁ କେନ୍ଦ୍ର ମୋତେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇ ନଥିଲେ
 ମଧ୍ୟ, ମୁଁ ନିଜେ ଏହା କରିବାକୁ ଦୃଢ଼ ସଙ୍କଳ୍ପ ହୋଇଥିଲି ।
 ଦାନେଶଚନ୍ଦ୍ର ରାୟଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରେଲଗାଡ଼ରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ମୁଁ
 ଜାଣି ପାରିଥିଲି ଯେ, ‘ଅମ ଦୁହଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏକ’ ରେଲଗାଡ଼ରେ
 ତା’ଛଡ଼ା ମୁଁ ଅନ୍ୟ କାହାର ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ନଥିଲି ।
 ଏଠାରେ ଅମେ ଦୁଇଜଣ ଧର୍ମଶାଳାରେ ପହଞ୍ଚି କିଙ୍ଗ୍ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ
 ସାହେବଙ୍କୁ କେତେବେଳେ ଏବଂ କେଉଁଠାରେ ମାରବାକୁ ସୁବିଧା
 ହେବ, ସେ ବିଷୟରେ ଗୁରୁ ପାଞ୍ଚିଦିନ ଧରି ଅନବରତ ପରାମର୍ଶ
 କରିଥିଲୁ । ସାହେବଙ୍କର ଗତିବିଧି ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାକୁ ତାଙ୍କ ବଙ୍ଗଳା
 ପାଖରେ ଦୁଇ ଦିନିଦିନ ଧରି ଅମେ ଦୁହେଁ ଅନବରତ ବୁଲିଥିଲୁ ।
 ଅମେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିଲୁ ଯେ, ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଖଣ୍ଡେ ଫଟିନ୍ ଗାଡ଼ରେ
 ସେ ପ୍ରାୟ ବାହାରକୁ ଯାଆନ୍ତି । ଆମେ ତାଙ୍କୁ ସକାଳ କୋଳା
 କେବେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ବଙ୍ଗଳାରେ ଦେଖିନାହିଁ । ଥରେ ମାତ୍ର
 ତାଙ୍କୁ କଟେରିରେ ଦେଖିଥିଲୁ ।

କିଙ୍ଗ୍ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ସାହେବଙ୍କୁ ରିଭାଇଭରରେ ଗୁଳି କରି ମାର
 ଦେବାକୁ ମୋର ବଡ଼ ଅଗ୍ରହ । ମୋର ଦୁଇଟା ରିଭାଇଭର । (ସେହି
 ରିଭାଇଭର ଦୁଇଟା ଉପରେ କିଲଟର କଟେରୀର ନମ୍ବର ମରଥାଏ
 ୧ ଓ ୨), ହେବର୍ଡି ନମ୍ବର ୧ ଓ ନମ୍ବର ୨ ରିଭାଇଭର ଯୋଡ଼ିକ

ଜମାଉ । ଦାନେଶ (ପ୍ରଫୁଲ୍ଲରୁକ୍) ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ରତ୍ନାକର ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଝମ୍ପୁ ଥିଲା । ବମ୍ବଟି ସେ ତେଣୁ ତିଆରି କରି ଆଣିଥିଲା । ଧର୍ମଶାଳାରେ ସେ ତାକୁ ତିଆରି କରି ନଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ ଧର୍ମଶାଳାରେ ବସି ସେ ସମସ୍ତ ସମୟରେ କଣ କରେ । ମୁଁ ସେତେବେଳେ ବାହାରକୁ ଚାଲି ଯାଉଥାଏ । ଫେରି ଆସି ଦେଖେ ଯେ ବମ୍ବଟିକୁ ଖୋଲି ସେ ଭଲଭରି ଠିକ୍ ଠାକ୍ କରି ନେଉଥାଏ । ଦାନେଶ ବମ୍ବ ତିଆରି କରି ଜାଣେ ବୋଲି ମୋତେ ଅବଶ୍ୟ କହିଥିଲା, ମାତ୍ର ମୁକ୍ତାଫରପୁରକୁ ଆଣିଥିବା ବମ୍ବଟିକୁ ସେ ଯେ କେଉଁଠାରୁ ଆଣିଥିଲା, ସେକଥା ସେ ମୋତେ କହୁ ନଥିଲା । ସେ ବମ୍ବଟି ଟିଣରେ ଗଢ଼ା । ଦେଖିବାକୁ ଗୋଲ । (ବମ୍ବଟିର ଗୋଡ଼ା ସେ ଯାହା ହାତରେ ବଢେଇ ଥିଲେ, ସେଥିରୁ ତିନି ଚାରିଭାଗ ବୋଲି ଅନୁମିତ ହୁଏ) ଆମେ ମୁକ୍ତାଫରପୁରରେ ପହଞ୍ଚିବାର ଦୁଇ ତିନିଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ବମ୍ବଟି ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ହୋଇଗଲା । ଆମ ଧଳିଆ ଭିତରେ ଏହି ବମ୍ବଟିକୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୁଗାପଟା ସଙ୍ଗେ ରଖିଥିଲୁ । ମୁଁ ବାହାରକୁ ଗଲାବେଳେ ଦୁଇ ତିନିଥର ଏହି ବମ୍ବଟିକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଚାଲିଥିଲି । କଙ୍ଗ୍ ସଫୋର୍ଡ ସାହେବଙ୍କ ବଙ୍ଗଳା ପାଖ ଖୋଲି ପଡ଼ିଆରେ ମୁଁ ଓ ଦାନେଶ ଦୁଇ ତିନିଦିନ ଧରି ଚାଲିଥିଲୁ । ବମ୍ବ ପାଖରେ ଥିବାବେଳେ, ଆମେ କଙ୍ଗ୍ ସଫୋର୍ଡ ସାହେବଙ୍କୁ ଦୁଇ ତିନିଥର ଦେଖିଥିଲେହେଁ ତାଙ୍କୁ ମାରିବାକୁ ସୁବିଧା ପାଇ ପାରି ନଥିଲୁ ।

କାଲି ରାତିରେ ସୁବିଧା ପାଇ ମୁଁ ବମ୍ବଟିକୁ ଫୋପାଡ଼ିଥିଲି । ପଞ୍ଚାଙ୍ଗରେ ଥିବା ଗଛମୂଳରେ ଆମେ ଦୁହେଁ ଥିଲୁ । ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ିଟି ସାହେବଙ୍କ କୁର୍ ଆଡ଼ୁ ଆସୁଥିବାର ମୁଁ ଦେଖିଲି । କଙ୍ଗ୍ ସଫୋର୍ଡ ସାହେବଙ୍କ ଗାଡ଼ିଟିକୁ ଭଲଭାବେ ଚଢ଼ି ପାରିଛୁ ବୋଲି ମନେ ମନେ ଭାବି, ମୁଁ ବମ୍ବପକାଇ ଥିଲି । ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇଥିବା ବିଷୟ

ବର୍ତ୍ତମାନ ଜାଣୁଛି । ମୁଁ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ବନ୍ଦୁ ଫୋପାଡ଼ିଥିଲି । ଗାଡ଼ରେ କେବଳ କିଛି ସଫୋର୍ଡ଼ ସାହେବ ବସିଥିଲେ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ଥିଲା । ଗାଡ଼ ଭିତରେ କେତେଜଣ ଥିଲେ, ତାହା ବନ୍ଦୁ ପକାଇବା ପରେ ମୁଁ ଦେଖି ପାରୁ ନଥିଲି । କାରଣ, ସେତେବେଳକୁ ଅନ୍ଧାର ଘୋଟି ଯାଇଥିଲା । ବନ୍ଦୁ ପକାଇବାବେଳେ ମୁଁ ଏହି ଗାରି-ଗାରୁଆ କୁରୁତାଟି (ସରକାରୀ ନମ୍ବର ମରୁଛି ୩) ପିନ୍ଧିଥିଲି ।

ଘାଟନା ପ୍ରଥମେ ଗୋଟିଏ ରେଗମର ଧଳା କୁରୁତା (ସରକାରୀ ନମ୍ବର ମରୁଛି ୪) ପିନ୍ଧିଥିଲି । ପଡ଼ିଆରେ ଥିବା ଗଛମୂଳେ ଜଣେ ସାହେବଙ୍କ ଗାଡ଼କୁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିବା ସମୟରେ ସେ ଏହି କୁରୁତାଟି ମୋତେ ଦେଇ ପକାଇଥିଲା । କାରଣ, କୁରୁତା ପିନ୍ଧି ବନ୍ଦୁ ପକାଇବାକୁ ଅସୁବିଧା ହୋଇଥାନ୍ତା । ବନ୍ଦୁ ପକାଇବାକୁ ମୋର ପ୍ରବଳ ଆକାଂକ୍ଷା ଥିବାରୁ ମୁଁ ଫେଲିପେଲି କରି ତା' ଆଖକୁ ମାଡ଼ି ଯାଇଥିଲି । ସେ ମୋତେ କିପରି ଭାବେ ଅନୁଗମନ କରିଥିଲା, ତାହା ଦେଖିବାର ସୁବିଧା ମୋର ନଥିଲା । ତା' ହାତରେ ଗୋଟିଏ ରିଭଲଭର ଥିଲା, ମାତ୍ର ସେ ତାହା ହାତରେ ଧରିଥିଲା କି ପକେଟରେ ରଖିଥିଲା, ତାହା ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ସେ ରିଭଲଭରରୁ ଗୁଳି ଚଳାଇଥିଲା କି ନାହିଁ, ତାହା ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଘାଟନା ଆଦାତ ପାଇଛି କି ନାହିଁ, ତାହା ମଧ୍ୟ ଜାଣେନାହିଁ । ବନ୍ଦୁ ଫୋପାଡ଼ିବା ପରେ ଦୁର୍ଘଟଣାକ୍ତ ଧର୍ମଶାଳା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକସଙ୍ଗେ ଯାଇ ସେଠାରୁ ଅଲଗା ଚାଲିଥିଲା । ମୁଁ କିଛି ସମୟ ରେଲ ଲାଇନ୍ ପାଖେ ପାଖେ ଚାଲି, ତା'ପରେ 'ସମ୍ବଳିପୁର' ଗସ୍ତା ଧରିଲି । ମୁଁ ଧର୍ମଶାଳାରୁ ଅନ୍ୟ ଗସ୍ତା ଧରି ରେଲ ଲାଇନ୍ ଆଡ଼କୁ ଗତି କଲାବେଳେ, ଘାଟନା ସିଧା ସବୁରେ ଦୌଡ଼ୁଥାଏ ।

ଧର୍ମଶାଳା ପକ୍ଷରୁ ଦୁହେଁ ଏକପକ୍ଷେ ଦୌଡ଼ ଦୌଡ଼ ଅସିଲ-
ବେଳେ ଜଣେ କନେକ୍ଟରଙ୍କ ଆମ ଦୁହେଁକୁ ଚିତ୍କାର କରି ଡାକିଲା ।
ମାତ୍ର ଅମେ ଦୁହେଁ ତା ଡାକକୁ ଉତ୍ତର ଦେଇ ନାହିଁ । ହତ୍ୟା-
ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ୭ଟା ବେଳେ ଅମେ ଜିଲ୍ଲା ସାହେବଙ୍କ ବଙ୍ଗଳା
ପାଖରେ ଅପେକ୍ଷା କରିଥାଉଁ, ଏହି ସମୟରେ ଦୁଇଜଣ ଲୋକ ଆସି
‘ଅମେ କେଉଁଠାରେ ରହୁଁ ବୋଲି ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥିଲେ । ‘କଣ୍ଠୋଗ୍ର-
ବାବୁଙ୍କ ପାଖେ ରହୁଁ ବୋଲି ଅମେ ଜବାବ ଦେଇଥିଲା ।

ଧର୍ମଶାଳାର ମ୍ୟାନେଜରଙ୍କ ନାମ କଣ୍ଠୋଗ୍ରବାବୁ ବୋଲି ଅମେ
ଶୁଣିଥାନ୍ତି, ମାତ୍ର ତାଙ୍କୁ କେବେହେଲେ ଦେଖି ନଥାନ୍ତି । ସେ ଲୋକ
ଦୁଇଜଣ ଅମକୁ କହିଥିଲେ, ‘ସାହେବମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି
ବାଟରେ ଯିବେ, ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏହି ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ି ପଳାଅ ।’ ମୁଁ କହିଥିଲି
‘ଗୋଟିଏ ପିଲକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିଛୁ, ଆସିଗଲେ ମୁଁ ଶୁଣିଯିବି ।’
ଏହାପରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ପୁରୁଷ ଆଡ଼କୁ ଚାଲି ଯାଇଥିଲୁ । ଅମେ
କେବଳ ସାମାନ୍ୟ କିଛି ଦୂର ଅନ୍ତର ହୋଇ ଜିଲ୍ଲା ସାହେବଙ୍କ
କଚେରି ପଛବାଟେ ଚାଲି ପଡ଼ି, ପୁଣି ଆସି ପଡ଼ିଆର ସେହି ଗଛମୂଳ
ଠିଆ ହୋଇଥିଲା । ଟିଣ ବାକ୍ସଟିରୁ ବମ୍ବଟିକୁ ରଖି ବାକ୍ସଟିକୁ
ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇଥିଲା ।

ବମ୍ବଟି ଘାନେଶର ହେଲେ ବି, ମୁଁ ତାହା ପକାଇଥିଲି ।
କାରଣ ବମ୍ବପକାଇବାକୁ ମୋର ଅଧିକ ଝୁଙ୍କ ଥିଲା । ମୁକାଫରପୁରରୁ
ପଳାଇଗଲାବେଳେ ମୁଁ ଧର୍ମଶାଳାରେ ‘ଗୋଟିଏ ଯୋଡ଼ି ଛାଡ଼ି ଯାଇ-
ଥିଲି । ଘାନେଶ ଧର୍ମଶାଳାରେ କିଛି ଛାଡ଼ିଥିଲା କି ନାହିଁ, ତାହା ମୁଁ
କହିପାରିବି ନାହିଁ ।

ଘାନେଶ ଓ ମୋର ବୟସ ପ୍ରାୟ ସମାନ । ତାର ମୁହଁଟା
ଗୋଲ ଏବଂ ମୋ ଅପେକ୍ଷା ତା ଗଡ଼ଣିଟି ବେଶ୍ ଡ଼ାଉଲି ଡ଼ାଉଲି ।

ମୋର ପର ସେ ଡେଙ୍ଗା । ତାର ଆଖିପତା ଗୁଡ଼ାକ ଦେଖି ଛଡ଼ା ଛଡ଼ା । ମୋ ବାଳପର ତା' ବାଳଗୁଡ଼ାକ କୁଅଁକୁଅଁଆ ଓ କଳା । ତାର ଗୋଟିଏ ଭାଇ ବାଳିପୁର, ବେଲ୍ କୋମ୍ପାନୀରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ବୋଲି ସେ ମୋତେ କହୁଥିଲା ।

ନବର ଜାଗଜ ପତିବା ବ୍ୟତୀତ ବିପିନ ପାଲ, ଶ୍ରୀ ସୁରେନ୍ଦ୍ର-ନାଥ ବାନାର୍ଜୀ ଓ ଗ୍ରୀଷ୍ମର କାବ୍ୟଜାତୀ ପ୍ରମୁଖ ବଡ଼ ବଡ଼ ନେତାଙ୍କର ବୃତ୍ତା ମଧ୍ୟ ଶୁଣିଛି । ସେମାନଙ୍କ ବୃତ୍ତା ଶୁଣି ଏହି ସାହସୀକ କାର୍ଯ୍ୟ କରବାକୁ ମୁଁ ସକ୍ଷମ ହୋଇଅଛି ।

ଏହି କାଟିକ ଗୁଡ଼ିକ (୨୩ଟି ଛୋଟ, ଆଉ ୧୪ଟି ବଡ଼ ସରକାରୀ ନମ୍ବର ମରଛି ୫) ମୁଁ କଲିକତାର ବହୁବଳାର ଓ କଣ୍ଠ-ଭାଷାଲକ୍ଷ ବ୍ରିଟିଶ୍ ରାଜରେ କଣ୍ଠି । ମୋର ଅବଶ୍ୟ ବହୁତ ରଖିବାକୁ ଲଭସେନ୍ଦ୍ର ନାହିଁ । ଅମଲ୍ଲରତ୍ନ ଦାସ ନାମକ ଜଣେ ପିଲା ମୋ ପାଇଁ ରିଭଲୁସନ୍ ଯୋଡ଼ିକ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରି ଦେଇଥିଲା ମୁଁ ତାକୁ ଗୋଟିଏ ରିଭଲୁସନ୍ ପାଇଁ ୪୨୫୯ ଓ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପାଇଁ ୪୧୫୯ ଦେଇଥିଲି । ଦୁଇମାସ ପୂର୍ବେ ମୁଁ ଏହି ରିଭଲୁସନ୍ ଯୋଡ଼ିକ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିଥିଲି ।

ଏହି ଘଡ଼ିଟି ମୋର (ସରକାରୀ ନମ୍ବର ୬) ଆଉ ମଧ୍ୟ ଏହି ବେଲ୍‌ବାଲ ଟାଙ୍ଗ୍‌ ଟେବୁଲଟି ମୋର (ସରକାରୀ ନମ୍ବର ୭) ଏହି ମହମବଜା ଓ ଦିଆହିଲି ମୋର (ସରକାରୀ ନମ୍ବର ୮) ଟଙ୍କା ରଖିବାର ଏହି ଅଲିଆଟି ମୋର (ସରକାରୀ ନମ୍ବର ୯) ଏଥିରେ ତିନିଗଣ୍ଡ ଦଶଟଙ୍କିଆ ନୋଟ୍, ଗୋଟିଏ ଟଙ୍କା, ଗୋଟିଏ ଦୋ'ଅଣି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଖୁବୁରୁ ହୋଇ ଏକତ୍ର ଟଙ୍କା ସାତଅଣା ପଚାସାଏ ମହଜୁଦ ଅଛି । ଦଶନମ୍ବର ମାର୍କା ମରୁଥିବା ଏହି ଟିଣ ବାଲ୍‌ସଟି

ମୋର । କମ୍ପଟି ଏହି ବାକ୍ସରେ ରଖା ଯାଇଥିଲା । ଏହି ଯୋଡ଼ା
 ଯୋଡ଼ିକ (ସରକାରୀ ନମ୍ବର ଏଗାର) ମୋର । ଅନ୍ୟ ଯୋଡ଼ିକ
 (ସରକାରୀ ନମ୍ବର ୧୨) ପାଟନରେ । ଏହି ଚଦର (ସରକାରୀ ନମ୍ବର
 ୧୩) ଶକ୍ତିକ ପାଟନରେ । ସମୟ ସମୟରେ ଏହି ଚଦର ଶକ୍ତିକ
 ସେ ତାର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଗୁଡ଼ାଇ ପକାଏ । ଏହି ଚଦରରୁ ଶକ୍ତି ଏ
 ଚିତ୍ତ, ସେ କମ୍ପଟିକୁ ଗୁଡ଼ାଇ ଥିଲା । ବମ୍ ଗୁଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ଦୁଇ
 ତିନିଥର ସେ ଏହି ଚଦରଟିକୁ ଚରି କନା ବାହାର କରିଛି । ମୁଁ
 ପ୍ରାୟ ବର୍ଷେ ହେଲା ମେଦିନୀପୁର କଲେଜ ଛାଡ଼ିଛି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—“ଏ ସମସ୍ତ ବିବୃତ୍ତି ତୁମେ ନିଜେ ଦେଇଛ କି ?”

ଉତ୍ତର—“ହଁ, ମୁଁ ଯାହା କହିଛି, ସେ ସବୁ ସତ, ଆଉ ମଧ୍ୟ
 ମୁଁ ଏସବୁ କଥା ସ୍ବତଃ ପ୍ରଚୁତ ହୋଇ କହିଛି ।”

ସ୍ବାସର (ବଙ୍ଗଳା ଢାକରେ) ଶ୍ରୀ ଦୃଢ଼ିତା ବମ୍ବୁ

୨-୫-୧୯୦୮

ମୁଁ ବିଶ୍ବାସ କରୁଛି ଯେ, ଏ ସମସ୍ତ ବିବୃତ୍ତି ଆସାମୀର ନିଜ କୃତ ।

ସ୍ବାସର—ଏବଂ କିଃ ଉତ୍ତମାନୁ

ଭଲ ମାକିଗ୍ମେଣ୍ଟ

— — — — —

ମୁକାପରପୁର ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍‌ଙ୍କ ପାଖେ

ବୁଦ୍ଧିରାମଙ୍କର ଦ୍ଵିତୀୟ ବିବୃତ୍ତି

“ସ୍ତ୍ରୀ ଜ. ଭବଲକ୍ଷ୍ମୀ. ବାର୍ଷତ୍ଵ, ମୁକାପରପୁରର ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ । ୨୩-୫-୧୯୦୮ରେ ମୋ ପାଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥାଇ ୧୯ବର୍ଷ ବୟସର ପ୍ରଥମ ନମ୍ବର ଆସାମୀ ‘ବୁଦ୍ଧିରାମ ବସୁ’ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ବିବୃତ୍ତି ଦେଇଛନ୍ତି । ତା’ର ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାକୁ ଇଂରାଜୀରେ ଡର୍ଜମା କରିଛନ୍ତି ତେଣୁଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ‘ମାନସରଞ୍ଜନ ସେନ୍’ ।”

“ମୋର ନାମ ବୁଦ୍ଧିରାମ ବସୁ । ମୋ ବାପାଙ୍କ ନାମ ହୋଲ୍ଲେବ୍ୟ-ନାଥ ବସୁ । ଜାତିରେ ସ୍ତ୍ରୀ କାୟସ୍ଥ । ମୋର ବ୍ୟବସାୟ ପାଠପଢ଼ା । ମୋ ଘର ମେଦନୀପୁର ସହରରେ । ସ୍ତ୍ରୀ ସେହୁଠାରେ ରହେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—“ତୁମେ ଏହି ମେ’ ମସ ପହଲ ତାରିଖରେ ଏହି ଜିଲ୍ଲାର ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଉତ୍ତମ୍ୟାନ ସାହେବଙ୍କ ପାଖେ ଏହି ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ବିବୃତ୍ତି ଦେଇଅଛ କି ?”

ଉତ୍ତର—“ହଁ” ।

ପ୍ରଶ୍ନ—“ଡିସ୍ପୁଟିକାନ୍ତ ‘ମାନସରଞ୍ଜନ ସେନ୍’ ତୁମର ସେ ବିବୃତ୍ତିକୁ ବଙ୍ଗଳାରେ ଡର୍ଜମା କରି ତମକୁ ଶୁଣାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ତ ?”

ଉତ୍ତର—“ହଁ, ସେ ବିବୃତ୍ତିରେ ମୁଁ ଅନେକ କଥା ଦାନେଶ ବତାଇଥିବା ଅନୁରାପୀ କହୁ ପକାଇଛି ।”

ପ୍ରଶ୍ନ—“ତୁମେ ସ୍ବଚ୍ଛାସେ ସେ ବିଚ୍ଛାଦି ଦେଉଥିଲୁ କି ?”

ଉତ୍ତର—“ହଁ ।”

ପ୍ରଶ୍ନ—“କୌଣସି ଲୋକ ସେ ବିଚ୍ଛାଦ ଦେବାକୁ ତୁମକୁ ଜୋର କଲୁ କି ବା ବାଧା ଦାଏର କରୁନାହିଁ କି ?”

ଉତ୍ତର—“ନା” ।

(ଘାନେଶଚନ୍ଦ୍ର ସ୍ବୟଂ ଫଟି ଦେଖାଇବାକୁ ସେ ଏହାକୁ ଚିତ୍ତି ପାରିଥିଲେ । ଦୁଇଯୋଡ଼ା ଜୋଡ଼ା ମଧ୍ୟ ଦେଖାଇବାକୁ ସେ ଇଚ୍ଛା ଚିତ୍ତି ପାରିଥିଲେ ।)

ପ୍ରଶ୍ନ—“ତୁମେ କେତେବେଳେ ଏବଂ କେଉଁଠାରେ ଏ ଜୋଡ଼ା ଯୋଡ଼ାକି ଶୁଣୁଥିଲୁ ?”

ଉତ୍ତର—“ବନ୍ଦୁ ଫୋପାଡ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ଗୋଟିଏ ଗଛମୂଳେ ଜୋଡ଼ା ଯୋଡ଼ାକି ଶୁଣୁଥିଲୁ ।”

ପ୍ରଶ୍ନ—“ସେ ଗଛଟି କେଉଁଠି ?” (ଏକକିବେଳେ ଆସାମୀକୁ ସହରର ମାନବିକ ଦେଖାଇ ଦିଅ ହେଲୁ, ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଜୋଡ଼ା ଥିଲା, ସେ ସ୍ଥାନଟିକୁ ମାନବିକରେ ଦେଖାଇ ଦେଉଥିଲେ)

ପ୍ରଶ୍ନ—“ଏହି ଥଳାଣିକୁ ତୁମେ ଚିତ୍ତି ପାରୁଛ କି ?”

ଉତ୍ତର—“ହଁ” ।

ପ୍ରଶ୍ନ—“ତୁମେ ଏଇଟାକୁ କେଉଁଠାରେ ଶୁଣୁଥିଲୁ ?”

ଉତ୍ତର—“ଧର୍ମଶାଳାର ପଣ୍ଡିତ ତରଫରୁ ଗୋଟିଏ ଘରେ ।”

ପ୍ରଶ୍ନ—“ଘରର ଦରଜାରେ ତାହା ପଡ଼ିଥିଲା କି ?”

ଉତ୍ତର—“ହଁ, ହଜା. ସ୍ଥାନକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ସେ ଘରର ଦରଜାକୁ ବନ୍ଦ କରିଥିଲୁ ।”

ପ୍ରଶ୍ନ—“ଏ ଥଳାଣି ତମର କି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗେ ?”

ଉତ୍ତର—“ଏଥିରେ ଆମେ ବନ୍ଦୁଟିକୁ ନିଆ ଅଣା କରୁ ।”

ପ୍ରଶ୍ନ—“କିଏ ଭିତରେ ସେ ବନ୍ଦୀ ତୁଳାରେ ଘୋଡ଼ା ହୋଇଥିଲା କି ?”

ଉତ୍ତର—“ହଁ” ।

ପ୍ରଶ୍ନ—“ତୁମେ ଏ ଟିଣ ବାକ୍ସଟିକୁ ଦେଖିଥିଲ କି ?”

ଉତ୍ତର—“ହଁ” ।

ପ୍ରଶ୍ନ—“ତୁମେ ଏହି ଟିଣ ବାକ୍ସଟି କେଉଁଠାରେ ଛାଡ଼ିଥିଲ ?”

ଉତ୍ତର—“ପଡ଼ିଥିଲେ” ।

ପ୍ରଶ୍ନ—“ଏ ଟିଣ ବାକ୍ସଟି ତୁମର କି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗେ ?”

ଉତ୍ତର—“ବନ୍ଦୀ ନାଥ ଅଣା କରିବାରେ ।”

ପ୍ରଶ୍ନ—“ଏ ଛିଣ୍ଡା କନାଟି କେବେ ଦେଖିଥିଲ କି ?”

ଉତ୍ତର—“ହଁ, ଏ ବନ୍ଦୀ ଏହି କନା ଖଣ୍ଡିକରେ ଗୁଡ଼ା ହୋଇଥିଲା ।”

ପ୍ରଶ୍ନ—“ତୁମେ ଏହାକୁ କେଉଁଠାରେ ଛାଡ଼ିଥିଲ ?”

ଉତ୍ତର—“ମୁଁ ଟିକ୍ ମନେ କରି ପାରୁନାହିଁ । କେତେ ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ, ସେହି ଟିଣ ବାକ୍ସଟି ଭିତରେ ।”

ପ୍ରଶ୍ନ—“ତୁମେ ଗୁମରଟିକୁ ଚିହ୍ନିଲ କି ?”

ଉତ୍ତର—“ହଁ, ଏ ଖଣ୍ଡିକ ଦୀନନାଥ ।”

ପ୍ରଶ୍ନ—“ଏ କନାଖଣ୍ଡିକ ଏହି ଗୁମରରୁ ଛିଣ୍ଡା ହୋଇଛି କି ?

ଉତ୍ତର—“ହଁ” ।

ପ୍ରଶ୍ନ—“ଏ ରସୁଲଭର ଓ କାଟିକଗୁଡ଼ିକୁ ତୁମେ ଚିହ୍ନିଲ କି ?”

ଉତ୍ତର—“ହଁ” ।

ପ୍ରଶ୍ନ—“ତମକୁ ଗ୍ରହଣ କଲବେଳେ ତୁମଠାରୁ ଏହି କାଟିକ ଓ ଏହି ରସୁଲଭର ଯୋଡ଼ିକ ମିଳିଥିଲା କି ?”

ଉତ୍ତର—‘ହଁ, ତା ପକ୍ଷରେ ଏହି ଥିଲା; ଏହି ଘଡ଼ି, ଏହି ମନ୍ଦିର ଓ ଏହି କୁରୁତା ମଧ୍ୟ ମିଳିଥିଲା ।’

ପ୍ରଶ୍ନ—“ତୁମକୁ ଗ୍ରେସ୍ତାର କଲବେଳେ ଏଗୁଡ଼ିକ ତୁମଠାରୁ ଜବଦ୍ କିଏ ହୋଇଥିଲା କି ?”

ଉତ୍ତର—‘ହଁ’ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—“ତୁମେ ଏ ରେଲବାଇ ଟାଇମ୍‌ଟେବୁଲଟି ଚିହ୍ନିଛ ତ ?”

ଉତ୍ତର—‘ହଁ, ସେହିଟି ମଧ୍ୟ ମୋତେ ଗ୍ରେସ୍ତାର କଲବେଳେ ମୋଠାରୁ ଜବଦ୍ କିଏ ହୋଇଥିଲା ।’

ପ୍ରଶ୍ନ—“ତୁମେ ଏ ପିସ୍ତୁଲଟିକୁ ଚିହ୍ନିଛ କି ?”

ଉତ୍ତର—‘ହଁ, ପ୍ରଥମେ ଏହାକୁ ଚେସନଠାରେ ଦେଖିଥିଲି । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଚିହ୍ନି ପାରି ନଥିଲି, ମାତ୍ର ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ଦୀନେଶର ଗୋଟିଏ ପିସ୍ତୁଲ ବି ଥିଲା ।

ପ୍ରଶ୍ନ—“ତୁମେ କନେଷ୍ଟବଲ ଫାୟାଜ ଉଦ୍‌ଦିନ ଓ ତତ୍ତ୍ୱସିଲ ଖିଙ୍କର ସାକ୍ଷ୍ୟ ଶୁଣିଲ ତ ?” ସେମାନେ କହିଲେ କି ‘ତୁମକୁ ଓ ତୁମ ସାଥୀ ଦୀନେଶକୁ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ପୂର୍ବରୁ ସାହେବମାନଙ୍କ ଦ୍ୱଦ୍ୱୟ (ଆଡ଼ାଘର) ସାମନାରେ ଦେଖିଥିଲେ ?’

ଉତ୍ତର—‘ହଁ, ସେ ଦୁହଁଙ୍କର ସାକ୍ଷ୍ୟଟି କେତେକ ଅଂଶରେ ସତ ।’

ପ୍ରଶ୍ନ—କନେଷ୍ଟବଲ ଦୁହଁଙ୍କ ସାକ୍ଷ୍ୟର କେଉଁ କେଉଁ ଅଂଶରେ ମିଛ ।’

ଉତ୍ତର—‘କମ୍ ପକ୍ଷା ହୋଇ ଫୁଟିଲବେଳେ ସେମାନେ ଜଙ୍ଗଲଟି ସେଠାରେ ନଥିଲେ ବୋଲି ଯେଉଁ ଚିତ୍ର ଦେଲେ,

ସେହୁଟା ତୁମ୍ଭ ମିଛ । ବାସ୍ତବ ପକ୍ଷେ ସେମାନେ ସେତେବେଳେ
ରାସ୍ତାର ଗୋଟିଏ ପୋଲ ଉପରେ ବସିଥିଲେ ।”

ପ୍ରଶ୍ନ—“ଜଜ୍ଜୋଟ ରୋଡ ବୋଲିଲେ ତୁମେ କାହାକୁ
ବୁଝାଉଛ ?”

ଉତ୍ତର—“ମାନବତାରେ ଯେଉଁଠାରେ ମୁଁ ସେନ୍ସିଟିଭ୍ ଭାଗ
ଦେଲି, ସେହୁଠାରେହିଁ କନେଷ୍ଟବଲମାନେ ବସିଥିଲେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—“କନେଷ୍ଟବଲ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ସେତକ ମିଛ ଗୁଣ-
ଦେଲେ ଆଉ କି ସବୁ କଥା ସତ ତ ?”

ଉତ୍ତର—“ହଁ” ।

ପ୍ରଶ୍ନ—“ତୁମ ଗ୍ରେସ୍ତାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ କନେଷ୍ଟବଲ ଫତେସି-
ଓ ଶିବପ୍ରସାଦ ଯେଉଁ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଲେ ତାହା ତୁମେ ଶୁଣିଲ ତ ?”

ଉତ୍ତର—“ହଁ, ସେଥିରେ କେତେକ କଥା ମିଛ ଅଛି ।”

ପ୍ରଶ୍ନ—କେଉଁ କେଉଁ କଥା ମିଛ ?

ଉତ୍ତର—ଜଣେ କନେଷ୍ଟବଲ କହିଲା କି, ମୋ କମିଜ
ଉପରେ ମୋ କୁରୁତାଟି ଥିଲା । ବାସ୍ତବିକ୍ ପକ୍ଷେ ଗ୍ରେସ୍ତାର ହେବା
ସମୟରେ ମୋର କୁରୁତାଟିକୁ ଭାଙ୍ଗି ମୁଁ କାଗଜରେ ରଖିଥିଲି ।
ଏହି ଗ୍ଲେଟ ରିଭଲଭରଟି ମୁଁ ମୋର ପକେଟରେ ରଖିଥିଲି ।
କନେଷ୍ଟବଲ କହିଛନ୍ତି ଯେ, ମୋଠାରୁ ଏହି ରିଭଲଭରଟି ଛଡ଼ାଇ
ନେଇଛି ବୋଲି, ମାତ୍ର ଏହା ସତ ନୁହେଁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ତୁମେ ଏହାକୁ ହାତରେ ଧରି ନଥିଲ ?

ଉତ୍ତର—ନା ।

ପ୍ରଶ୍ନ—କନେଷ୍ଟବଲ ଦୁହେଁଙ୍କର ଅବଶିଷ୍ଟ କଥାତକ ସତ ?

ଉତ୍ତର—ହଁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ତୁମେ କହୁଛ ଯେ ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଉତ୍ତମ୍ୟାନ ସାହେବଙ୍କ ପାଖରେ ଯେଉଁ ବିଚୂତି ଦେଇଥିଲ, ସେଥିରୁ କେତେ କଥା ଘାନେଶ ବଢେଇ ଥିବା ଅନୁଯାୟୀ କହି ପକାଇଛ । ସେ କେଉଁ କେଉଁ କଥା ?

ଉତ୍ତର—ମୁଁ ଘାନେଶକୁ ପ୍ରଥମେ ହାବୁଜାରେ ଦେଖିଥିଲି ବୋଲି ଯାହା କହିଛି, ସେହି କଥା ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ତୁମେ ଘାନେଶକୁ କେତେଦିନ ହେଲା ଜାଣ ?

ଉତ୍ତର—ମୁଁ ମୁକାପରପୁର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କଲିକତା ଗୁଡ଼ିକାର ପାଠ ଛାଡ଼ି ଦିନ ପ୍ରବ୍ରୁ କଲିକତାର 'ସୁଗାନ୍ତର' ସମ୍ବାଦପତ୍ର ଅଫିସରେ ଘାନେଶକୁ ପ୍ରଥମେ ଦେଖିଥିଲି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ତୁମେ ତାକୁ ସେଠାରେ ଦେଖିଲ କିପରି ?

ଉତ୍ତର—ମୁଁ ଏହି ସୁଗାନ୍ତର କାଗଜଟିକୁ ମେଦିନୀପୁରରେ ଶିକେ । ମୋର ସେଠାରେ ଚାଲି ଥିବା ହେବା ପରେ ଅନେକ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେହି କାଗଜଟିକୁ ଆଉ ପାଉ ନଥିଲି । କାହିଁକି ପାଉନଥିଲି ତାର କାରଣ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବାକୁ ମୁଁ ସେ ଅଫିସକୁ ଯାଇଥିଲି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ସୁଗାନ୍ତର ଅଫିସରେ ତୁମର ଓ ଘାନେଶର କି କଥାବାଣୀ ହେଲା ?

ଉତ୍ତର—କଲିକତାରେ ପହଞ୍ଚିବାର ଦୁଇ ଦିନିକି ଯାଏ ମୁଁ ସେହି ସୁଗାନ୍ତର ଅଫିସରେ ଥାଏ । ଏହି ସମୟରେ ଘାନେଶ ଆସି ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ପ୍ରଥମ ଥର ଦେଖାରେ ମୁଁ କେଉଁଠୁ ଆସିଛି ବୋଲି ସେ ପଚାରିଲା । ମୁଁ ତାକୁ ସମସ୍ତ କଥା କହିଲି । ମୋ ନାମରେ ମେଦିନୀପୁରରେ ଚାଲିଥିବା ମକଦ୍ଦମା ସମ୍ପର୍କରେ ସେ ମୋର ନାମ ପ୍ରବ୍ରୁ ଶୁଣିଥିଲା ବୋଲି କହିଲା । କିଛି ସମୟ କଥାବାଣୀ ହେବା

ପରେ ସେ କହିଲା କି, ମୁଁ ଯଦି ତା' ପାଇଁ ଗୋଟିଏ କାମ କରି ଦେବି ତେବେ ସେ ମୋତେ ଗୋଟିଏ ପୁରସ୍କାର ଦେବ ଏବଂ ଗୁପ୍ତ ବିପ୍ଳବୀଙ୍କର ଆଡ଼ା ପାଗା ମଧ୍ୟ ଦେଖାଇ ଦେବ । ପ୍ରଥମେ ମୁଁ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ରାଜି ହୋଇ ନଥିଲି । ସେ ବର୍ଷବର ମୋତେ ମତେଜ୍ଜିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତା'ପରେ ସେ ମୋତେ ଆଉ କିଛି ନ କହି ତା' ଆରଦିନ (ଶୁକ୍ରବାର ଦିନ ୩ଟା ବେଳେ) ତା' ସଙ୍ଗେ ହାତଡ଼ା ଷ୍ଟେସନରେ ଦେଖା କରିବାକୁ କହିଲା । ମୁଁ ଦେଖା କଲି । ଏହି ଦେଖା ସାପାତ ବେଳେ କିଙ୍ଗ୍‌ସ୍‌ପୋର୍ଡ଼ ସାହେବଙ୍କୁ ମାରିବା ପ୍ରସ୍ତାବଟି ସେ ଆଗତ କଲା । ସେ ମୋତେ ବହୁତ କରି କୁହା-ବୋଲା କରିବାରୁ ମୁଁ ରାଜି ହୋଇଗଲି ଏବଂ ପୁଣି ତା' ସଙ୍ଗେ ଆରଦିନ ୫ଟା ବେଳେ ଦେଖା କରିବାର କଥା ହେଲା ।

ପ୍ରଶ୍ନ—କିଲ୍ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଉଚ୍ଚମ୍ୟାନଙ୍କ ପାଖରେ ତୁମେ ଯେଉଁ ବିରୂପ ଦେଇଛ, ସେଥିରେ ଦାନେଶର ଶିଷାନୁସାସୀ କହିଥିବା ଆଉ କିଛି କଥା ଅଛି କି ?

ଉତ୍ତର—ହଁ, ମୁଁ ରିଭ୍ରଲଭର ଦୁଇଟିକୁ କେଉଁଠାରୁ ପାଇଥିଲି ସେକଥା କାହାରିକୁ କହିବାକୁ ସେ ମୋତେ ବାଧଣ କରିଥିଲା ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ତୁମେ ଏ ରିଭ୍ରଲଭରଟି କେଉଁଠୁ ପାଇଲ ?

ଉତ୍ତର—ଦାନେଶ ମୋତେ ମୁକାଫରାପୁରରେ ଏହି ରିଭ୍ରଲଭର ଦୁଇଟି ଦେଇ ଅନୁଲୁରୁପ ଦାସ ଦେଇଥିଲା । ବୋଲି କହିବାକୁ ଶିଖାଇଥିଲା ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ତୁମର ଆଉ କିଛି କଥା ଅଛି କି, ଯାହା ତୁମେ ତା'ର ଶିକ୍ଷାରେ କହିଛ ?

ଉତ୍ତର—ହଁ, ହଁ, ସେ ଯେ ମୋତେ ବୋମା ପକାଇବାକୁ ମତେଜ୍ଜି, ଏକଥା ନ କହି ଯୁଗାନ୍ତର କାଗଜର ଲେଖା ଓ ନେତା

ମାନଙ୍କର ବକ୍ତୃତା ଯୋଗୁଁ ମୁଁ ଏହା କରୁଛି ବୋଲି କହିବାକୁ ଶିଖାଇ ଦେଇଥିଲ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଉତ୍ତମ୍ୟାନ ସାହେବଙ୍କ ପାଖରେ ଅଜ କି କି କଥା ଦାନେଶର ଶିକ୍ଷାନୁଯାୟୀ କହିଛ ?

ଉତ୍ତର—“ମୁଁ ଯେଉଁଠି କହିଛି କି ମୁଁ କଙ୍ଗ୍ ସମ୍ପର୍କିତ ସାହେବଙ୍କ ରକ୍ତାଳୟରେ ଗୁଳି କରାଗଲା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲ, ଏକଥାଟା ବାସ୍ତବିକ୍ ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଏ କଥାଟା ହେବା ପାଇଁ ମୁଁ ଦାନେଶ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥିଲି । ଏହା ଛଡ଼ା ଅଜ ସବୁ ସତ ।”

ପ୍ରଶ୍ନ—ତୁମର ଅଜ କିଛି କହିବାକୁ ଅଛି କି ?

ଉତ୍ତର—“ନା”

ପ୍ରଶ୍ନ—“ଧର୍ମଶାଳାରେ ତୁମେ କେତେଦିନ ଥିଲ ?”

ଉତ୍ତର—“ହତ୍ୟା ଘଟଣାର ଦିନକୁ ମିଶାର ମୁଁ ସେଠାରେ ଅବନ ଥିଲି ।”

ପ୍ରଶ୍ନ—“ଦାନେଶ ତୁମ ସଙ୍ଗେ ଥିଲ କି ?”

ଉତ୍ତର—“ହଁ ।”

ପ୍ରଶ୍ନ—“ତୁମେ କଶୋରୀମୋହନ ମୁଖାର୍ଜିଙ୍କ ସହିତ କିଛି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିଲ କି ?”

ଉତ୍ତର—“ନା, ମୁଁ ତାଙ୍କର ନାମଟି ଦାନେଶଠାରୁ କେବଳ ଶୁଣିଥିଲି । ତାଙ୍କ ସହିତ କେବେ ମୋର ଆଳାପ ହୋଇନାହିଁ ।”

ପ୍ରଶ୍ନ—“ତୁମର ଅଜ କିଛି ବକ୍ତବ୍ୟ ଅଛି କି ?”

ଉତ୍ତର—“ନା ।”

ପ୍ରଶ୍ନ—ତୁମେ ଏହି ଯେଉଁ ବିବୃତ୍ତି ଦେଲ, ଏହାସବୁ ତୁମ ସ୍ମରଣରେ ଦେଲ ତ ?

ଉତ୍ତର—ହଁ, ଏହା ମୋର ସତ୍ୟ ଓ ସ୍ମରଣ ବିବୃତ୍ତି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—“ତୁମେ ଜାଣ ତ, ମୁଁ ଜଣେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ?”

ଉତ୍ତର—‘ହଁ ।’

ପ୍ରଶ୍ନ—ପୋଲିସ ଏବଂ ଅନ୍ୟ କେହି ତୁମ ଉପରେ କୋର
ଜୁଲମ କରିବାରୁ ତୁମେ ଗୋ ହୋଇ ଏ ବିଚ୍ଚିତ ଦେଉନାହିଁ ତ ?

ଉତ୍ତର—‘ନା’ ।

ଉପସ୍ଥେତି ବିଚ୍ଚିତଟି ଇଂରାଜୀରେ ଲେଖା ହୋଇ ପରେ
ବଙ୍ଗଳାରେ ତର୍ଜମା କରି ଡେପୁଟି ମାନ ସରଞ୍ଜିତ ସେନ୍ ଝୁଲିବାଙ୍କୁ
ମୋ ସାମନାରେ ଶୁଣାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଝୁଲିବା ଏସବୁ ଠିକ୍
ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ ।

ସ୍ୱ—ଭ: ଡବଲିୟୁ: ବାର୍ଥ୍‌ମୁଡ଼

ଶୁଦ୍ଧିରାମଙ୍କ ପାଣିର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦର୍ଶୀ ଓକିଲ

ଶ୍ରୀ ଉପେନ୍ଦ୍ର ସେନଙ୍କର ରିବୁଡ଼ି

ଶନିବାଦର ଚିଠି ନାମକ ବଙ୍ଗଳାର ଗୋଟିଏ ସାମ୍ରାଜ୍ଞିକ ପତ୍ନିଙ୍କାର
୧୯୪୭ ଅଗଷ୍ଟ ମାସର ଗୋଟିଏ ସଂଖ୍ୟାରୁ ଉଦ୍ଧୃତ ହୋଇଅଛି ।

ମୁକାଫରପୁରରେ ଓକିଲ ମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଆଡ଼ା ଘର
(Club Room) ଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଆମ୍ଭେମାନେ
ସେଠାରେ ଏକଜୁଟ ହୋଇ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଖୁସି ଗପ କରୁ ।
ଖୁସି ଗପ ଭିତରେ ପର ନିନ୍ଦା ଓ ପର ଚର୍ଚ୍ଚା ବି ରହିଥାଏ । ଶୁଦ୍ଧି-
ନୈତିକ ସମସ୍ୟାରୁ ମଧ୍ୟ କିଛି କିଛି ସଂଭାବ୍ୟ ।

ଇଂରେଜୀ ସନ ୧୯୦୮ ମସିହା, ୧୩୧୫ ସାଲ ଏପ୍ରିଲ ମାସ
୩୦ ତାରିଖ, ବୈଶାଖ ୧୭ଦିନ ରାତି ୮ଟାରେ ଗୋଟିଏ ଭ୍ରାଷଣ
ଘେରେ ଆମ ଓକିଲଙ୍କ ଆଡ଼ାଘରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଚମକ ପଡ଼ିଲୁ ।
ଏସର ଶବ୍ଦ ଆମେ ଜୀବନରେ କେବେହେଲେ ଶୁଣି ନଥିଲୁ ।
ଶବ୍ଦଟା କ'ଣ, ଏହା ନିଶ୍ଚୟ କରବା 'ସାଇ' କିଏ କେତେ ପ୍ରକାର
ସମ୍ଭାବନା କରିଗଲା । କିଏ କହିଲା—ରେଲ ଷ୍ଟେସନରେ ଇଞ୍ଜିନ୍
ସହିତ ଇଞ୍ଜିନ୍‌ର ଧକା ହୋଇଥିବ । କିଏ କହିଲା—ଇଞ୍ଜିନ୍‌ର
ବଏଲରୁଟା ଢୁସଡ଼ ଫୁଟିଗଲା । ଏହିପରି ଆମ ଓକିଲ ମହଲର
କଲ୍ଲନା ଓ ଜଲ୍ଲନା ଘରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଯେ ଯେଉଁଥଡ଼େ ଘରକୁ
ଗଲୁ ।

ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ, ମେ ପହଲଦିନ ସକାଳୁଆ କଚେରୀର ପ୍ରଥମ ଆରମ୍ଭ । ଅମେ ସକାଳୁ ଆସି କଚେରୀର ଶୁଣିଲ ଯେ, ମୁଜାଫର-ପୁରରୁ ୨୪ମାଲଲ ଦୂରରେ ପୁଷା ନାମକ ଷ୍ଟେସନ ଠାରେ ବଙ୍ଗାଳି ଯୁବକଟିଏ ଗ୍ରେପ୍ରାର ହୋଇ ମୁଜାଫରପୁରକୁ ଆସିଛି । ଏକଥା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ମୁଁ ଷ୍ଟେସନକୁ ଦୌଡ଼ିଗଲି । ସେଠାକୁ ଯାଇ ଶୁଣିଲି ଯେ, ପୋଲିଶ ସେହି ବଙ୍ଗାଳୀ ଯୁବକଟିକୁ ଧରି ସାହେବଙ୍କ ଆଡ଼ା ଘରକୁ ସଧା ନେଇ ଯାଇଅଛି । ସେଠାରେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ସାହେବ ତାକୁ ବନ୍ଦ ପକ୍ଷୀ ବୃତ୍ତର ପରି ତା କଥାକୁ ଲିପିବଦ୍ଧ କରୁଛନ୍ତି । ତା' ଆରଦିନ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଉତ୍ତମ୍ୟାନ୍ ସାହେବ ଆମ ବଙ୍ଗାଳୀ ଓକିଲ ପଞ୍ଜାବୀ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଡକେଇ ନେଇଥିଲେ । ଅମେ ତାଙ୍କ ଏକଲମ୍ ଭିତରକୁ ଯାଇ ଦେଖୁ ଯେ, କାଠଗଡ଼ା ଭିତରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ରହିଛି ଜଣେ ୧୫-୧୬ବର୍ଷର ପ୍ରିୟଦର୍ଶନ ବାଳକ । ବିଦେଶରେ ଏତେ ଗୁଡ଼ିଏ ବଙ୍ଗାଳୀ ଓକିଲଙ୍କୁ ଏକତ୍ର ଦେଖି ପିଲଟି ଟିକିଏ ମୁରୁକି ମୁରୁକି ହସି ଦେଲା । ଆହା, ପିଲଟିର କି ସୁନ୍ଦର ଚେହେରା । ବର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ୟାମଳ, କନ୍ଥୁ ମୁହଁଟି ଏତେ ଚିତ୍ତ ଚର୍ଚ୍ଚକ ଯେ, ଦେଖିଲେ ସେହି କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେବ । କାଠଗଡ଼ା ଭିତରେ ପୋଲିଶ କଦଳୀପତ୍ର ଖଣ୍ଡିକରେ କିଛି ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଓ ତାଳେ ପାଣି ଆଉ ଗୋଟିଏ ଲେସ ରଖି ଦେଇଗଲା । ମାତ୍ର ପିଲଟି ତାହା ପୁର କଲ ନାହିଁ ।

ପିଲଟି ଯାହା ବିଚ୍ଚିତ ଦେଇଥିଲା, ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଉତ୍ତମ୍ୟାନ୍ ସାହେବ ତାହା ପଢ଼ି ଆମ ବଙ୍ଗାଳୀ ଓକିଲ ପଞ୍ଜାବୀ ଶୁଣାଇଦେଲେ । ବିଚ୍ଚିତଟି ଶୁଣି ମୁଁ ଜାଣିଲି ଯେ, ପିଲଟିର ନାମ ହେଉଛି 'ଖୁଦିରାମ ବସୁ', ଆଉ ତା' ଘର ମେଦିନାପୁରରେ । ଖୁଦିରାମର ବିଚ୍ଚିତ ପଢ଼ି ଆମକୁ ଶୁଣାଉ ଶୁଣାଉ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ସାହେବ ରାଜି ଲାଲ ହୋଇ

ପାରିଗଲେ । ଓଠ ଢାଳି ଥିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ କହୁଲେ ଯେ
 ସହ ନିଶ୍ଚୟ ଦାଲକଟିକୁ କୁଣିଷା ଦେଇ ଯେଉଁ ନେତାମାନେ
 ଏହାକୁ କ୍ରୋଧାଗମୀ ବୋଲି ବିପଲ କଲେ, ସେମାନେ ନେତାମାନଙ୍କ
 ବିରୁଦ୍ଧରେ ସମଗ୍ର ବଙ୍ଗାଳୀ ଜାତିର ହୁଳା ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହେବା
 ଉଚିତ ! ବିରୁଦ୍ଧରେ ଝୁଲି ସମ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ନାମ ଓ ଠିକଣା
 ଦେବାକୁ, ସେମାନେ କଦାପି ବିପ୍ଳବ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।
 ସେମାନଙ୍କର ଠିକଣା ସେ ଯାହା ଦେଖୁଥିଲା, ସେଥିରୁ ନିହାତି
 ମନଗଢ଼ା । ପରେ ତା' ମୁହଁରୁ ମୁଁ ଶୁଣୁଥିଲି ଯେ, ଠିକଣା ଗୁଡ଼ିକ
 ସେ ନିଜେ ମନରୁ ଗଢ଼ି କହୁଥିଲା । ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଆମକୁ ଝୁଲି ସମର
 ବିରୁଦ୍ଧ ଡିଏ ଶୁଣାଉଛନ୍ତି, ଏଥିରୁ ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ଭାର ଆସି
 ସରକାରୀ ଓଳିଲ ଶିବଦାକୁଳ ମାଗରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଶିବଦାକୁଳର
 ଗୋଟିଏ ମାସ ଦୌଡ଼ିବ ନାହିଁ, ପୋଲିସ ବିଭାଗରେ ସର୍ବ-
 ଇନ୍ସପେକ୍ଟର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲା । ଶିବଦାକୁଳ ଘରେ କିଛି ଦିନ
 କୁଟୀରର ରହୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଦେବାପାଇଁ କଲିକତା ଫେରି
 ଯାଉଥିଲା । ଫେରିବା ବେଳେ, ସବୁରେ ଗୋଟିଏ ପିଲା ପ୍ରତି ଭାର
 ସମେତ ହୋଇଥିଲା । କୁଟୀରେ ଥିବାବେଳେ ସେ ସମେତ କରୁ-
 ଥିବା ପିଲଟିକୁ ଡେଇଁ ଲାଗିପାରେ କି ନା, ଏ ବିଷୟରେ ସେ ଭାର
 ଅଜା । ଶିବଦାକୁଳ ପାଖକୁ ଭାର କରି ପହଞ୍ଚି ଲେଉଟିଥିଲା ।
 ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଉତ୍ତମାନ୍ୟ ସାହେବ ପିଲଟିକୁ ଗ୍ରେପ୍ପାର କରି ମୁକାଫର-
 ପୁରକୁ ନେଇ ଆସିବା ପାଇଁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପାଖକୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭାର
 କରୁଥିଲେ ।

ତା' ପରିଦିନ ଶୁଣିଲି ଯେ, ମୋକ୍ଷା ଘାଟ ଷ୍ଟେସନଠାରେ
 ଗ୍ରେପ୍ପାର ହେବାବେଳେ ପିଲଟି ଗୁଳି ଟିପି ହୋଇ ଅସୁବିଧା
 କରିଛି । ଝୁଲି ସମର ବିରୁଦ୍ଧରେ ସେ ପିଲଟିର ନାମ ଥିଲା ଦାସନା ।

ମାତ୍ର ପରେ ବିରୂପ ବେଳେ ତାର ନାମ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲକୁଳ ବୋଲି ଜଣା ପଡ଼ିଲା ।

ସମସ୍ତିପୁର ଅଧିବାସୀ ବଙ୍ଗାଳୀମାନଙ୍କ ଠାରୁ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲକୁଳ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୁଁ ନିମ୍ନଲିଖିତ କଥା ଗୁଡ଼ିକ ଶୁଣିଛି ।

ସମସ୍ତିପୁର ମୁକାଫରପୁର ଠାରୁ ୩୨ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଷ୍ଟେସନର ପଶ୍ଚିମରେ ପଡ଼ିଅ ଅତକୁ ଗୋଟିଏ ବଙ୍ଗାଳୀ ରେଲ କର୍ମଚାରୀର ଘର ଥିଲା । ନୃଦିରାମ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କୁ କହିଥିଲା ଯେ, କମ୍ ପକାଇବା ପରେ ସେମାନେ ରେଲ ଲାଇନ ଧରି ବରାବର ସମସ୍ତିପୁର ଅତକୁ ଚାଲିଥିଲେ । ସକାଳ ହେବାଯାଏ ସେମାନେ ପୁଷା ଷ୍ଟେସନ ପାଖରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ଅମ୍ଭ ଡୋକାରେ ଲାଗି ରହିଥିଲେ । ଶୁଦ୍ଧରେ ପୋଲିଶବାଲାମାନେ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ପରି ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି ଆଉଁସିଆକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯାଗାରେ ଢଳ ଢଳ କରି ନୋକ୍-ଆଉଁ । ଶୁଦ୍ଧଯାକ ଉପାସ ରହି ସକାଳେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲକୁଳ ନୃଦିରାମଙ୍କୁ କହି ମୁଁ କିଣି ଆଣିବା ପାଇଁ ପୁଷା ଷ୍ଟେସନକୁ ଯିବି ବୋଲି । ନୃଦିରାମକୁ ହିଁ ନ ଗୁଣା ଆଦୌ କହି ଅସୁ ନଥିଲା । ମୁଁ ଦୋକାନୀ ଠାରୁ ବଙ୍ଗାଳୀ କଥାରେ ମୁଁ ମାଟିକାରୁ ପୋଲିଶବାଲାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଦିରଫ ହୋଇଥିଲା । ଗ୍ରେସ୍ତାର ହେବା ମରେ ସେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାହକ ଚିତ୍ତାର କରିଥିଲା । ସେହି ଚିତ୍ତାର ଦ୍ଵାରା ସେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲକୁଳ ସଙ୍କେତ ଦେଇଥିଲା ତାକୁ ଆସି ଡକାଇ କରିବାକୁ । ତାକୁ ପିସ୍ତଲ ଆଦୌ ଚଳାଇ ଅସୁ ନଥିବାରୁ ସେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲକୁଳ ସଙ୍କେତରେ ଡାକିଥିଲା । ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ପିସ୍ତଲ ଚଳେଇବାରେ ନୃଦିରାମଙ୍କୁ ଥିଲା । ସେ ଆସି ପିସ୍ତଲ ଚଳେଇଥିଲେ କୌଣସି ପୋଲିଶ କନେକ୍ଟବଲ ତା’

ପାଖରେ ପଶି ପାରି ନଥାନ୍ତେ । ମାତ୍ର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ନ ଆସି ଭାବ ଭୁଲ କରିଥିଲା ବୋଲି ବୁଦ୍ଧିରାମ ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ପାଖରେ ମତ ଦେଇଥିଲା ।

ଯାହାହେଉ, ପୁଷା ଷ୍ଟେସନରେ ଖୁଦ୍ଧିରାମର ଗ୍ରେପ୍ପାର ପରେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ସମସ୍ତପ୍ରକାର ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଥିଲା । ବେଳ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ପ୍ରହର । ସମସ୍ତପ୍ରକାରର ବଙ୍ଗାଳୀ ଲୋକ କର୍ମଗୁରୁଟି ପଡ଼ିଆ ଉପରେ ଦେଖିଥିଲେ ଯେ ଚେହେରାଟି ଶୁଖିଲା ଏବଂ ବାଳଗୁଡ଼ିକ ନୁହେଁ କର ଜଣେ ବଙ୍ଗାଳୀ ଯୁବକ ଚାଲିଛି । ତା ଚେହେରା ଦେଖି ସେ ଠିକ୍ କରି ନେଇଥିଲେ ଯେ ଏ ଜଣକ ଆତତାୟୀ ଯୁବକ ଦୁହଁକ ଭିତରୁ ଜଣେ । ଖବର ସତ୍ୟତାର ସମ୍ବନ୍ଧ ସେ ତାକୁ ନିଜ ଘର ଭିତରକୁ ଲୁଚାଇ କରି ନେଇ ତାର ପାଥୋଲୋଜି ଓ ଖାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ଦେଇଥିଲେ । ବଜାରରୁ ତା' ପାଇଁ ନୂଆ ଜୋତା, ନୂଆ ଜାମା ଓ ଧୋତି କଣି ଦେଇଥିଲେ । ତା'ପରେ ରାତିରେ ଷ୍ଟେସନକୁ ଯାଇ ତା ପାଇଁ କଲିକତା ଯାଏ ଖଣ୍ଡିଏ ଟିକେଟ୍ କଣି ଦେଇ ତାକୁ ରେଲଗାଡ଼ିର ଇଣ୍ଟର କ୍ଲାସରେ ବସେଇ ଦେଲେ ।

ସର୍ବ ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ନନ୍ଦଲଲ ଓ ଆଉ ଜଣେ ବଙ୍ଗାଳୀ ଚାହୁଁଲେକ ଠିକ୍ ସେହି ଷ୍ଟେସନ କ୍ଲାସ ଡିବାରେ ବସି କଲିକତା ଯାଉଥାନ୍ତି । ଅଳ୍ପ ସମୟ ଭିତରେ ନନ୍ଦଲଲ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲର ବନ୍ଧୁ ତା ଜମି ଉଠିଥିଲା । ପ୍ରଫୁଲ୍ଲର ଦେହର ଶକ୍ତି ଅନେକ ବୋଲି ଶୁଣିପାରି ନନ୍ଦଲଲ ନିଜ ହାତ ପଛକୁ ତା' ହାତ ଫୋପାଇ ମିଳେଇଥିଲେ ।

ଭୋର ଭୋର ରେଲଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଜାହାଜରେ ଗଙ୍ଗା ପାରି ହୋଇ ମୋକ୍ଷା ଘାଟ ଷ୍ଟେସନଠାରେ କଲିକତାକୁ ପୁଣି

ରେଳଗାଡ଼ି ଧରିବାର କଥା । ଚନ୍ଦ୍ର ସକାଳେ ରେଳରୁ ଜିନିଷସବୁ
 ଓହ୍ଲାଇ ପୁଣି ଜାହାଜରେ ଚଢ଼େଇ ଦେବାକୁ କୁଲି ମିଳି ନଥିଲେ ।
 ଏଥିପାଇଁ ନନ୍ଦଲଲକୁ ବ୍ୟସ୍ତ ହେବାର ଦେଖି ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ନିଜ କନ୍ଦର
 ତାର ଜିନିଷସବୁ ବୋହୁ ଜାହାଜ ଉପରେ ଚଢ଼େଇ ଦେଲା । ଗଙ୍ଗା
 ସେପାରିରେ ପହଞ୍ଚି କଲିକତା ଯିବା ଗାଡ଼ିକୁ ଅପେକ୍ଷା କରୁଛନ୍ତି
 ଏପରି ସମୟରେ ନନ୍ଦଲଲ ଟିକିଏ କୁଆଡ଼େ ଲୁଚିଯିବା ପରି ବୋଧ
 ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସମୟ ପରେ ଧିରେ ଧୋଳିସ କନେଷ୍ଟବଲ ଆଣି
 ପ୍ରଫୁଲ୍ଲକୁ ଗ୍ରେପ୍ପାର କଣ୍ଡାକୁ ବୋଲି ଶୁଣେଇ ଦେଲା । ଏକଥା ଶୁଣି
 ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ନିଧି ହସି ପରି ଗର୍ଜନ କରି କହିଥିଲା—“କଣ, ତୁ ବଙ୍ଗାଳୀ
 ହୋଇ ମୋତେ ଗ୍ରେପ୍ପାର କରୁଛୁ ? ତୁ ବଙ୍ଗାଳୀ ଜାତିର କୁଳା-
 ଙ୍ଗାର ।” ଅଛା ନେ, ତୋର ବିଶ୍ୱାସଯାତକତାର ଏହି ଉପଯୁକ୍ତ
 ପୁରସ୍କାର । ଏହାକହି ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ନନ୍ଦଲଲ ଉପରେ ଗୁଳି ଚଳେଇ-
 ଥିଲା । ନନ୍ଦଲଲର ଅଞ୍ଜ କିଛିଦିନ ପରମାୟୁ ବାକି ଥିଲା । ଏଣୁ ତା’
 ଉପରେ ଗୁଳି ଗୁଲିଲାବେଳେ ସେ ମୁଣ୍ଡକୁ ତଳକୁ ନୁଆଇ ଦେଇ
 ମୁଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡରୁ ରକ୍ଷା ପାଇ ଯାଇଥିଲା । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ପୋଲିଶବାଲା-
 ମାନେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲକୁ ଘେରି ପକାଇବାରୁ ସେ ଆଉ ନନ୍ଦଲଲ ଉପରକୁ
 ଗୁଳି ଚଳେଇବାର ଫୁରୁସତ ନପାଇ ନିଜ ଉପରକୁ ଗୁଳି ଚଳାଇଲା ।
 ଗୋଟିଏ ନିଜ କପାଳ ଏବଂ ଅନ୍ୟଟି ନିଜ ଛାତ ଉପରକୁ ଗୁଳିକରି
 ଶ୍ରେୟନ ପ୍ରାଣପର୍ଯ୍ୟ ଉପରେ ଉଡ଼ିହୋଇ ମରି ପଡ଼ିଥିଲା । ବଙ୍ଗଳାର
 ଏହି ପ୍ରଥମ ବୀର ପୁଣ୍ୟତୋୟା ଗଙ୍ଗା କୂଳରେ, ଜନ୍ମଭୂମି ପାଇଁ
 ନିଜ ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଦେଲା । ପୋଲିଶ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲର ଫଟ ଉଠେଇ
 ନେଇଗଲା । ଶୁଣାଯାଏ, ବୁଦ୍ଧିରାମ ଦ୍ୱାରା ଜଳକୋଷ୍ଠରେ ଉଠିବ
 କରିବା ପାଇଁ ତାର ଛୁଲ ମସ୍ତକକୁ ପୋଲିଶ ମୁକାଫରପୁରକୁ
 ଆଣିଥିଲା । ବୁଦ୍ଧିରାମର ବିରୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ମୁଁ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲର ମୁଣ୍ଡ ଶରୀରର

ଫଟ ଦେଖିଛି । କପାଳ ଉଠରେ ଓ ଗୁଡ଼ ଦେହରେ ଗୁଳି ପ୍ରବେଶ କରିବାର ଗଣ୍ଡି ଦୁଇଟି ପୁଷ୍ପ ଦିଶୁଥାଏ । ଅଜକ ପ୍ରାୟ ୩୯ବର୍ଷ ଗଲ ହୋଇ ଗଲଣି । ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ କଲ୍ୟାଣା କରିପାରୁ ନାହିଁ ଯେ ଲୋକର କେତେଦୂର ଅମିତବାଣୀ ଓ ମନର ବଳ ଥିଲେ ସେ ନିଜ ଶରୀର ଉପରେ ଦୁଇଥର ଗୁଳି ଚଳେଇ ପାରେ ! ପ୍ରଫୁଲ୍ଲର କପାଳଟା କି ପ୍ରଶସ୍ତ ! ଆଉ ତାର ବସ ବି କେତେ ଉଲ୍ଲସ ଓ ବିସ୍ତ୍ରୁତ !

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଗୁଲିଗଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ , ବୁଦ୍ଧିରାମର ବରୁର ହେବ । ସେଥିପାଇଁ ଆତ୍ମୋତ୍ତର ଗୁଲିଲା । ଆତ୍ମୋତ୍ତର ମଧ୍ୟ ତା' ପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ସାହସ ଓ ଉତ୍ସାହର ସହୃଦ ବାହାର ପଡ଼ିଲେ ଆମର ପ୍ରବାସ ଓକିଲ ଶ୍ରୀ କାଳିଦାସ ବସୁ । ତନିମାସ ହେଲା ତାଙ୍କର ପରଲୋକ ହୋଇ ଯାଇଛି । ତନିମାସ ପରେ ମୁଁ ଜାଣି ନଥିଲି ଯେ ଦେଶ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ସ୍ୱାଧୀନ ହେବ, ଆଉ ମୁଁ ଏ କାହାଣୀ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ପାଖରେ ମୁକ୍ତ କଣ୍ଠରେ କହୁ ପାରବି । ତା' ଜାଣିଥିଲେ ମୁଁ କାଳିଦାସ ବାବୁଙ୍କ ଠାରୁ ଏହି ଲେଖାଟି ସଂଗ୍ରହୀତ କରାଇ ନେଇ ଆଉ କିଛି ତଥ୍ୟ ଆଧାର କରି ତାଙ୍କ ପାଖରୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ପାରି ପାଆନ୍ତି ।

ଯେଉଁଦିନ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କଲା, ସେଦିନ ପୋଲିସ କଲିକତା ମାଣିକତଳା ବାଗାନ୍ ଘେରକୁ କରି ବାସୁନ୍ ଘୋଷ (ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଘୋଷଙ୍କ ଭାଇ) ଉପେନ୍ଦ୍ର ବାନାର୍ଜୀ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସକର ଦତ୍ତ ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ଯୁବକଙ୍କୁ ଡେଇଁ ପାରି କଲା । କଲିକତା ବିପ୍ଳବୀଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ବୁଦ୍ଧିରାମଙ୍କ ମୁହଁରୁ କିଛି କଥା ବାହାର

ନଥିଲା । ସେ କେବଳ ଏତିକି କହିଥିଲା ଯେ, ବମ୍ ଫେରାର
କିଛିଦିନ ପୂର୍ବରୁ ସେ ନୂଆ କରି ଏହି ଦଳରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲା ।
ଏ ଦଳର କିଏ କେଉଁଠାରେ ଥିଲେ ସେଇଆ ତାକୁ ଅଜଣା
ବୋଲି କହିଥିଲା । ସେ ଦଳର ନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ କେହି କାହାର
ଠିକଣା ଜାଣି ପାରୁ ନଥିଲେ । ଅଦାଲତରେ ଝୁଲିରମ କହିଥିଲା
ଯେ, ତା' ନାମରେ ମେଦିନାପୁରକୁ ଗୋଟାଏ ଚିଠି ଆସିଥିଲା । ସେ
ଚିଠିରେ ତା' ପ୍ରତି ଆଦେଶ ଥିଲା କି ଅମ୍ଭକ ତାରିଖରେ ଅମ୍ଭକ
ସମୟରେ ସେ ହାତଡ଼ା ଝେପନରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ଅପେକ୍ଷା
କରିବ । ସେଠାରେ ଅମ୍ଭକ କଥା କହି ଯେ ତାକୁ ଡାକିବ, ସେ
ତା' ସଙ୍ଗେ ଯାଇଁ ତା'ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶାନୁଯାୟୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ ।
ମୁଜାଫରପୁର ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ଝୁଲିରମ ପ୍ରୟତ୍ନକୁ ଚିହ୍ନି ନଥିଲା ।

ରବିଶେନ ହରେନ୍ଦ୍ର ସୀତା—ବେନଂ ସ୍ୟାତ୍ ମହୋଦଧି ।
ସାହେବ ପଟ୍ଟବାରକୁ ପ୍ରୟତ୍ନ ଓ ଝୁଲିରମ ଦୁହେଁ ମିଶି ମାରିଲେ ।
ମାତ୍ର ଅନ୍ୟ ଦୁଇଜଣ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଫୋଲିଣ ଟଣା ଓଟର
କରି ହାଜତରେ ରଖିଲା । ଜଣେ ହେଉଛନ୍ତି କଶୋରୀମୋହନ
ବନ୍ଦୋପାଧ୍ୟାୟ, ସେ କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ଓପର୍ଟୁନିଟି ହେଉଛନ୍ତି ଥିଲେ ।
ତାଙ୍କ ଅପିଲ୍ ଧର୍ମଶାଳା ପାଖରେ । ତାଙ୍କ ଅପରାଧ ଭିତରେ ସେ
ଝୁଲିରମ ଓ ପ୍ରୟତ୍ନକୁ ନିଜ ଘରକୁ ନେଇ ଖାଇବାକୁ ଦେଇଥିଲେ ।
କାରଣ ଧର୍ମଶାଳାରେ ତାଙ୍କୁ ଭାତ ମିଳୁ ନଥିଲା । କଶୋରୀବାବୁଙ୍କୁ
ମୁଁ ଓ ମୋର ଜଣେ ଓକିଲ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ସେନ୍ ଦଶହଜାର
ଟଙ୍କା ଜାମିନରେ ଶରସ କରି ଆଣିଥିଲୁ । ଏହି ଜାମିନ୍ ହେବା
ଯୋଗୁ ସୁରେନ୍ଦ୍ରବାବୁଙ୍କର ନାମ କଲିକତା ହାଇକୋର୍ଟର ମୁନସଫ
ରୂପେ ପ୍ରାର୍ଥୀକ ତାଲିକାରୁ ଅପସାରିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଅନ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ ଚ୍ୟକ୍ତିଟି ହେଉଛନ୍ତି, ମୁଖ୍ୟତଃ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ, ଗ୍ରାହାଙ୍କୁ କି ପୋଲିଶ କଲିକତାରେ ଧରି ହାଜତରେ ରଖିଥିଲା । ତାଙ୍କର ଅପରାଧ ଭିତରେ ସେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ସଙ୍ଗେ ମୁକାଫରପୁରରୁ ଏକା ରେଲଗାଡ଼ିରେ କଲିକତା ଆସୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବଡ଼ଭାଇ ନୀଳମଣି ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀଙ୍କର କଲିକତା ଆମଦାନୀ ବ୍ଲକ୍‌ରେ ରଞ୍ଜିତ ରଣ୍ଡୀ ନାମକ ଚକିତ୍ସାଳୟ ଥିଲା । ସେ ଯନ୍ତ୍ରାବେଶୀ, ବୋଲି ଭାବିବା ପାଖକୁ ଚକିତ୍ସା ନିମିତ୍ତ ଆସିଥିଲେ । ମୋର ପରଲେଖିତ ଡାକ୍ତର ବନ୍ଧୁ ଉପେନ୍ଦ୍ର-ବାରୁ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଜାମିନ୍ ହୋଇ ମହା କଷ୍ଟରେ ତାଙ୍କୁ ଗଲସ କରି ଆଣିଥିଲେ ।

ଏହି ଘଟଣାର କିଛିଦିନ ପରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ବାରୁଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ଘଟିଲା । କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ଓପିନିୟନ୍ ହେଉଥିବା କିଶୋରୀ ବାରୁଙ୍କର ମୁକାଫରପୁରରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ବଦଳି ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ତା'ପରେ ତାଙ୍କ ଶବର ମୁଁ ଆଉ ରଖିନାହିଁ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ବୁଦ୍ଧିରାମର ବିଚାର । ମହା ସଙ୍କଟ କଥା । ପ୍ରିୟ-ଦର୍ଶନ ବଙ୍ଗାଳୀ ପିଲାଟିର ପଢ଼ୁଥିଲା ପରି ସତେଜ ମୁହଁଟି—ତା'ର ପ୍ରଣି ପରିଶ୍ରମ ହେବ ପାଣି ! ଏହିକଥା ଭାବିଲା ବେଳକୁ ଦୋହଟା ମୋର ଶିତେଇ ଉଠୁଥିଲା ।

ଓକିଲ ମହଲରେ ମହା ଗୁପ୍ତତା ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଫୁଲ୍ଲ ହୋଇଥାଏ । ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ଏକଲକ୍ଷରେ ପ୍ରାଥମିକ ବିଚାର ବିଶେଷ ଗୁପ୍ତତା ସୃଷ୍ଟି କରିନାହିଁ । କେବଳ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲର ରିଭାଇଭରଟି ଯୋଗୁଁ ଟିକିଏ ରହସ୍ୟ ଲାଗି ଯାଇଥିଲା । ଧନା ବକ୍ ବକ୍ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜିନିଷଟି । ହାତ ମୁଠା ଭିତରେ ପୁଣି ଲୁଚି ଯାଇପାରେ । ସେଥିରୁ କେତେଟା ଗୁଳିର କଷ୍ଟ ଖାଲି ହୋଇଛି, ଏହା ଜାଣିବା ପାଇଁ ସ୍ଥାନୀୟ ପୋଲିଶ ସେକ୍ସ

ଚେଷ୍ଟା କଲ, ରିଭଲ୍ୟୁରଟି ଖୋଲି ପାରିଲ ନାହିଁ । ଅବଶେଷରେ ବନ୍ଧୁକ ବିଶେଷଜ୍ଞମାନଙ୍କୁ କଲିକତାରୁ ଆଣି ଏହି କାର୍ଯ୍ୟଟି କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ରିଭଲ୍ୟୁରଟି ବେଲଜିୟମରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ।

ବୁଦ୍ଧିରାମର ଦୋହର ମୋକଦ୍ଦମାରେ ଲଢ଼ିବା ପାଇଁ ଅମ୍ବେ-ମାନେ କାଳିଦାସ ବାବୁଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା । ନିର୍ଦ୍ଦାରିତ ଦିନ ରଙ୍ଗପୁରରୁ ଦୁଇଟି ଓକିଲ ଆସି ଆମକୁ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ । ସେ ଦୁହେଁ ଉଭୟ ଜଣକର ନାମ ସତ୍ୟାଗତ, ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ, ଅନ୍ୟ ଜଣଙ୍କ ନାମ ମୋର ମନେ ନାହିଁ ।

ଯେ କାରଣରୁ ହେଉ ନା କାହିଁକି, ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଉତ୍ତମ୍ୟାନୁ ସାହେବ ବୁଦ୍ଧିରାମ ପ୍ରତି ଫେରୁ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ଜେଲରେ ତାକୁ ଖାବୋକୁ ଦେବାପାଇଁ ପ୍ରଥମେ ସନ୍ଧ୍ୟା ଚାନ୍ଦୁଣ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିଲେ । ବଙ୍ଗାଳୀ ରୁଚି ଅନୁଯାୟୀ ଶାନ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା । ଆମ୍ଭ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଫଳ ବି ତାକୁ ଦିଆ ଯାଉଥିଲା । ଜେଲରେ ତା' ସାଙ୍ଗେ ଓକିଲମାନେ ବି ଯାଇଁ ଦେଖା କରି ପାରିବାର ଅନୁମତି ଥିଲା । ତାକୁ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ “ରବୀନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ” ଓ “ଗାରିବଲ୍ଡ଼ଙ୍କ ଜୀବନ ଚରିତ ଦିଆ ଯାଉଥିଲା । ଫର୍ଣ୍ଣିଡ଼ର୍ ନାମକ ଜଣେ ପ୍ରବାଣ ଅଇ. ପି. ଏଫ୍. ତାର ବିଚାର ପାଇଁ ଆସିଥିଲେ ।

ଉତ୍ତମ୍ୟାନୁ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ବନ୍ଦୀବସ୍ତୁ ଅନୁଯାୟୀ ତାକୁ ଜେଲ ଠାରୁ କଟେରୀକୁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ମାଇଲ ସ୍ଥାନ ଦେଖାଗାଡ଼ରେ ନିଆ ଅଣା କରନ୍ତି । ଗାଡ଼ରେ ଆସିବା ବେଳେ ସ୍ଥାନର ଦୁଇ ପଟରେ ତାକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଆଠ ପଟାଳୀ ହୋଇ ଲୋକ ଠିଆ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି । ଅନେକ ଲୋକ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି ।

ବିଚାର ହେବାର ୩-୪ ଦିନ ଧରି ଜଜ୍ ସାହେବଙ୍କ ଏକଲକ୍ଷ ଲୋକାରଣ୍ୟ ଦେଖିବୁ ଲୋକଙ୍କ ଛଡ଼ା ନୀଳଗୁଣୀ ସାହେବଙ୍କର

ଭିତ ମଧ୍ୟ କମ୍ ନୁହେଁ । ସାକ୍ଷୀ ମାନଙ୍କର ଜମାନ୍ଦାରୀ, ଜେରା ଓ ବକ୍ତୃତା ପରେ ଝୁଝିମ ଉପରେ ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡର ଆଦେଶ ଜାରି ହେଲା । ଆଦେଶ ଶୁଣି ସାରା ଝୁଝିମ ଜଳକୁ ବହୁଲ, ଟିକିଏ କାଗଜ ଆଉ ଖଣ୍ଡେ ସେନ୍ସିଲ ଦିଅନ୍ତେ ତ ମୁଁ ଟିକିଏ ବନ୍ଦ ସ୍ବରୂପଟା ଅଛି ଦେଖାଇ ଦିଅନ୍ତି । କାରଣ ଅନେକ ଲୋକ ବନ୍ଦର ପ୍ରକୃତ ଅବାରତା ଧାରଣା କରି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଜଳ୍ପାବଳୀ କିନ୍ତୁ ଝୁଝିମର ଏ ଅନୁରୋଧ ରଦ୍ଦ କଲେ ନାହିଁ । ଝୁଝିମ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବା କନେଷ୍ଟବଲକୁ ଧକାଟିଏ ମାରି ତାକୁ ବାହାରକୁ ନେଇଯିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲା । ଜଳ୍ପାବଳୀ ସାହେବଙ୍କ ଏଜେଣ୍ଡରେ ଜଣେ ନୀଳଗୁପ୍ତୀ ସାହେବ ପାଖରେ ଜଣେ ବଙ୍ଗାଳୀ ଯୁବକ ବସିଥିଲା । ଝୁଝିମ ପ୍ରତି ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଆଦେଶ ବାହେଲ୍ ହେବା ପରେ ସାହେବଟି ବଙ୍ଗାଳୀ ଯୁବକକୁ ପଚାରିଲେ—
 “Are you a bengali youth ?” ସାହେବ ତାକୁ କହିଲା—“Try to follow in the foot steps of your brother.”

ଏହାପରେ ଅମ୍ବୁମାନେ ହାଇକୋର୍ଟରେ ଅପିଲ କରିଥିଲା । ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଯାବଜ୍ଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ ହେବାର ଶିକ୍ଷା ଅଗା ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କ ମନରେ ଜାଗ୍ରତ ଥିଲା । ଜେଲରେ ଝୁଝିମଙ୍କୁ ଏ ଅପିଲ କଥା କହିବାରୁ ସେ ନାସନ ହେଲା । କହିଲା—“ଯେ ଯାବଜ୍ଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ ହେଉଛି ତାରୁ ମୃତ୍ୟୁ ଶତରୁଣେ ଶ୍ରେୟସ୍ବତ ।” ଓକିଲ କାଲିଦାସବାରୁ ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ଥିଲେ ଯେ, ଏପରି କିଛି ଘଟଣା ଉଦ୍ବିଗ୍ନତାରେ ହୁଏତ ଘଟିପାରେ ଯଦ୍ବାସ କି ତାଙ୍କୁ ଯାବଜ୍ଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ ହେଉ କରବାକୁ ନହୋଇ ପାରେ । ଅବଶେଷରେ ସେ ସମ୍ମତ ହୋଇଥିଲା । କଲିକତା ହାଇକୋର୍ଟରେ ଅପିଲ ବିରୁଦ୍ଧ ବେଳେ ନରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ବସୁ ନାମକ ଜଣେ ପ୍ରବୀଣ ଓକିଲ ଗୋଟିଏ

ହୃଦୟଗ୍ରାସୀ ବୃତ୍ତା ଦେଖିଲେ । କିନ୍ତୁ ତା' ସତ୍ତ୍ୱେ ଫାଶୀ ହୁକୁମ
ବଳବତ୍ ରହିଲା ।

• ଏହାପରେ ଓକଲ କାଳିଦାସବାବୁ ଖୁଦିରାମକୁ ଅନେକ
କରି ବୁଝାଇ ବତଲଟଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବା ଭାଷା କରି ଶକ୍ତି ଏ ଦରଖାସ୍ତ
ଦେବାକୁ ଛେଦା କଲେ । ମାତ୍ର ତହିଁରେ ଖୁଦିରାମ କୌଣସିମତେ
ଦସ୍ତଖତ ଦେବେ ନାହିଁ ବୋଲି କହି ଧରି ବସିଲା । କାଳିଦାସବାବୁ
ତାଙ୍କୁ ବୁଝେଇ ଥିଲେ ଯେ, ତୁମେ ଦୁହେଁ ବୋମା ସଜାଇ ଫାଶୀ
କାଠରେ ଝୁଲିବା ପାଇଁ ତ ନିଜେ ନିଜେ ଧରି ଦେଇନାହିଁ ? ବଞ୍ଚି
ରହି ଦେଶର ଆଉ କେତେ କେତେ ଭଲ କାମ କରିବା ପାଇଁ ତ
ସଜାଡ଼ିଲ ? ଏ ଦରଖାସ୍ତଟା ବି ସେହିପରି ପଲାଇବାର ଗୋଟାଏ
ଫର୍ମା । ଯଦି ବଞ୍ଚିଯାଅ, ତେବେ ଦେଶର ଅନେକ କିଛି ଭଲ କାମ
କରି ପାରିବ । ଶେଷକୁ ଖୁଦିରାମ ପିତୃ ପ୍ରତିମ କାଳିଦାସବାବୁଙ୍କ
କେବଳ ଶ୍ରେୟ କରିବା ପାଇଁ ବତଲଟ ପାଖକୁ ଯାଉଥିବା ଦରଖାସ୍ତରେ
ସହ କରିଥିଲା ।

କିନ୍ତୁ କିଛି ହେଲା ନାହିଁ । ସନ ୧୯୩୮ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସ
୧୧ତାରିଖ ଦିନ ଫାଶୀ ଦିଆଯିବା ସ୍ଥାନ ହେଲା । ଆମ୍ଭେମାନେ
ତା'ର ଫାଶୀ ବେଳେ ଉପସ୍ଥିତ ରହିବୁ ଏବଂ ତାର ମୃତ ଶବ୍ଦରକୁ
ହୃଦୟ ମତେ ଫିଙ୍ଗି କରିବୁ ବୋଲି ଦରଖାସ୍ତ କରିଥିଲା ।
ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଉତ୍ତମୀନ୍ ସାହେବଙ୍କ ହୁକୁମ ହୋଇଥିଲା ଯେ, ଦୁଇ-
ଜଣ କଙ୍ଗାଲୀ ଫାଶୀ ପାଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ରହିବେ ୧୨ଜଣ ଶବ୍ଦକୁ
ବୋହୁ ନେବେ ଆଉ ୧୨ଜଣ ତାର ଅନୁଗମନ କରିବେ । ସେମା-
ନଙ୍କ ପୁଣି କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ସ୍ୱାସ୍ଥା ବାଟେ ଶୁଣାନକୁ ପିବାକୁ
ପଡ଼ିବ ।

ଜେଲରେ ପାଣି ସମୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ରହୁବା ପାଇଁ ମୁଁ ଓ ଓକିଲ ଶ୍ରୀ ସେନ୍ଦ୍ରନାଥ ବାନାର୍ଜୀ ଅନୁମତି ପାଇଥିଲୁ । ମୁଁ ସେତେବେଳେ କଲିକତାରୁ ବାହାରୁଥିବା ‘ବେଙ୍ଗଲି’ ନାମକ ଖବର କାଗଜର ସ୍ଥାନୀୟ ସମ୍ବାଦଦାତା ଥିଲି । ବମ୍ ପଡ଼ିବା ଠାରୁ ଅରମ୍ଭ କରି ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ସମ୍ବାଦ ମୁଁ ସେହି ଖବର କାଗଜକୁ ଯୋଗାଡ଼ ଥିଲି । ଅତି ଗୋପନରେ ବସି ଶବ ବୋହୁ ନେବାର ଗୋଟିଏ ବାଉଁଶ ଗଟିଆ ତାଆର କରେଇ ଥିଲି । ଗଟିଆର ଯେଉଁଠାରେ ଶବର ମୁଣ୍ଡ ରଖାଯିବ, ସେଠାରେ କୁରୁରେ କାଟି “ବନ୍ଦେ ମାତରମ୍” ବୋଲି ଲେଖି ଦେଇଥିଲି ।

ଭୋର ଛ’ଟାରେ ପାଣି ଦିଆଯିବ । ଶବ ବହାର ପାଇଁ ଅବଶ୍ୟକୀୟ କେତେଗଣ୍ଡ ଲୁଗା ଓ ଗଟିଆଟି ଧରି ଗୋଟିଏ ଘୋଡ଼ା ଗାଡ଼ିରେ ସକାଳ ୫ଟା ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ଜେଲ ପାଟକ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ଜେଲ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସୁସ୍ଥା ମାନ ଲୋକାରଣ୍ୟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ।

ମୁଁ ଓ ସେନ୍ଦ୍ରନାଥବାରୁ ଅଲ୍ଲେଶରେ ଜେଲ ଭିତରକୁ ପଶି-ଗଲୁ । ପଶିବା ସମୟରେ ଜଣେ ଜେଲ କର୍ମଚାରୀ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥିଲେ, “ବେଙ୍ଗଲି ଖବର କାଗଜର ସମ୍ବାଦଦାତା କିଏ ?” ମୁଁ ଜବାବ ଦେଲାନ୍ତୁ ସେ ମୋତେ ହସି କରି ଜେଲ ଭିତରକୁ ଯିବାକୁ ବାଜିତ କରିଥିଲେ । ଦ୍ଵିତୀୟ ଲୁହାପାଟକ ଟପିଯାଇ ମୁଁ ଜେଲର ପ୍ରଶସ୍ତ ଅଗଣାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି । ଦେଖିଲି ଯେ ଡାହାଣ ପଟକୁ କିଛି ଦୂରରେ ୧୯ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚାର ପାଣି ମଞ୍ଚ । ଦୁଇପଟେ ଦୁଇଟି ଲୁହାର ଖୁଣ୍ଟ, ଆଉ ଖୁଣ୍ଟ ଦୁଇଟି ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ଲୁହାର ପାହୁଅ । ସେହି ପାହୁଅର ମଝିରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଛି ଗୋଟିଏ ମୋଟା ଦଉଡ଼ି । ତାହା ତଳକୁ ଝୁଲି ପଡ଼ିଛି । ଦଉଡ଼ିର ଶେଷକୁ ଗୋଟାଏ ପାଣି ।

ଟିକିଏ ଅଗକୁ ଯାଏଁ ଦେଖିଲି ଯେ ବୁଦ୍ଧିରାମକୁ ପାଣି ମଞ୍ଚ ପାଖକୁ ଧରି ଆଣୁଛନ୍ତି ଗୁରୁଜଣ ପୋଲିଶକାଲ । କଥାଟା ଠିକ୍ କୁହା ହେଲାଣାହିଁ । ବୁଦ୍ଧିରାମହିଁ ଆଗେ ଆଗେ ଦୁଇ ପଦରେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ଯିବାକୁ ଗୁଡାକୁ ଯେମିତିକି ଟାଣି ଆଣୁଛନ୍ତି । ଅମ୍ଭ-ମାନଙ୍କ ଦେଖି ସେ ଟିକେ ହସିଲା । ମାନ ଶେଷ କରି ଆସିଥିଲା, ଶୁଣିଥିଲା ଯେ ଖୁବ୍ ଝୁଞ୍ଚିପରୁ ଉଠି ଗାଧୋଇ ପଡ଼ି କାଶବାସରେ ବସିଥିବା ମୁଣ୍ଡର ବାଲଗୁଡ଼ାକୁ ହାତରେ ସାଙ୍ଗିଲେଇ ଘେନି ପ୍ରହର-ମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଦେବା ମନ୍ଦିରରୁ ଦେବାଙ୍କର ଚରଣାମୃତ ଆଣି ପାନ କରୁଥିଲା ।

ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ଅଡ଼କୁ ଅଡ଼ ଟିକିଏ ଗୁଡ଼ିଁ ଦୁଇ ପଦରେ ଯାଏଁ ପାଣି ମଞ୍ଚରେ ଠିଆ ହେଲା । ତା'ପରେ ତା' ହାତ ଦୁଇଟାକୁ ପଛ ଆଡ଼କୁ କରି ଦଉଡ଼ିରେ ବାନ୍ଧି ଦିଆଗଲା ଏବଂ ମୁଣ୍ଡ ଠାରୁ ବେକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟିଏ ପତଳା ସବୁଜ ଟୋପିରେ କାନ୍ଦି ଦିଆ ହେଲା । ଯିଏ ହୋଇ ପାଣି ମଞ୍ଚରେ ଠିଆ ହୋଇ ଟିକିଏ ଏକଡ଼ ସେକଡ଼କୁ ମଧ୍ୟ ହଲଚଲ ହୋଇ ନଥିଲା । ଜଣେ ପ୍ରହରୀ ପାଣି ମଞ୍ଚର ଗୋଟିଏ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଥିବା ହ୍ୟାଣ୍ଡେଲ୍‌ଟିକୁ ଟାଣି ଦେଲା । ବୁଦ୍ଧିରାମକୁ ତଳ ପଟରୁ ଆଉ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ବେକଳ ବେତେ ସେକଣ୍ଡ ପାଇଁ ଉପର ଦଉଡ଼ିଟା ଟିକେ ହଲିଲା । ତା'ପରେ ସବୁ ପୁର ।

ଅମ୍ଭେମାନେ ଜେଲ ଉତରୁ ବାହାରକୁ ଗୁଲି ଆସିଥିଲୁ । ଅଧଘଣ୍ଟା ପରେ ଟୋକା ଉତ୍ତର ଦୁଇଟି ବଙ୍ଗାଳୀ ଡାକ୍ତର ଆସି ଶଟିଆ ଓ ନିଆ ଲୁଗାକୁ ନେଇଗଲେ । ସରକାରଙ୍କ ନିୟମାନୁଯାୟୀ ପାଣି ପରେ ଗ୍ରୀବାର ପଶ୍ଚାତ ଗୁରୁଟା ଅସ୍ଥୁ କରାହୋଇ ଦେଶାଯାଏ ଯେ ପାଣି ପଡ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୁଣ୍ଡ ହୋଇଛି କି ନା । ଡାକ୍ତର ଦୁଇଜଣ ଯେଉଁଠାରେ ଅସ୍ଥୁ କରୁଥିଲେ, ସେ ଜାଗାକୁ ସିଲେଇ

କରି ଏବଂ ଅଖି ଓ ଜିଭ ଯେ ବାହାରି ପଡ଼ିଥିଲା, ତାକୁ ପୁଣି ଭିତରକୁ ପ୍ରସ୍ତର ଦେଇ ଶବକୁ ନୂଆ ଲୁଗା ପିନ୍ଧାଇ ଦୁଇଜଣପାଠକ ଶବକୁ ବୋହୁ ଜେଲ ବାହାରେ ଅମ ଜମା ଦେଇ ଯାଇଥିଲେ ।

କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଅଦେଶ ମୁତାବକ ଆମକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥଳ ବାଟେ ଶୁଶାନକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ସାଧାର ଦୁଇ ପାଖରେ ପୋଲିସ ପ୍ରହରୀ ଠିଆ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି । ଅନେକ ଲୋକ ଆସି ଶବ ଉପରେ ଫୁଲମାଳ ଦେଇଗଲେ । ଶୁଶାନରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସକ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀ ଫୁଲମାଳ ଆସି ଶବ ଉପରେ ପଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଜଣେ ସରକାରୀପକ୍ଷର ଲୋକରେ ୧୨ଜଣ ପୋଲିସବାଲା ଶୁଶାନର ଗୋଟିଏ କଡ଼ରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଥାନ୍ତି ।

ଚିତାବେହରା ପୂର୍ବେ ସ୍ଥାନ କରାଇବା ପାଇଁ ମୁଁ ଶବକୁ ବସାଇବାକୁ ଗଲି । ଦେଖିଲି ଯେ ମସ୍ତକଟି ମେରୁଦଣ୍ଡ ଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ଛିଡ଼ି ଉପରକୁ ଝୁଲି ପଡ଼ିଛି । ଦୁଃଖ, ବେଦନା ଓ କ୍ରୋଧର ଭାବନାକୁ ହୃଦୟରେ ମୁଣ୍ଡଟି ସିଂଧା କରି ଧରି ରଖିଲି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କିନ୍ତୁ ମାନେ ସ୍ଥାନ କରାଇ ଦେଲେ । ତା'ପରେ ଚିତାବେ ଶୁଆର ଦେଲେବେଳକୁ ସ୍ତ୍ରୀକୃତ ଫୁଲମାଳାରେ ଶବକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଘୋଡେଇ ଦିଆ ହୋଇଥିଲା । କେବଳ ତାହାର ହାତପାଞ୍ଜଳ ମୁହଁଟିକୁ ଖୋଲ ରଖାଗଲା । ଦେହଟି ଚିତାବେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବାକୁ ବେଶି ସମୟ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ଚିତାର ନିଆଁ ଲିଭିବାକୁ ଯାଇ ପ୍ରଥମ ମାଟିଆ ପାଣି ଢାଳିଛି, ଶେଷିଏ ନିଆଁ ଛୁଇଁକ କରି ମୋର ଛିଡ଼ି ଉପରେ ପଡ଼ିବାରୁ ଗୋଟାଏ ଫୋଟକା ହୋଇଗଲା । ମାତ୍ର ସେତେବେଳର ଯେଉଁ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା, ସେଥିରେ ଫୋଟକାର ଜଳା ପୋଡ଼ାକୁ ଅନୁଭବ କରି ନଥିଲି ।

କିଛି କାଳ ଅନ୍ତେ ପୋଲିଶବାଳମାନେ ଶୁଶାନରୁ ଅନ୍ତର ହୋଇଗଲେ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଥରେ ସମସ୍ତରରେ ‘ବନ୍ଦେ ମାତରମ୍’ ବୋଲି ଡାକି ମନର ଭାରଟାକୁ ଅନେକ ଅଂଶରେ ଲଘୁ କରିଥିଲୁ । ତା’ପରେ ଯେହା ଘରକୁ ଯେ ଯାଇଥିଲେ । ଓକଲ କାଳିନ୍ଦୀସବାବୁଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଟଣ ବାକ୍ସରେ କିଛି ଚିତାଭସ୍ମ ଆଣିଥିଲି । ଭୂମି-କମ୍ପର ଧୂସ ଲୁଗାରେ ସେ ସମାଧି ସ୍ଥାନ କେଉଁଆଡ଼େ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇ ଯାଇଛି ।

ସେ ଘଟଣା ପରେ ପ୍ରାୟ ୩୯ବର୍ଷ ଅଜାତ ହୋଇ ଗଲାଣି । ତଥାପି ମୁଁ କିଛି ଭୁଲି ନାହିଁ । ବୁଦ୍ଧିରାମର ଉତ୍ତମ-ଦେବ-ଭସ୍ମ-ଦାସ୍ୟ-ସ୍ୱେଦ ଚିହ୍ନଟି ମୋର ଛାତ ଉପରେ ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛି । ଆଜି ହୃଦୟ ଭିତରେ ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଛି ତାର କୋମଳ ହାସ୍ୟୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ମୁଖ-ମଣ୍ଡଳଟି ।

ସେତେବେଳେ ଭାବୁଥିଲି ଯେ ବାଳକଟି ନିଜ ହାତରେ ବମ୍ବ ପକାଇ ନଥିଲା, ମାତ୍ର ପ୍ରମୁଖ ସଙ୍ଗରର ଥିଲା ବୋଲି ଅଭିନବତ୍ୱରେ ଅପରାଧୀ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାକୁ ଏପରି ନିଶ୍ଚୟ ଭାବରେ ହୃଦୟ ନକରି ଥିଲି କଣ ସତ ସତ ଚିଠିଟି ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ମୂଳଦୁଆଟା ଭୁସୁଡ଼ି ପଡ଼ିଥାନ୍ତା ?

ମାତ୍ର ଏବେ ଭାବୁଛି ଯେ, ଖୁଦିରାମ ପ୍ରମୁଖ ବୀର ଭାରତୀୟ ଯୁବକମାନେ ନିଜ ନିଜର ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ସ୍ୱାଧୀନତା ମାର୍ଗକୁ ବାସ୍ତବିକ ଭୂଷଣୀତ କରି ଯାଇଛନ୍ତି । ପାପ ପୁଣ୍ୟ ବିଚାର କରିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ମହାତ୍ମାଜୀଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ଯଥେଷ୍ଟ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଭକ୍ତି । ତଥାପି ଯେ ବୀରଭୃ, ଯେଉଁ ମନର ବଳ, ଯେଉଁ ଅଦମ୍ୟ ସାହସ, ଜୀବନ ବଳି ଦେବାର ଯେ ଅତ୍ୟଗ୍ର ଆକାଂକ୍ଷା ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ ଦେଖିଛି,

ତାହାକୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ନକରି ଯନ୍ତ୍ରମାନଙ୍କର ତରଫପାରୁ ନାହିଁ । ମହାଶାଳା-
ଙ୍କର ଜୟ ହେଉ, ଏବଂ ଜୀବନ ବଳି ଦେଇଥିବା ଏହି ପୁଣ୍ୟାସ୍ଥା-
ନାନେହି ଯୁଗେ ଯୁଗେ ତରଫପାରୁ ହୋଇ ରହିବୁ ।

X

X

X

X

[ଶତାଦ୍ଧି—ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ୨୫, ୩୫, ୪୫, ୫୫—ଲେଖକ ଶ୍ରୀ ମହେନ୍ଦ୍ର
ପଟ୍ଟନାୟକ] ଶୁଦ୍ଧିରାମ ଥିଲେ ମେଦିନୀପୁରର ବୋଧ ସଞ୍ଜାସା
ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ, ତମଲୁକ ଓ ମେଦିନୀପୁରରୁ ଯେଉଁ ବୀର ପାକ-
ମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ଉତ୍ତର ଦ୍ଵାରରେ ଗଡ଼ ବାନ୍ଧି ଜାଣି ରହିଥିଲେ,
ସେହି ମାନଙ୍କ ଯୋଗୁ ପଠାଣ ମାନେ ଦୁଗୁଳି ନଦୀ ପାର ହୋଇପାରୁ
ନଥିଲେ । ଦୁଗୁଳି ନଦୀରେ ଓଡ଼ିଶାର ମୁକୁନ୍ଦବେବ ଘାଟ ଅଦ୍ୟାପି
ଜାଣିରୁପେ ରହିଛି । ଆଜି ଓଡ଼ିଆର ବାହୁବଳ ଯୋଗୁ ମେଦିନୀପୁର
ଓ ତମଲୁକକୁ ନେଇ ଆଜି ପଶ୍ଚିମ ବଙ୍ଗ ଭାରତ ଉପନିବେଶର
ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ଅଙ୍ଗ ବୋଲି ଗର୍ବ କରୁଛି । ଶୁଦ୍ଧିରାମର ମାମୁ
ବଂଶର ଉତ୍ତିମାନେ, ସାମନ୍ତମାନେ, ଯେଉଁ ପ୍ରେରଣା, ଯେଉଁ ଦେଶାସ୍ତ୍ର-
ବୋଧ ଘେନି ଦେଶମାତୃକା ବେଦୀ ତଳେ ଅସୁବଳି ଦେଇ
ଈଡ଼ାଳୀନ ପାକସ୍ଥାନ କବଳରୁ ମେଦିନୀପୁରକୁ ଉଦ୍ଧାର କରି
ବଙ୍ଗାଳୀଙ୍କ ହାତରେ ସମର୍ପଣ କରିବାକୁ ସାମର୍ଥ୍ୟ ରଖିଥିଲେ, ଆଜି
ଆମେ ସେହି ଉତ୍ତି ଓ ସାମନ୍ତମାନଙ୍କ ସ୍ମୃତି ତର୍କଣ କରୁଅଛୁ ଏବଂ
ସେହି ରକ୍ତର ଶୁଦ୍ଧିରାମଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଭାବେ ସ୍ମରଣ କରୁଛୁ ।

ଜୟ ହିନ୍ଦ୍

ମୁଦ୍ରାକର ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମଣି ଦାସ, ପ୍ରଗତି ପ୍ରେସ—କଟକ ୧୯୪୮.

ଓଡ଼ିଶାର ବିଶିଷ୍ଟ ନାରୀ ଲେଖିକା ମାନଙ୍କର
ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଗଳ୍ପ ଗୁଡ଼ିକର ଅପୂର୍ବ ସମାବେଶ
ଛବି ବହୁଳ ଅର୍ଥାନ୍ତେ ବିବେଚନା କର

ଲେଖିକା

ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି

ପତିଛନ୍ତି କି ?

ପ୍ରାପ୍ତିସ୍ଥାନ—

୧ । ଓଡ଼ିଆ ଲେଖକ ସହଯୋଗ ସମିତିର ବହି ଦୋକାନ ।

ବାଲୁବଜାର, କଟକ

୨ । ଲଳିତ କଥାକୁଞ୍ଜ

ଝନମୁର ଏନ୍. ଟି. କଦମ୍ବା

ମୋ: କଦମ୍ବା, ଜାମସେଦପୁର

ପରେ ପରେ ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି

ତରୁଣ କଥା ଶିଳ୍ପୀ

ଶ୍ରୀ ରମ୍ୟମଣି ଦଳାଇଙ୍କର

ନାରୀ ଜୀବନର କରୁଣ ଅଶ୍ରୁର କାହାଣୀ

ପ୍ରୀତମା

ଓ

ପଞ୍ଜୀର ସବୁଜ ପ୍ରକୃତର ଚାନ୍ଦିନୀ ସମ୍ବଳିତ କବିତା ବହି

ଶ୍ୟାମଳ ସ୍ୱପ୍ନ

ପ୍ରକାଶକ—ଲଳିତ କଥା କୁଞ୍ଜ, ଜାମସେଦପୁର

